

Գ. ԴԻՎԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶԱԻ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԱՅԱՆ ԿՈՆԵՐՈՒՄ

ԴԱՐՈՒՄԻՆԻ ՄԵԶԵՆԻՆԵՐ ԿՈՆԵՐՈՒՄ
VI ԵՎ VII ԴԱՐՈՒՄԻՆԻՆԵՐԻ ՀԱՐՈՒՄ

491.99-5
U-41

ԿՈՆԵՐՈՒՄԻ ՀԱՐՈՒՄԻՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ

1980

1005-10

491.99-5

U-41

un

Գ. ՍԵՎԱԿ

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ
ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
ՇԱՐԱՅՈՒՍՈՒԹՅՈՒՆ

ԴԱՍԱԳԻՐԻ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԴՊՐՈՑԻ VI ՅԵՎ VII
ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Հաստատված է ՀՄԽՀ Լուսժողովմասի կողմից

Պատ. խմբագիր՝ Հ. Մելիքյան
 Տեխ. խմբագիր՝ Հ. Կարապետյան
 Սրբագրիչ՝ Ս. Շահբաղյան

1477-50

Գլավկոտի լրագոր Գ.—2021

Գառվեր 445

Հրատարակ. 3655

Տիրաժ 45000

Գեղարտաի ապարան, Յերեվան, II Գնունի, № 4

Հանձնված է արտադրության 17 մարտի 1936 թ.

Մատչագրված է արտադրության 7 ապրիլի 1936 թ.

ՅԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Մեր «Շարահյուսությունը» միջնակարգ դպրոցի 2 և 3 դասարանների հայոց լեզվի նոր, կայուն ծրագրին համապատասխան կազմված դասագիրքը և և սպառում և այն ամբողջ նյութը, վորը նախատեսված է յերկու դասարաններում անցնելու համար: Ծրագրից կատարված վորոշ արտոդուլթյունները բղխում են դասագրքի շարադրման մեթոդական պահանջից:

«Շարահյուսությունը» տրոհված է յերկու հատվածի՝ ա) շարահյուսության սխտեմատիկ դասընթացի և բ) վարժությունների: Առաջին հատվածում բերված որինականների հեղինակները, իբրև կոնոն, չեն նշված, վորովհետև «Շարահյուսություն» կազմողն իրեն ազատ և զգացել ինչպես ինքնուրույն որինականը գնելու, այնպես ել բերված որինականների մեջ կրճատումներ և փոփոխումներ կատարելու: Վարժությունների հատվածում, ընդհանրապես, միշտ նշված են այն հեղինակները, հին և նոր, վորոնցից որինականներ են բերված: Թարգմանական որինականների համար հաճախ նշված են վոչ թե թարգմանիչները, այլ հեղինակները:

Այս հատվածում հաճախ անհրաժեշտ եր լինում՝ ա) վերահանգնել զեղչված լեռթական կամ զերանվամբ արտահայտված անունները (հատուկ և հասարակ), վորպեսզի կցկաուր որինականները չափազանց վերացական չլինեն:

բ) վորոշ նախադասությունների մեջ իմաստը չաղճատող թեթև կրճատումներ կատարել:

գ) մի որինականցնել կեաագրությունը և ուղղագրությունը: Մեր գլուղագրիչներից բերված որինականների մեջ պահպանված ե բարբառային ուղղագրությունը:

ԳՈՒԴԳԵՆ ՍԵՎԱԿ

Յ Ո Ւ Յ Ա Կ

Գործածված ազգանունների համառոտագրությունների

Ալ.—Վահրամ Ալազան	Ղ. Աղ.—Ղազարոս Աղաջան
Ավ. Ա.—Ավետիք Բաահադյան	Մ. Աբմ.—Մկրտիչ Աբմեն
Բակ.—Ակսել Բակունց	Յե. Չ.—Յեղիշի Չարենց
Գ. Մահ.—Գուրգեն Մահարի	Ն. Չար.—Նաիրի Չարյան
Դ. Դեմ.—Դերենիկ Դեմիր- ճյան	Ն.-Դ.—Նար-Դոս
Զ. Յես.—	Շիրվ.—Շիրվանդադե
Թոթ.—Վահան Թոթովենց	Պոռշ.—Պերճ Պոռշյան
Խ. Աբ.—Խաչատուր Աբովյան	Վահ. Տ.—Վահան Տերչան
Հ. Թում.—Հովհ. Թումանյան	Ստ. Չ.—Ստեփան Չորյան
Հ. Հովհ.—Հովհաննես Հով- հաննիսյան	Փալի.—Վրթանես Փալապյան

ՀԱՏՎԱԾ ԱՌԱՋԻՆ
ՇԱՐԱՀՅՈՒՍՈՒԹՅՈՒՆ

ԴՈՍԲ ՅԵՎ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

§ 1. Խ Ո Ս Ք

Լեզուն մարդկանց հաղորդակցման ամենակարևոր միջոցն է։ Լեզվի միջոցով մարդիկ մտածում են և իրենց մտածությունները հաղորդում ուրիշներին։

Մտածությունները կարող են հաղորդվել ա) բանավոր, բ) գրավոր։

Բանավոր կամ գրավոր արտահայտված ամեն մի մտածություն կոչվում է խոսք։

Բանավոր արտահայտված մտածությունը բանավոր խոսք է, իսկ գրավոր արտահայտված մտածությունը՝ գրավոր խոսք։

Խոսքը միշտ ամբողջական է լինում, այսինքն արտահայտում է հեղինակի, կամ խոսողի ամբողջ մտածությունը այն կամ այն հարցի, նյութի մասին կամ արտահայտում է այն բոլոր մտքերը, վոր հեղինակը կամ խոսողը ցանկանում է հաղորդել ուրիշներին։

Յեթե հեղինակի կամ խոսողի նպատակն է շատ մտքեր հաղորդել, նա այդ կատարում է ընդարձակ, ծավալուն խոսքով, վորը պարունակում է բազմաթիվ մտքեր (որինակ՝ վեպ, պոեմ, դասագիրք, գեղուցում և այլն)։ Յեթե հեղինակը ցանկանում է քիչ մտքեր հաղորդել, նա այդ կատարում է վոչ-ընդարձակ խոսքով, վորը պարունակում է համեմատաբար սակավ մտքեր (որինակ՝ պատմվածք, բանաստեղծություն, հոդված, նամակ, տեղեկություն և այլն)։ Յերբեմն անհրաժեշտ է լինում հաղորդել միայն մի կամ մի քանի միտք, այսպիսի դեպքերում խոսքը շատ կարճ է լինում և պարունակում է միայն մի կամ մի

քանի միաք (որինակ՝ կոչ, լողունգ, առած, բացականշություն, հայտաբարություն և այլն):

Որինակներ.

1. Բարձրացնենք ուսման վորակը:
2. Վերտեղ հաց՝ այնտեղ կաց:
3. Պրոլետարեն՝ բոլոր յերկրների, միացե՛ք:
4. Սապոնը սեվին ի՞նչ անի, խրատը՝ խեղին:
5. Ծիծաղում ե նա, ո՛վ վերջինն ե ծիծաղում:
6. Այսորվա «Աւմաստ» ներկայացումը հետաձգվում ե

Վերցրած տոմսերը պահում են իրենց ույժը:

Այս որինակներից յուրաքանչյուրը մի խոսք ե և արտահայտում ե մեկական կամ յերկուական միաք պարունակող մտածություն:

Պատմությունը տվել ե մեզ ուսուցիչներ յերեք մեծ.

Մեկը դեռ հին կապանքներում միտք ու ընթացք մեզ տվեց.

Մյուսն յեկավ ու կործանեց կապանքները մեզ գերող.

Կերտում ե կյանք նրանց հունով Ուսուցիչը մեր յերրորդ:

Այս ել մի ամբողջական խոսք ե և արտահայտում ե վոչ թե մեկ կամ յերկու, այլ չորս առանձին մտքեր, վորոնք կազմում են մի մտածություն: Յեթե չորս մտքերից բաղկացած այս խոսքից հանենք մի կամ յերկու միտք, նրանք առանձին խոսք չեն կազմի, վորովհետեւ թերի կլինեն և լրիվ, ամբողջական մտածություն չեն արտահայտի, մինչդեռ վերևի որինակներից (1-6) յուրաքանչյուրը, չնայած նրան, վոր մի կամ յերկու միտք ե պարունակում, ամբողջական խոսք ե, վորովհետեւ արտահայտում ե ամբողջական մտածություն և թերի չե, կազմած չե ուրիշ մտքերի հետ:

խոսքի մեջ, ուրեմն, կարևորը վոչ թե նրա ծավալն ե, այլ այն ինքնուրույն գործածությունը և ամբողջականությունը, վոր նա ունի: Այսպես որինակ, Հ. Թումանյանի «Անուշ» պոեմը մի ինքնուրույն և ամբողջական խոսք ե, վորի բոլոր մասերը կապված են իրար հետ և արտահայտում են մի ամբողջական մտածություն: Բայց նույն այդ պոեմից հանված «Ասում են՝ ուռին» և «Բա՛րձր սարեր» հատվածները, յերբ առանձին արտա-

սանվում են կամ յերգվում, կտրվում են այդ պոեմից, այլևս չեն կապվում նրա մյուս մասերի հետ և ինքնուրույն գործածություն են ստանում, իբրև առանձին խոսքեր: Նույն ձևով «Պրոլետարեն՝ բոլոր յերկրների, միացե՛ք» արտահայտությունը, վոր առնված ե Կ. Մարքսի և Ֆ. Ենգելսի «Կոմունիստական մանիֆեստից», ստացել ե ինքնուրույն գործածություն, դարձել ե առանձին գործածվող խոսք, մինչդեռ հիշատակված գրքի մեջ այն վոչ թե խոսք ե, այլ՝ առանձին միտք, վորը կապված ե նույն գրքի մյուս բոլոր մտքերի հետ և բղխում ե նրանցից:

§ 2. ՆՍԽԱԴՍՈՒԹՅՈՒՆ

Մեկից ավելի միտք պարունակող խոսքը կազմված ե լի-նում առանձին մասերից, միավորներից, վորոնցից յուրաքանչյուրն արտահայտում ե մի ամփոփ միտք: Միտքն ամփոփ ե կոչվում, յերբ արտահայտված ե այնպես, վոր կարող ե առանձին ել առնվել և թերի չլինել: Որինակ, վերևում (§ 1) բերված քառյակի մեջ արտահայտված ե չորս ամփոփ միտք, յուրաքանչյուր տողում՝ մեկը, ա) պատմությունը մեզ տվել ե յերեք մեծ ուսուցիչ, բ) մեկը դեռ հին կապանքներում մեզ միտք և ընթացք տվեց, գ) մյուսն յեկավ ու կործանեց մեզ գերող կապանքները, դ) նրանց հունով կյանք ե կերտում մեր յերրորդ Ուսուցիչը:

Մի ամբողջություն հանդիսացող այս խոսքը (քառյակը) կազմված ե չորս միավորներից, վորոնցից յուրաքանչյուրը արտահայտում ե ամփոփ միտք:

Քառերով առահայտված յուրաճանչուր ամփոփ միտք կոչվում ե նախադասություն:

Մեր ա, բ, գ և դ որինակներից ամեն մեկը մի նախադասություն ե, վորովհետեւ արտահայտում ե ամփոփ միտք:

Նախադասությունները գրավոր խոսքի մեջ իրարից բաժանվում են վերջակետով, իսկ յերբեմն միջակետով:

Որինակ.

Ոպերային փոխարինեց դրաման: Մեծ պատի առաջին կիրակիից սկսվեցին ներկայացումները: Լեվոնը մտավ իր դե-

րի մեջ, բայց վոչ նախկին սիրով. դրաման ուղերայի չափ չէր սիրում, մանավանդ վոր յեկվոր խմբի մեջ չկային գրավիչ ուժեր: Սակայն պատանուն պաշարել եր մի ուրիշ տեսակի աշխույժ, վոր ինձ անհանգստացնում եր:

Այս հատվածի մեջ հինգ ամփոփ մտքեր արտահայտված են հինգ առանձին նախադասություններով, վորոնք իրարից բաժանված են վերջակետով և միջակետով:

§ 3. ՊԱՐԶ ՅԵՎ ԲԱՐԴ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ոոսքի մեջ յուրաքանչյուր նախադասություն մտքի վորոշ կապ ունի նախորդ և հաջորդ նախադասությունների հետ: Այդ կապը սովորաբար պարզ և լինում և հասկացվում և իրար հաջորդող նախադասությունների արտահայտած մտքից: Վերցնենք որինակ, «Գիքոր» պատմվածքի առաջին յերեք նախադասությունները.

1. Գյուղացի Համբոյի տունը կռիվ եր ընկել:
2. Համբոն ուզում եր իր տասներկու տարեկան Գիքորին տանի քաղաք մի գործի տա, վոր մարդ դառնա, աշխատանք անի:
3. Կինը չէր համաձայնում:

Այս յերեք նախադասությունները իրար հետ ունեն մտքի հետևյալ կապը. յերկրորդ և յերրորդ նախադասությունները պարզում են, թե ինչի համար եր կռիվ ընկել Համբոյի տունը (վորովհետև Համբոն ուզում եր Գիքորին քաղաք տանել, իսկ կինը չէր համաձայնում). յերկրորդ նախադասությունը միաժամանակ վորոշ կապ ունի յերրորդի հետ և պարզում և, թե ում կինը չէր համաձայնում և ինչ բանի չէր համաձայնում (Համբոյի կինը չէր համաձայնում և այն բանին, վոր Համբոն Գիքորին քաղաք տանի):

Հաճախ հեղինակը կամ խոսողը մտքի սերտ կապ ունեցող յերկու և ավելի նախադասությունները իրար և միացնում և արտահայտում մի նախադասությամբ: Այս ձևով նախադասությունների միջև չեղած մտքի կապն ավելի չի շեղավում և միաժամանակ ցույց և տրվում, թե ինչպիսի կապ գոյություն ունի նրանց միջև: Այս կերպով ստացված նախադասությունը արտա-

հայտում և վոչ թե մի միտք, այլ մի քանի մտքեր, վորոնք այլևս ամփոփ չեն և իրար միանալով կազմում են մի, բայց բարդ, ամփոփ միտք արտահայտող նախադասություն:

Մեկից ավելի միտք արտահայտող նախադասությունը կոչվում և բարդ նախադասություն: Միայն մի միտք արտահայտող նախադասությունը կոչվում և պարզ նախադասություն:

«Գիքոր» պատմվածքի սկզբի առաջին և յերրորդ նախադասությունները պարզ են, վորովհետև արտահայտում են մեկական միտք, իսկ յերկրորդ նախադասությունը բարդ և, վորովհետև արտահայտում և մեկից ավելի միտք. այս յերկրորդ նախադասության մեջ հեղինակը միացրել և և միասին արտահայտել հետևյալ մտքերը՝ ա) Համբոն ուզում եր իր տասներկու տարեկան Գիքորին տանի քաղաք մի գործի տա, բ) վոր (Գիքորը) մարդ դառնա, գ) (վոր Գիքորը) աշխատանք անի:

Իհարկե, կարելի չե այս բարդ նախադասությունն ավելի բարդացնել՝ նրան միացնելով մտքով նրա հետ կապված առաջին և յերրորդ նախադասություններն եր Այս դեպքում կստացվի հետևյալ բարդ նախադասությունը. Գյուղացի Համբոյի տունը կռիվ եր ընկել, վորովհետև Համբոն ուզում եր իր տասներկու տարեկան Գիքորին տանի քաղաք մի գործի տա, վոր մարդ դառնա, աշխատանք անի, իսկ կինը չէր համաձայնում:

Որինակ.

- 1) Դուան շեմքին նստելն ունեյր յեվ մի ուրիշ նպատակ:
- 2) Գյուղի մեծ փողոցը մեր տան առաջովն եր անցնում:
- 3) Ուրիշ գյուղից յեկողը մեր տան կողքովը պիտի գնար:
- 4) Հանդից տուն դարձողները՝ վորը մի խուրձ խոտ շալակին, վորը՝ լուծի կապերն ուսին ու բեզարած յեզներն առաջն արած, վորը՝ եշի վրա, վորտները գետնին քսելով, մի խոսքով, իրիկնապահին ով անցներ փողոցով, պապիս պիտի ասեր «բարի իրիկուն»:
- 5) Պապս ել նրանց պիտի հարցներ, թե վարը պրծա՞ն, կամ թե այսինչ սարի խոտն ինչպե՞ս և:

Այս հատվածի առաջին յերեք նախադասությունները պարզ են և արտահայտում են մեկական ամփոփ միտք, չորրորդ և

հինգերորդ նախադասութիւնները բարդ են, չորրորդն արտահայտում է յերկու միտք, իսկ հինգերորդը՝ յերեք:

§ 4. ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐ ՅԵՎ ԿԱՊԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆ

Ինչպես վոր խոսքը կազմված է լինում առանձին միավորներից՝ նախադասութիւններից, այնպես ել նախադասութիւնը կազմված է լինում առանձին միավորներից՝ բառերից:

Նախադասութիւն կազմող բառերը կոչվում են նախադասութիւնի անդամներ:

Նախադասութիւնի անդամ լինում են դոյականը, ածականը, թվականը, դերանունը, բայը և մակերայը. կապերը, շարկապները և ձայնարկութիւնները նախադասութիւնի անդամ չեն կարող լինել:

Որ ի ն ա կ.

Կյանքի վերջին շողը լուսավորեց Մարկոս Ալիմյանի հողագույն դեմքը նախադասութիւնը կազմված է ութ բառերից, վորոնք նախադասութիւնի անդամներ են:

Յուրաքանչյուր նախադասութիւնի մեջ նախադասութիւնի անդամներն իրար հետ մտքի վորոշ կապ ունեն: Այդ կապն արտահայտվում է նրանց վորոշ դասավորութիւնով (յեռադասութիւնով) և վերջավորութիւնի փոփոխութիւնով (հոլովմամբ և խոնարհմամբ) ու կապերով:

Նախադասութիւնի անդամների մեջի կապը ճիշդ դասավորությամբ յեվ վերջավորութիւնների փոփոխությամբ արտահայտվել կոչվում է կապակցութիւն:

Յեթե վերեի նախադասութիւնը կազմող բառերը իրար յետեից շարված լինելին առանց վերջավորութիւնների փոփոխութիւնի, կստացվեր բառերի հետեյալ անմիտ կույտը.

Կյանք վերջին շող լուսավորել Մարկոս Ալիմյան հողագույն դեմք:

Սրանք վոչ թե նախադասութիւնի անդամներ են, այլ սոսկ բառեր, վորոնք իրար հետ մտքի վոչ մի կապ չունեն և չեն կապակցված:

Նույնպես մի անմիտ բան կստացվի, յեթե նախադասութիւնի անդամները նույնութիւնով վերցնենք և դասավորենք

այնպես, վոր խախտվի մտքով իրար հետ կապված անդամների յեռադասութիւնը. վերջին կյանքի Մարկոս Ալիմյանի լուսավորեց հողագույն շողը դեմքը: Բառերի այսպիսի անկարգ դասավորութիւնով նախադասութիւն չի ստացվում և միտք չի արտահայտվում, վորովհետեւ չի պահպանված նախադասութիւնի անդամների անհրաժեշտ յեռադասութիւնը, թեև նրանց վերջավորութիւններն, անհրաժեշտ ձևով փոփոխված են:

Հայերենում նախադասութիւնի անդամների դասավորութիւն քարացած կարգ դոյութիւն չունի, և կարելի չէ միեւնոյն նախադասութիւնն արտահայտել շատ ձևերով, նախադասութիւնի անդամների տարբեր յեռադասութիւնով, բայց անհրաժեշտ է պահպանել նրանց մտքի կապը: Այսպես, որինակ, մեր նախադասութիւնը կարելի չէ արտահայտել հետեյալ տարբեր դասավորութիւններով.

ա) Կյանքի վերջին շողը Մարկոս Ալիմյանի հողագույն դեմքը լուսավորեց.

բ) Մարկոս Ալիմյանի հողագույն դեմքը կյանքի վերջին շողը լուսավորեց.

գ) Կյանքի շողը վերջին՝ լուսավորեց Մարկոս Ալիմյանի հողագույն դեմքը յեվ այլն:

§ 5. ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐՆ ԸՍՏ ԲՆՈՒՅԹԻ

Նախադասութիւնները, նայած թե ինչպես են արտահայտվում և բայի վեր յեղանակով, ըստ այդմ ել ստանում են վորոշ բնույթ կամ յերանգ. որինակ՝ Սուրենը գնա՞ց, Սուրենը գնաց, յերանի՞ Սուրենը գնացած լինի, Սուրեն՝, գնա՞ յեվ այլն:

Նախադասութիւններն ըստ յերանգի լինում են ա) պատմողական, բ) հարցական, գ) բացականչական, դ) հրամայական:

Ա. Պատմողական նախադասութիւններ արտահայտվում են բայի սահմանական, յենթադրական (պայմանական) և հարկադրական յեղանակներով և ցույց են տալիս հաստատ կամ լեւթադրվող դործողութիւն, որինակ՝

Սուրենը կես ժամ առաջ դպրոց գնաց:

Այնտեղ աշակերտական ժողով պիտի լինի:

Հիմա Սուրենը դպրոցում կլինի:

Բ. Հարցականն նախադասություններն արտահայտվում են բոլոր յեղանակներով, բացի հրամայականից, և արտահայտում են վորևե հարցում. որինակ՝

Սուրենը դպրոց գնա՞ց:

Այնտեղ աշակերտական ժողովը կայացա՞վ:

Սուրենն այժմ դպրոցո՞ւմ կլինի:

Գ. Բացականչական նախադասությունները սովորաբար արտահայտվում են ըզձական յեղանակով կամ լինում են անդեմ և անստորոգյալ և ցույց ե տալիս ցանկություն, կոչ, պահանջ և այլն. որինակ՝

Յերանի՜ հիմա Սուրենը դպրոցում լինի:

Յեկե՛ք միասին դպրոց գնանք: Ժողովն սկսե՛լ, ժողովն սկսե՛լ:

Հավե՛րժ հիշատակ Քսանվեց կոմիսարներին:

Դ. Հրամայականն նախադասություններն արտահայտվում են հրամայական յեղանակով և ցույց են տալիս վորևե հրաման կամ կարգադրություն, որինակ՝

Սուրեն, դպրո՞ց շտապիր:

Ոգնեցե՛ք ֆաշիզմի զոհներին:

Բա՛րձր պահեցեք կարմիր դրոշակները:

Պատժողական, հարցական, բացականչական և հրամայական նախադասություններն իրենք ևս կարող են արտահայտվել յերկու ձևով. որինակ՝

Սուրենը գնաց, Սուրենը չգնաց:

Հիմա Սուրենը դպրոցում կլինի: Հիմա Սուրենը դպրոցում չի լինի:

Առաջին որինակներում նախադասությունն արտահայտված ե դրական ձևով, յերկրորդ որինակներում նույն նախադասություններն արտահայտված են բացասական, ժխտական ձևով: Այս յերկու ձևերով արտահայտված նախադասությունների մեջ յենթակայի և ստորոգյալի փոխհարաբերության տարբեր բնույթ ե դրսևորվում: Մի դեպքում ստորոգյալը կապվում, վերադրվում ե յենթակային, մյուս դեպքում ստորոգյալը ժխտը

վում, ոտարվում ե յենթակայից: Ըստ այդմ ել նախադասությունները կոչվում են ա) հաստատական, բ) ժխտական:

Վերևում բերված որինակներից առաջինները հաստատական են, յերկրորդները՝ ժխտական:

Ծանոթ թու՞յրուն. Հրամայական նախադասությունների ժխտականն արտահայտվում ե արդեպիկան ձևով, որինակ՝ մի՛ հավատա թշնամու բարբաջանքներին. մի՛ սպասեք, վոր ձեզ համար ուրիշներն աշխատեն յեվ այլն:

ՊԱՐԶ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

§ 6. ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅԱՆ ԳԼԽԱՎՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐ.

ՀԱՄԱՌՈՏ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Վորդեպի նախադասությունը միտք արտահայտի, անհրաժեշտ ե, վոր նրա անդամներից մեկը ցույց տա մի առարկա, վորը մի բան ե անում կամ լինում, իսկ մի ուրիշը ցույց տա, թե ինչ ե անում կամ լինում այդ առարկան:

Որինակ.

Լույսը բացվեց: Սուլիչները հնչեցին: Յես արթնացա:

Այս նախադասություններից յուրաքանչյուրն ունի յերկու անդամ, վորոնցից մեկը ցույց ե տալիս այն առարկան, վորը մի բան ե անում կամ լինում (լույսը բացվում ե, սուլիչները հնչում են, յես արթնանում եմ), իսկ մյուսը ցույց ե տալիս, թե ինչ ե անում կամ լինում այդ առարկան (լույսը բացվում ե, սուլիչները հնչում են, յես արթնանում եմ):

Նախադասության այն անդամը, վորը ցույց ե տալիս մի բան անող կամ լինող առարկան, կոչվում ե յեմբական:

Լույսը, սուլիչները և յես յենթականեր են, վորովհետե համապատասխան նախադասությունների մեջ ցույց են տալիս մի բան անող կամ լինող առարկան:

Նախադասության այն անդամը, վորը ցույց ե տալիս, քե ի՞նչ ե անում, ի՞նչ ե լինում կամ ի՞նչ ե յեմբական, կոչվում ե ստորոգյալ:

Բացվեց, հնչեցին և արթնացա ստորոգյալներ են, վորով

հետև ցույց են տալիս, թե ինչ է անում համադատասխան նախադատության լիցենզիան:

Լույսը բացվեց, սուլիչները հնչեցին և յես արթնացա նախադատությունները կազմված են յերկուական անդամից, վորոնցից մեկը յենթակա յես, իսկ մյուսը՝ ստորոգյալ:

Յենթակա և ստորոգյալը նախադատություն կազմող անդամներ են, նրանք միայնակ կարող են նախադատություն կազմել:

Յենթակա յեզ ստորոգյալը կոչվում են նախադատության զլխավոր անդամներ:

Միայն յենթակալով յեզ ստորոգյալով կազմված նախադատությունները կոչվում են համառոտ նախադատություն:

Լույսը բացվեց, սուլիչները հնչեցին և յես արթնացա համառոտ նախադատություններ են:

§ 7. ՆԱԽԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՅԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐ. ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՆԱԽԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Նախադատությունները միշտ միայն յենթակալով և ստորոգյալով չեն արտահայտվում: Նախադատության մեջ կարող են լինել և ախպիսի անդամներ, վորոնք լրացնում, պարզաբանում են զլխավոր անդամների արտահայտած միտքը:

Որինակ.

Լույսը աստիճանաբար բացվեց:

Գործարանների սուլիչները ընդհատումներով հնչեցին: Յես անմիջապես արթնացա:

Այս նախադատությունների մեջ, բացի յենթակալներից և ստորոգյալներից, կան նաև ախպիսի բառեր, վորոնք պարզաբանում են նրանց արտահայտած միտքը: Լույսը ինչպես բացվեց,—աստիճանաբար, ինչի սուլիչները հնչեցին,—գործարանների, սուլիչները ինչպես հնչեցին,—ընդհատումներով, յես լեբը արթնացա,—անմիջապես:

Աստիճանաբար, գործարանների, ընդհատումներով և անմիջապես բառերը պարզաբանում են նախադատության զլխավոր անդամների արտահայտած միտքը:

Նախադատության միջև պարզաբանող, լրացնող անդամները կոչվում են նախադատության յերկրորդական անդամներ: Աստիճանաբար, գործարանի, ընդհատումներով և անմիջապես բառերը նախադատության յերկրորդական անդամներ են: Յերկրորդական անդամներ ունեցող նախադատությունը կոչվում է ընդարձակ նախադատություն:

Լույսը աստիճանաբար բացվեց. գործարանների սուլիչները ընդհատումներով սուլեցին և յես անմիջապես արթնացա ընդարձակ նախադատություններ են:

§ 8. ԼՐԱՅՄԱՆ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Յերկրորդական անդամներն ևս կարող են ունենալ պարզաբանող կամ լրացնող բառեր, վորոնք սակայն լրացնում են վոչ թե զլխավոր անդամների արտահայտած միտքը, այլ այն յերկրորդական անդամի իմաստը, վորի վրա նրանք դրված են:

Որինակ.

Մեր քաղաքի գործարանների սուլիչները սովորական ընդհատումներով սուլեցին:

Այս ընդարձակ նախադատության մեջ, բացի զլխավոր անդամներից և նրանց լրացումներից, կան նաև ախպիսի անդամներ, վորոնք լրացնում են յերկրորդական անդամների իմաստը: Սուլիչները յենթական ունի գործարանների լրացումը, վորը յերկրորդական անդամ է. սա իր հերթին ունի քաղաքի լրացումը (վժը գործարանների,—քաղաքի), իսկ այս վերջինս ունի յուր լրացումը՝ մեր (վժը քաղաքի կամ համ քաղաքի,—մեր): Նույն նախադատության մեջ սուլեցին ստորոգյալն ունի ընդհատումներով լրացումը, վորը յերկրորդական անդամ է. այս յերկրորդական անդամն էլ ունի յուր լրացումը հանձին սովորական բառի (ինչպիսի՝ ընդհատումներով,—սովորական):

Նախադատության յերկրորդական անդամների լրացումները կոչվում են լրացման լրացումներ:

Վերևի նախադատության մեջ մեր, քաղաքի և սովորական բառերը լրացման լրացում են:

Նախադատության այն բոլոր անդամները, վորոնք լրացումներ ունեն, կոչվում են լրացյալ:

Ա. Վորեվի գոյականով.

Որինակներ.

1. Ծիծաղախիտ Վանա ծովի
Փոքրիկ գյուղից առափնյա,
Ծովն է մտնում դադապողի
Ամեն գիշեր մի տղա:
2. Ողբնակելի աշակերտները պարզեատրվեցին:
3. Մեր գրականության վոսկեղարը Նոյեմբերից է սկիզբ
ռուկ:
4. Գամինները լինում են տաք և սառն:

Բ. Վորեվի դերանվամբ.

Որինակներ.

1. Յեռ աշակերտ եմ: Ո՞վ է աշակերտ:
2. Դու Սուրենին իզուր նա- Սուրենին այդ պետք չեր:
խառնեցիր:
3. Մենք գնացել ելինք ճամ- Ովքե՞ր ելին գնացել ճամբար:
բար:
4. Նրանք մեր դատարանի ա- Սա մեր պարծանքն է:
ռաջադեմ աշակերտներն են:

Գ. Գոյականաբար առնված ածականով.

Որինակներ.

1. Կույրը զուրկ է տեսողութունից:
2. Փոքրերը սովորաբար ձկուն են լինում:
3. Կոլտնտեսականն ամենաառաջավոր գյուղացին է:
4. Լավը և գերազանցը տարեվերջին կպարզվի:

Դ. Գոյականաբար առնված բնականով.

Որինակներ.

1. Տասը յերկուի հնգապատիկն է:
2. Յերես գնացինք պարտեզ:
3. Յերկուսը անպատվաբեր գնահատական է:
4. Ութսուն կովից յոթանասունովը ծնեցին:

Ե. Վորեվի դերբայով կամ բայանվամբ.

Որինակներ.

1. Մեր գնալը հաջողվեց:
2. Միայն աշխատողն իրավունք ունի ուտելու:
3. Հոգնածները գնում են հանգստյան տուն:
4. Ծխել չի կարելի:

2. Վորեվի այլ բառով կամ նույնիսկ միջադերձաբայով յեվ այլն,
վար առնվում է գոյականաբար.

Որինակներ.

1. Վերացավ մեր յերկրից ախն ու վայր:
2. Գն բաղաձայն է, իսկ Ան՝ ձայնավոր:
3. Ուն շաղկապ է:
4. Յեվը համադոր է ու-ին:

§ 10. ԶԵՂԶԱԾ ՅԵՆԹԱԿԱՅՈՎ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Յենթական նախադասության գլխավոր անդամներից մեկն է. առանց յենթականի նախադասություն չի կարող կազմվել, քանի վոր այդպիսի դեպքերում չի կարելի իմանալ, թե ով է մի բան անում կամ լինում: Այսպես, որինակ, վերցնենք հետև-վյալ նախադասությունները. Յերեկ դպրոց յեկավ 10 ընկեր ուղափոխվել: Ճանապարհին վայր եր ընկել յեվ ցեխոտվել: Յերը դատարան մտավ, շփոթված եր մեղապարտի նման:

Այստեղ խոսվում է ինչ վոր մի անձնավորության մասին, վորը ճանապարհին վայր է ընկել, ցեխոտվել, դասից ուղացել և այլն, բայց մենք չենք իմանում, թե ով է նա, վեր աշա-կերտն է: Այդ նրանից է, վոր այս նախադասությունների մեջ յենթական չի արտահայտված: Դրությունը վոչնչով չի փոխվի, յեթե ավելացնենք նա դերանունը և ասենք՝ յերեկ նա դպրոց յեկավ 10 ընկեր ուղափոխվել և այլն, քանի վոր նա դերանունն է և չի ցույց տալիս, թե ով է այդ ուղացած աշակերտը: Իհարկե, չի կարելի ասել, թե վերևի նախադասությունները յենթակա չունեն: Յենթական նա յե, ով ուղացել է դասից:

Վորպեսզի նախադասությունների միտք լրիվ և ճիշտ հա-կանալի լինի անհրաժեշտ է, վոր մենք իմանանք, թե ով է յենթական: Այդ կարող է արվել, և սովորաբար արվում է, նա-

խաղաասութեան յենթակայի անունը տալու միջոցով (Սուրենը յերեկ դպրոց յեկավ 10 բուլե ուշացումով): Սակայն հաճախ յենթակայի անունը տալն ամբողջը և լինում, և այդ պատճառով եւ յենթական չի արտահայտվում, գեղջվում եւ Այդ լինում և սովորաբար հետեյալ դեպքերում.

ա) յերբ առանց յենթական արտահայտելու եւ մաքի շփոթություն չի առաջանա և ստորոգյալը մի ուրիշ յենթակայի չի վերադրվի.

բ) յերբ յենթական խոսողն ինքն եւ.

գ) յերբ յենթական խոսողի խոսակիցն եւ.

դ) յերբ յենթական արդեն մի կամ մի քանի անգամ արտահայտված և նախորդ նախադասությունների մեջ:

Որինակներ.

1. Յերեկ հանդիպեցի Կիմիկին. առաջ, վոր վաղը գնալու յենք ԼԿՅԵՄ Բաղկով:

Այս որինակի մեջ չեն արտահայտված յես, նա, մենք յենթակաները (յես հանդիպեցի. նա առաջ. մենք գնալու յենք):

2. Սուրեն, ինչո՞ւ յես դասից ուշացել:

Այս նախադասութեան մեջ չի արտահայտված դու յենթական (դու ուշացել ես):

3. Պրոլետարներ՝ բոլոր յերկրների, միացե՛ք:

Այստեղ չի արտահայտված դուք յենթական (դուք միացեք):

Այն նախադասությունը, վորի յեմբական չի արտահայտված, բայց մեզով իմացվում եւ, կոչվում եւ գեղջված յեմբակայով նախադասություն:

Յենթական չի կարելի ամեն դեպքում գեղջել: Այդ հնարավոր եւ, միայն այն ժամանակ, յերբ ստորոգյալը (բայի դեմքով և թվով) մատնացույց եւ անում, հիշեցնում, թե ով եւ կամ ինչն եւ յենթական: Անիմաստ բան կստացվի, յեթե կադմենք այսպիսի նախադասություններ.

«Սուրենը և Արամը գնում ելին տուն: Ճանապարհին վալը ընկավ: Ծիծաղելով առաջ՝ այս ինչ բան եր»: Այս արտահայտությունից չի իմացվի, թե ով վայր ընկավ, ով առաջ՝ «այս տուն» ինչ բան եր: Թեպետ ձևականորեն կարող ենք ասել «նա վայր ընկավ» և «նա առաջ», բայց այս նա-երը լուրջ բառեր են և չեն

կարող տվյալ դեպքում ձիշտ կերպով վորոշել, թե ով եւ վալը ընկնողը, ով եւ առաջը:

§ 11. ԱՆԵՆԹԱԿԱ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Ձեղջված յենթակայով նախադասություններից պետք եւ տարբերել այն նախադասությունները,

ա) վորոնց յենթական չկա ընդհանրապես, և յենթական ու ստորոգյալը արտահայտված են միասին, մի բառով,

բ) վորոնց յենթական չի արտահայտված, և անհնար եւ վերականգնել ու արտահայտել,

գ) վորոնք վերաբերում են ընդհանրապես բոլորին և վոր թե առանձին անձերի կամ առաջկանների.

Որինակներ.

1. Մթնեց:

2. Յերեք ժամ անձրեվում եր:

3. Յերկաթը տաք-տաք կծեծեն:

Այն նախադասությունը, վորի յեմբական չի արտահայտված յեվ չի կարող արտահայտվել, կոչվում եւ անեմբական նախադասություն:

Անենթակա նախադասություններն արտահայտվում են.

Ա. Բայի յեզակի յերրորդ դեմքով և ցույց են տալիս ընդհանրական յերեւոյթներ, տեղումներ:

Որինակներ.

1. Ամառն ուշ եւ մթնում, ծմեռը շուտ եւ մթնում:

2. Հենց վոր լուսացավ, զինվորները ճանապարհ ընկան:

3. Ամպերից յերևում եւ, վոր անձրեվելու յե:

Նման տեսակի նախադասությունների և՛ յենթական, և՛ ստորոգյալը արտահայտված են լինում մի բառով (մթնում եւ, լուսացավ, անձրեվելու յե):

Սրանց յենթակայով ձևերն են. 1. Ամառը մութն ուշ եւ ընկնում, ծմեռը մութը շուտ եւ ընկնում: 2. Հենց վոր լույսն ընկավ, զինվորները ճանապարհ ընկան: 3. Ամպերից յերևում եւ վոր անձրեվ եւ զալու:

¹ Վորոշ քերականներ սխալվում են՝ ընդունելով, վոր «նախադասությունն ամենակարճ ձևով մի բայ եւ, իսկ յենթական՝ նրա լրացումը»:

Բ. Բայի հոգնակի յերրորդ դեմքով և ցույց են առնում ընդհանրապես բոլորին վերաբերող գործողություն, վոր առկում է սովորաբար իբրեւ առած:

Որին ա կն եր.

1. Յերկաթը տաք-տաք կծեծեն:

2. Ճտերը աշնանն են համարում:

3. Ասում են՝ ուռին աղջիկ եր ինձ պես:

Այս նախադասությունների մեջ յերեքը չի կարելի վերահանգնել նրանք յենթական, վորովհետեւ միտքն իսկուհն կփոխվի և անենթական նախադասությունը կդառնա յենթակայով նախադասություն, վորի յենթական, սակայն, կոնկրետ կերպով մատնացույց արվել չի կարող:

Սրանց յենթակայով ձևերը կլինեն.

1. Յերկաթը պետք է տաք-տաք ծեծել¹: 2. Ճտերը հարկավոր է աշնանը համարել¹: 3. Յես լսել եմ՝ ուռին աղջիկ եր ինձ պես:

Գ. Չեզոք լեզվ մասամբ ներգործական սեռի բայերից կազմված կրթվորական ձևվի յեզակի յերրորդ դեմքով.

Որին ա կն եր.

1. Այստեղ չի նստվում:

2. Խավարի մեջ դժվար է խոսվում:

3. Այդ խնդրի մասին գրվել է:

Սրանց յենթակայով ձևերն են. 1. Այստեղ անկարելի չէ նստել¹: 2. Խավարի մեջ խոսելը դժվար է¹: 3. Այդ խնդրի մասին բան գրվել է:

Դ. Բայի յեզակի յերրորդ դեմքով.

Որին ա կն եր.

1. Մի՛ լինի ուրազի պես՝ միշտ դեպի քեզ, միշտ դեպի քեզ, այլ յեղի՛ր սղոցի պես՝ մին դեպի քեզ, մին դեպի մեզ:

2. Մինչեւ չտաս մին, չես առնի տաճնումին:

Սրանց յենթակայով ձևերն են՝ 1. Չպետք է լինել ուրա-

¹ Այս նախադասության մեջ անսրբող դերբայը յենթակա յի (տես § 9, Ե.):

զի պես ... այլ պետք է լինել սղոցի պես... 2. Մինչեւ չտրվի մին, չի առնվի տաճնումին:

Ե. Անենթական նախադասության իմաստ ունեն և այն նախադասությունները, վորոնց յենթական արտահայտված է մարդ բառով առանց հոգի:

Որին ա կն եր.

1. Մարդը պետք է ապրի յեւ աշխատի մեր մեծ յերկրում. 2. Նրա նվազը լսելիս մարդ ակամայից լռում է. 3. Մարդ իր վատը չի ուզի:

Ս Տ Ո Ր Ո Գ Յ Ա Լ

§ 12. ՊԱՐԶ ՍՏՈՐՈԳՅԱԼ

Ստորոգյալը ցույց է առնում, թե ինչ է առում, ինչ է, կամ ինչ է լինում յենթական, և կատարում է յերկու պաշտոն. ա) արտահայտում է այն հատկանիշը (գործողություն, դրու-թյուն, վորակ, հատկություն), վոր ունի յենթական և բ) արտահայտած հատկանիշը վերադրում, կապում է յենթակային:

Վերցնենք յերկու նախադասություն. 1. Տերեւը դեղինց, 2. Տերեւը դեղին է: Առաջին նախադասության մեջ ստորոգյալն է դեղինց բառը, իսկ յերկրորդի մեջ՝ դեղին է բառերը: առաջին նախադասության ստորոգյալը (դեղինց) մի բառով արտահայտում է կ' այն հատկանիշը (դեղնելու գործողությունը), վոր ունի յենթական, և՛ այդ արտահայտած հատկանիշը վերադրում, կապում է յենթակային:

Յերկրորդ նախադասության ստորոգյալը (դեղին է) կազմված է յերկու առանձին բառերից (դեղին և է), վորոնցից մեկը (դեղին) արտահայտում է այն հատկանիշը (դեղին գույնը), վոր ունի յենթական, իսկ մյուսը (է) առաջին բառի արտահայտած հատկանիշը վերադրում, կապում է յենթակային: Առաջին նախադասության դեղինց ստորոգյալը միաժամանակ կատարում է այն յերկու պաշտոնները, վոր յերկրորդ նախադասության մեջ կատարում են դեղին և է բառերը միասին, ըստ վորում

¹ Այս նախադասության մեջ անսրբող դերբայը յենթակա յի (տես § 9, Ե.):

դեղին ածականը արտահայտում է միայն հատկանիշ, իսկ երայր այդ հատկանիշը վերագրում, կապում է յենթակային:

Հատկանիշ արտահայտել կարող են և՛ ածականը, և՛ թվականը, և՛ գոյականը, և՛ բայը, մինչդեռ յենթակային հատկանիշ վերագրել կարող են միայն բայերը: Քանի վոր բայը կարող է և՛ հատկանիշ արտահայտել, և՛ արտահայտած հատկանիշը յենթակային վերագրել, հետևաբար նա կարող է միայնակ հանդես գալ իբրև ստորոգյալ:

Հատկանիշը յենթակային վերագրելը կոչվում է ստորոգում: Ստորոգում կարող են կատարել միայն բայերը: Հատկանիշ արտահայտող և այդ հատկանիշը յենթակային ստորոգող բայը ինքնին ստորոգյալ է: Վերևի նախադասութան մեջ դեղինը բայը ստորոգյալ է, մինչդեռ յերկրորդ նախադասութան դեղին և ե բառերից վոչ մեկը, առանձին վերցրած, ստորոգյալ չէ: Այստեղ դեղին բառն արտահայտում է հատկանիշ, բայց ստորոգում չի կատարում, իսկ ե բայը ստորոգում է կատարում, բայց հատկանիշ չի արտահայտում: Դեղին և ե բառերը միասին կատարում են այն չերկու պաշտոնը, վոր դեղինը բառը կատարում է միայնակ: Ստորոգյալի յերկու պաշտոնը միաժամանակ կատարել կարող են միայն բայերը:

Միայն բայով արտահայտված ստորոգյալը կոչվում է պարզ ստորոգյալ:

Պարզ ստորոգյալը միշտ արտահայտվում է այնպիսի բայով, վորը ունի վորոշ նյութական բովանդակություն, ցույց է տալիս վորոշ հատկանիշ:

Որինակներ.

1. Վաչեն փոխադրվեց վեցերորդ դասարան.
2. Յես դասս լավ գիտեմ.
3. Աշակերտները կտվորեն հրաձգություն:

Այս նախադասությունների մեջ ընդգծված բառերը պարզ ստորոգյալներ են, վորովհետև նրանք և՛ հատկանիշ են արտահայտում, և՛ այդ հատկանիշը ստորոգում են (վերագրում) յենթակային: Նրանք փոխադրվելու, գիտենալու և սովորելու հատկանիշներն են արտահայտում և ստորոգում Վաչեն, յես և աշակերտները յենթակայիններին:

Պարզ ստորոգյալը կարող է արտահայտվել ինչպես բայի պարզ, ածանակներով, այնպես էլ բաղադրյալ ժամանակներով: Բայի բաղադրյալ ժամանակները, ինչպես արդեն ձևաբանության թյուրից գիտենք, արտահայտվում են անկատար, վաղակատար, հարակատար կամ ապառնի դերբայով և ոժանդակ բայով:

§ 13. ԲԱՂԱԴՐՅԱԼ ՍՏՈՐՈԳՅԱԼ

Բայի բաղադրյալ ժամանակներով արտահայտված պարզ ստորոգյալից պետք է տարբերել այնպիսի ստորոգյալը, վորի ստորոգումը սովորաբար նույնպես արտահայտվում է ոժանդակ բայի միջոցով, այն տարբերությամբ, սակայն, վոր հատկանիշը տրված է լինում վոչ թե դերբայի մեջ, այլ՝ վորևե դոյականի, ածականի կամ թվականի. որինակ՝

Սուրենը աշակերտ է.

Տերևը դեղին է.

Դուք բյուր եք.

Մենք միլիոն ենք:

Այս որինակների մեջ աշակերտ է, դեղին է, բյուր եք և միլիոն ենք ստորոգյալները պարզ ստորոգյալ չեն, նրանք միայն բայով չեն արտահայտված: Այս ստորոգյալներից յուրաքանչյուրը կազմված է ոժանդակ բայից (ե, եք, ենք) և գոյականից, ածականից, թվականից (աշակերտ, դեղին, բյուր, միլիոն):

Այն ստորոգյալը, վոր արտահայտվում է ոժանդակ բայով չեմ մի գոյականով, ածականով կամ թվականով, կոչվում է բաղադրյալ ստորոգյալ:

Բաղադրյալ ստորոգյալ կազմող բայը սովորաբար նյութական բովանդակություն չի ունենում, հատկանիշ չի արտահայտում, դրա համար էլ ստորոգյալ դառնալ չի կարող:

Բաղադրյալ ստորոգյալի մեջ հատկանիշն արտահայտվում է առանձին բառով, վորը լինում է գոյական, ածական կամ թվական:

Բաղադրյալ ստորոգյալ մաս կազմող յեմ ստորոգվող հասկանի՞ն արտահայտող բառերը կոչվում են ստորոգելիական վերադիր:

Վերևի նախադասությունների մեջ աշակերտ, դեղին,

բյուր և միլիոն բառերը ստորագրեցիական վերադիրներ են:

Ստորագրեցիական վերագրի հետ սովորաբար լինում է մի գիմավոր բայ, վորը կատարում է ստորագրումը:

Քաղաքայալ ստորագրալի մաս կազմող յեվ ստորագրեցիական վերագրեք յեքթակալին ստորագրող բայը կոչվում է հանգուլց:

Դանի վոր բաղադրյալ ստորագրալի մեջ ստորագրեցիական վերագրի են արտահայտում հատկանիշը, ապա հանգուլցը հատկանիշ արտահայտել չի կարող: Իբրև հանգուլց հանդես դալ կարող են միայն այնպիսի բայեր, վորոնք նյութական բովանդակութուն չունեն կամ չեն արտահայտում:

Ինքնուրույն նյութական բովանդակութուն չարտահայտող յեվ իբրեվ հանգուլց հանդես յեկող բայերը կոչվում են վերացական բայեր:

Վերացական բայերը շատ սակավաթիվ են՝ դառնալ, լինել, համարել, թվալ, և այլն: Վերացական է նաև ոժանդակ բայը:

Յուրաքանչյուր բաղադրյալ ստորագրալ, ուրեմն, կազմված է լինում մի ստորագրեցիական վերագրից (գոյական, ածական, թվական) և մի հանգուլցից (վերացական բայ):

Որինակներ.

1. Յեղբայրս ուսանող է.
2. Խաճախի մեջ ծառը ինձ մարդ թվաց.
3. Դիլիջանը սանատորիայի լավ վայր է համարվում.
4. Յես հարվածային չեյի, բայց 5) այս տարի հարվածային դարձա.
6. Մենք հինգ ենք, իսկ 7) դուք չորս եք.
8. Այն որվանից դրա համար կղերն կոչվեց Ախթամար:

§ 14. ՎԵՐԱՑԱԿԱՆ ԲԱՅՈՎ ՊԱՐԶ ՍՏՈՐԱԳՅԱԼ

Վերացական բայերը յերբեմն միայնակ կարող են դառնալ ստորագրալ՝ արտահայտելով վորեւ ալ բայի իմաստ: Այսպիսի դեպքերում նրանք դադարում են վերացական բայ լինելուց, այլևս ստորագրեցիական վերագրի չեն պահանջում և կազմում են պարզ ստորագրալ: Այսպես որինակ՝ յես դարձա հարվածային և յես դարձա տուն նախադասութուններից առաջինում դարձա

բայը վոչ թե ստորագրալ է, այլ՝ հանգուլց և հարվածային վերագրի հետ է կազմում ստորագրալ, իսկ յերկրորդ նախադասութւան մեջ նույն դարձա բայը ստորագրալ է, ստորագրեցիական վերագրի չի պահանջում:

Այս յերկրորդ դեպքում դարձա (դառնալ) վերացական բայը գործածվում է վերադառնալ բայի նյութական իմաստով:

Վերացական բայով բաղադրյալ յեվ պարզ ստորագրալների որինակներ.

1. Վերացական բայով բաղադրյալ ստորագրալ

2. Նույն բայով պարզ ստորագրալ

ա) Յես դարձա հարվածային.

ա) Յես դարձա տուն.

բ) Նրանք ուսանող համարվեցին.

բ) Փողոցի բոլոր տները համարվեցին.

գ) Ալեքսանդրապոլը լենինական կոչվեց.

գ) Խրդատուն ատյան կոչվեց.

դ) Նա աշխատատեղ է.

դ) Նա տան է.

ե) Ձուկը յերբեք չոր չի լինում:

ե) Ծուլ հարվածային չի լինում:

Յերկրորդ շարքի մեջ առաջին շարքի վերացական բայերը արտահայտում են նյութական վորոշ բովանդակութուն և միայնակ կազմում են ստորագրալ. դարձա գործածվում է վերադարձա, գնացի իմաստով, համարվեցին՝ հաշվեցին իմաստով, կոչվեց՝ հրավիրվեց, կանչվեց իմաստով, և ոժանդակ բայը գործածվում է գտնվում է, կա բայի իմաստով, չի լինում գոյութուն չի ունենում, չկա բայի իմաստով:

§ 15. ԶԵՂԶՎԱԾ ՍՏՈՐԱԳՅԱԼՈՎ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Նախադասութւան մեջ կարող է գեղջվել վոչ միայն յեսութական, այլև ստորագրալը, ըստ վորում պարզ ստորագրալը գեղջվում է ամբողջովին, մինչդեռ բաղադրյալ ստորագրալը կարող է գեղջվել և՛ ամբողջովին, և՛ մասամբ (կամ միայն հանգուլցը, կամ միայն վերագրի): «Հասկացողին՝ մին, չհասկացողին՝ հազար ու մին» արտահայտութւան մեջ գեղջված է «ասա՛» ստորագրալը (պետք է լինի «հասկացողին մին ասա,

չհասկացողին հազար ու մի'ն ասա»): Նույն ձևով «Յես գնացի տուն, դու՛ դպրոց, իսկ Վահեն՝ կինո» արտահայտություն մեջ զեղչված են «գնացիր» և «գնաց» ստորոգյալները:

Յ.ն. Գախադասությունը, վորի ստորոգյալը ամբողջովին կամ մասամբ զեղչված է, բայց մեքից իմացվում է, քի ի՛նչ է անում կամ լինում յենթակա, կոչվում է զեղչված ստորոգյալով Գախադասություն:

Ձեղչված ստորոգյալով նախադասություն կազմվում է սովորաբար հետևյալ զեղքերում.

Ա. յերբ տվյալ նախադասությունն ունի նո՛ւյն ստորոգյալը, ինչ վոր նրան նախադրող նախադասությունը:

Որ ի ն ա կ ն ե ր .

1. Յես յերեկոյան ակումբ եմ գնալու, իսկ Սուրիկը՝ կինո (զեղչված է գնալու յե ստորոգյալը).

2. Մեկը քաղաքից ե յեկել, մեկը՝ գյուղից, սա՛ գործարանից, նա՛ կոտնտեսությունից (յերեք անգամ զեղչված յեկել ե ստորոգյալը).

3. Հայրս ցերեկը գործարանում ե լինում, յերեկոյան՝ քանիակում, գիշերը՝ տանը (յերկու անգամ զեղչված ե լինում ե ստորոգյալը):

Բ. Յերբ նույն յենթական ունի մի քանի ստորոգյալներ, վերոնք իրար հետ կապված են ժամանակով, նպատակով յեվ այլն:

Որ ի ն ա կ ն ե ր .

1. Մենք գոհ ենք մեր կյանքից, հպարտ՝ մեր գործով յեվ անպարտելի՝ մեր ուժով (պահպանված են հպարտ և անպարտելի ստորոգյալական վերադիրները, բայց յերկու անգամ զեղչված ե նրանց ենք հանգուցը).

2. Ծիծեռնակը բուն ե շինում, յե՛վ շինում ե, յե՛վ յերգում (զեղչված ե յերգում ե ստորոգյալի ե հանգուցը).

Գ. Յերբ ստորոգյալը հարցի ձևով տրվել ե հարցական նախադասության մեջ յեվ պատասխանի մեջ չի կրկնվում:

Որ ի ն ա կ ն ե ր .

1. Այսոր դուք քա՛նի դաս ունեյիք.—Մենք հինգ դաս, իսկ չորրորդ դասարանը՝ չորս (զեղչված ե մենք յենթակայի ունեյինք ստորոգյալը և դասարանը յենթակայի ունեք ստորոգյալը).

2. Յես դպրոցից եմ գալիս, իսկ դո՛ւ վորտեղից.—Իսկ յես՝ շրջագայությունից (զեղչված ե դու յենթակայի գալիս ես ստորոգյալը, յես յենթակայի գալիս եմ ստորոգյալը):

Դ. Յերբ ստորոգյալը մտքից հասկացվում ե.

Որ ի ն ա կ ն ե ր .

1. Հասկացողին մի՛ն, չհասկացողին՝ հազա՛ր ու մի՛ն (զեղչված ե ասա).

2. Վորտեղ հաց՝ այնտեղ կաց (զեղչված ե կա ստորոգյալը).

3. Մեկը՝ հա, մյուսը՝ չե, վերջը կովեցին (զեղչված ե ասաց ստորոգյալը):

§ 16. ԱՆԴԵՄ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Ձեղչված ստորոգյալով նախադասություններից տարբերվում են այն նախադասությունները, վորոնք ստորոգյալում ընդհանրապես չունեն, թեև համադր են ստորոգյալով և յենթակալով նախադասություններին: Այսպիսի նախադասությունները սովորաբար ցանկություն են, կամք, հրաման և կոչ են արտահայտում:

Որ ի ն ա կ ն ե ր .

1. Բարձրացնե՛լ աշխատանքի արտադրողականությունը.

2. Պահպանե՛լ մաքրություն.

3. Մա՛հ պալատներին, խաղաղություն խողերին.

4. Կյանքի, մահի այս ամենի աղքատությունում՝ հրակիզվող վոգիններին վողջո՛ւյն, վողջո՛ւյն.

5. Ավելի՛ աչալուրջ, ավելի՛ զգաստ:

Անդամ նախադասությունները չունեն նաև յենթակա, թեպետ կարելի չի այդ նախադասությունները շրջել և դարձնել յենթակայով ու ստորոգյալով նախադասություններ, որ ի ն ա կ ն ե ր .

1. Պետք է բարձրացնել աշխատանքի արտադրողականությունը.

2. Պետք է պահպանել մաքրություն.

3. Մա՛հ լինի պալատներին, խաղաղություն լինի խուղերին.

4. Հրակնճվող վոդիններին վոդո՛ւն հասնի և այլն:

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅԱՆ ՅԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐ

§ 17. ՅԵՆԹԱԿԱՅԻ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ

Նախադասութեան գլխավոր անդամները՝ չենթական և ստորոգյալը՝ հաճախ բավարար չափով պարզ և լրիվ չեն. արտահայտում նախադասութեան միտքը: Այդ միտքը լրացնելու, պարզելու համար գործածվում են յերկրորդական անդամներ կամ լրացումներ (§ 6): Յենթական և ստորոգյալը ունենում են սարբեր լրացումներ՝ միանգամայն տարբեր պաշտոններով: Յենթական կարող և ունենալ յերեք տիպի լրացում՝ վորոշիչ, հատկացուցիչ և բացահայտիչ, վորոնք դանադան կողմերից պարզարանում են չենթակայի եյութունը: Վորոշիչ, հատկացուցիչ և բացահայտիչ՝ կարող են ունենալ նախադասութեան այլ անդամներն ել, յեթե գոյական են կամ ունեն գոյական տոմ:

§ 18. ՎՈՐՈՇԻԶ

Յենթական կամ նախադասութեան այլ անդամի վորակը, վորախօսութունը, չափը, բանակը ցույց տալու լրացումները կոչվում են վորոշիչ:

Նախադասութեան այն անդամը, վոր վորոշիչ ունի, կոչվում է վորոշյալ:

Վորոշիչը միշտ պատասխանում է ինչպիսի՞, վո՞ր և վո՞րքան հարցերին:

Որ ին ա կ ն ե ր.

1. Կա՞վ աշակերտը ուսման աստճամարտիկ է.
2. Կոյանտանային կյանքը ունե՞վոր և յերջանի՞կ կյանք է.
3. Լենինյան կոմունիստական կուսակցութեան անդա՞րտեի յն.

4. Տասնինգ տարի յն անցել Նոյեմբերյան հեղափոխու՞թյունից:

Վորոշիչն արտահայտվում է՝

Ա. Վորե՞վե ածականով. որինա՞կ լավ տուն, նոր հյուրա՞նոց, իմպերիալիստական պատերազմ, քաղաքացիական կռի՞վ.

Բ. Վորե՞վե ցուցական, վորական, հարցական կամ այլ դերանվամբ. որ ին ա կ՝ այս գիրքը, այնպիսի մարդ, ինչպիսի՞ հերոս, վո՞ր դպրոցը.

Գ. Վորե՞վե դերբայով. որինա՞կ՝ քնած յերևիս, վազող ձի, քննող հանձնաժողով:

Դ. Վորե՞վե մակրայով, վոր առնվում է իբրե՞վ ածական, որինա՞կ՝ նրա ընավ չզգացվելը ինձ համբերությունից հանեց. այստեղ խստի՞վ կարգադրելը խորթ և, կրկին հիվանդանալը շատ ծանր նստեց նրան:

Ծանոթութուն. Մակրայն իբրե՛կ վորոշիչ գործածելը պահանջում է վորոշ հմտություն, այլապես ստեղծվում է տգեղ և ծանր վո՛ւմ: Մակրայն իբրե՛կ վորոշիչ կարելի չե գործածել միայն գոյականաբար առնված գերբայների հետ: Միայն ձևեր են՝ ընավ լուրթյունը, խստի՞վ կարգադրությունը, և այլն:

Ե. Վորե՞վե գոյականով, վոր կարող է դրվել ուղղական, սեռական, բացառական յե՞վ գործիական հոլովներով.

Ուղղական հոլովով գոյական վորոշի որինակներ.

1. Իշխան ձուկը Սևանում է աճում.
2. Թանգարանում ցուցադրված է մի վրանի բաժակ.
3. Նրա քար սիրտը պիտի վափկի՞:

Սեռական հոլովով գոյական վորոշի որինակներ.

1. Յերեկ քարի կարկուտ յեկավ.
2. Սառույցի խողը հսկիմոսի բնակարանն է.
3. Այս տարի տարի շուշան քիչ կար:

Բացառական հոլովով վորոշի որինակներ.

1. Կարմիր սատինից վզկապս կորել է.

2. Մարմարից թանաքամանը ցամաքել է.

3. Գնեցի ռետինից դրամապանակ:

Գործիական հոլովով վորոշի որինակներ.

1. Յուղով կարկանդակը սառեց.

2. Համով խորտիկը պատրաստ է.

3. Շեմքին յերևաց մորուքով մարդը:

§ 19. ՀԱՏԿԱՅՈՒՅԻՉ

Ֆեհրակալի կամ նախագասուրյան այլ անգամի պատկանելությունը, հասկացումը, վերաբերումը կամ սերումը, ծագումը ցույց տվող լրացումները կոչվում են հասկացուցիչ:

Նախագասուրյան այն անգամը, վոր նախագացուցիչ ունի, կոչվում է հասկացյալ:

Հատկացուցիչը միշտ պատասխանում է ո՞ւմ և ինչի՞ հարցերին և դրվում է սեռական հոլովով:

Որինակներ.

1. Սուրիկի գիրքը մաքուր է.

2. Շողիկի ձայնը դյուրեկան է.

3. Պատերազմի հետևանքներն աղետաբեր են լինում աշխատավորության համար.

4. Պիոներների ճամբարները դատարարակիչ են.

5. Լենինի գրքերը մեծ հոգացողությամբ են պահվում.

6. Մարքսի նկարները սեղանի վրա եյին:

Այս որինակների մեջ ընդգծված բառերը հատկացուցիչներ են: Հինգերորդ նախագասության հատկացուցիչը կարող է ցույց տալ յերկու բան՝ ա) պատկանելութուն (Լենինի գնած կամ ունեցած գիրքը), բ) սերում (Լենինի գրած գիրքը), իսկ վեցերորդ նախագասության հատկացուցիչը կարող է ցույց տալ յերեք բան՝ ա) պատկանելութուն (Մարքսի գնած նկարներ), բ) սերում (Մարքսի նկարած նկարներ) և գ) վերաբերում (Մարքսին ներկայացնող նկարներ):

Հասկացուցիչն արտահայտվում է՝

Ա. Վորեվի գոյականով (յեղակի կամ հոգնակի), որինակ քարի կտոր, գրքի շապիկ, գործերի շարան:

Բ. Վորեվի դերանվամբ (յեղակի կամ հոգնակի), որինակ՝ քո խոսքը չպետք է փոխվի, ո՞ւմ ձայնն է լսվում, սրանց տունը շին է:

Գ. Վորեվի դերբայով, ածականով կամ այլ բառով, վոր առնված է իբրև գոյական, որինակ՝ գնալու ժամանակը հասել է, հարբածի ձայնը հեռվից ճանաչվում է, կապույտի և դեղինի խառնուրդը կանաչ է տալիս, շատի մայրը մնաց լալով, մեկի կեսը հավասար է յերկուսի քառորդին:

§ 20. ԲԱՅԱՀԱՅՈՒՅԻՉ

Ֆեհրակալի կամ նախագասուրյան այլ անգամի ով կամ ինչ, լինելը արտահայտող լրացումները կոչվում են բացահայտիչ: Նախագասուրյան այն անգամը, վոր բացահայտիչ ունի, կոչվում է բացահայտյալ:

Բացահայտիչը սովորաբար դրվում է բացահայտյալից հետո և պատասխանում է ինչ հարցերին, ինչ հարց վոր արվում է բացահայտյալին: Բացահայտիչը դրվում է ինչ հոլովով, ինչ հոլով վոր ունի բացահայտյալը:

Որինակներ.

Սուրենը՝ ընկերս կոմյերիտական է.

Հարցրեք Սուրենին՝ ընկերոջս.

Բոլորը գոհ են Սուրենից՝ ընկերոջիցս.

Ընկեր Ստալինը՝ պրոլետարիատի իմաստուն առաջնորդը, պիոներների բարեկամն է.

Մեր ջերմ վուջույնն ընկեր Ստալինին՝ պրոլետարիատի իմաստուն առաջնորդին.

Անճանաչելի յե դարձել Յերևանը՝ Հայաստանի մայրաքաղաքը:

Այս նախագասությունների մեջ ընդգծված բառերը՝ բացահայտիչները արտահայտում են, թե ով է Սուրենը (ընկերս), ընկ. Ստալինը (պրոլետարիատի առաջնորդը) և ինչ է Յերևանը (Հայաստանի մայրաքաղաքը):

Բացահայտիչը ավելի ճշտած, մանրամասնած կլինելություն է բացահայտյալի: Բացահայտիչը կարող է արտահայտվել վորեք

գոյականով, դերանվամբ և իբրև գոյական տոնված ածականով, թվականով, դերբայով և այլն:

Բացահայտիչը բացահայտյալի հետ հաճախ կապվում է իբրեւ, վորպես, ինչպես և այլ բառերով և այս դեպքում վորոշ սահմանափակում մտցնում բացահայտյալի առման մեջ: Այս սահմանափակումն արտահայտվում է նրանով, վոր բացահայտյալը կամ վոչ ամբողջովին և գրեւորվում բացահայտչի մեջ կամ վորոշ անխտանաթյամբ, թերահավատությամբ և արտահայտվում բացահայտչի միջոցով:

Այն բացահայտիչը, վոր բացահայտյալի էես կապվում է վորպես, իբրեւ, ինչպես բառերով յեւ առնվում է սահմանափակումով, կոչվում է մասնական բացահայտիչ:

Որինակներ.

Սովորական բացահայտիչ

Մասնական բացահայտիչ

1. Արմիկը՝ դասարանի լավագույն աշակերտունին, պարգևատրվեց.

1. Արմիկը վորպես դասարանի լավագույն աշակերտունի պարգևատրվեց.

2. Յես դիմեցի նրան՝ մեր վարիչին.

2. Յես դիմեցի նրան իբրեւ մեր վարիչի.

3. Դուք՝ աշակերտներդ իրավամբ չերջանիկ եք:

3. Դուք իբրեւ աշակերտներ իրավամբ չերջանիկ եք:

Մասնական բացահայտիչը սովորական բացահայտչից տարբերվում է նրանով, վոր

ա) սովորաբար հոդ չի առնում, այսինքն դեմքով չի համաձայնում իր բացահայտյալին (համեմատիր վերելի որինակները).

բ) նախադասության մեջ իր անփոփոխ տեղը չունի, այսինքն կարող է դրվել վոչ միայն բացահայտյալից հետո, այլեւ նրանից առաջ: Ըստ վորում բացահայտյալի յեւ մասնական բացահայտչի միջեւ կարող են դրվել նախադասության այլ անդամներ: Այսպես որինակ, մինչդեռ սովորական բացահայտիչը բերված 1-ին որինակներում կարող է գործածվել միայն «Արմիկը՝ դասարանի լավագույն աշակերտունին պարգևատրվեց» ձևով, մասնական բացահայտիչը կարող է գործածվել նայեւ մի շարք այլ ձևերով՝ «Արմիկը վորպես

դասարանի լավագույն աշակերտունի պարգևատրվեց», «Արմիկը պարգևատրվեց վորպես դասարանի լավագույն աշակերտունի», «Վորպես դասարանի լավագույն աշակերտունի Արմիկը պարգևատրվեց»:

§ 21. ՍՏՈՐՈԳՅԱԼԻ ԼԲՆՈՒՄՆԵՐ

Ստորոգյալի լրացումները դրա չափով տարբերվում են յենթակայի լրացումներից: Ստորոգյալը յիբրեւ չի կարող ունենալ վորոշիչ, հատկացուցիչ կամ բացահայտիչ: Այս լրացումները կարող են դրվել միայն ստորոգյալի վերադրի վրա, յիբրեւ չափական և կամ ունի գոյական առում: Բուն ստորոգյալի լրացումները ցույց են տալիս ա) այն առարկաները, վորոնց հետ կապված է գործողությունը. բ) այն հանդամանքները, պարագաները, վորոնց հետ կապ ունի գործողությունը: Ըստ այդմ ել ստորոգյալի լրացումները բաժանվում են յերկու խմբի՝ ա) խնդիրներ և բ) պարագաներ:

Այն լրացումները, վոր ցույց են տալիս գործողության էես կապ ունեցող առարկան, կոչվում են խնդիրներ:

Որինակներ.

Սուրիկը առամով կադին ջարդեց.

Ինձ հայրիկից նամակ յեկավ:

Այս որինակների մեջ ընդգծված բառերը խնդիրներ են, վորովհետեւ նրանք ցույց են տալիս գործողության հետ կապ ունեցող առարկաները:

Ծանոթություն. Յենթական չափաք է շիտթիլ խնդրի հետ, քանի վոր յենթական վոչ թի գործողության հետ կապ ունեցող առարկան է, այլ գործողությունը կատարողը:

§ 22. ՈՒՂԻՂ ԽՆԴԻՐ

Այն խնդիրը, վոր ցույց է տալիս գործողության անմիջական առարկան, այսինքն այն առարկան, վորի վրա յնացում յենթակայի գործողությունը, կոչվում է ուղիղ խնդիր:

Ուղիղ խնդիր պահանջում են ներգործական և պատճառական բայերով արտահայտված ստորոգյալները, վորովհետեւ նրանք ցույց են տալիս այնպիսի գործողություն, վորի կատարման

համար անհրաժեշտ է մի վորեն առարկա, որինակ՝ կառուցել (գործարան, գալուց), կարողալ (գիրք, դաս), մոտեցնել (գրատախտակը, աթոռը): Այդ պատճառով էլ ներգործական և պատճառական բայով արտահայտված ստորոգյալները միշտ ունենում են ուղիղ խնդիր:

Ուղիղ խնդիրը ցույց է տալիս.

Ա. Այն առարկան (անձ, իր, յերևույթ), վորը գործողության անմիջական նյութն է կամ որչեկտր. որինակ՝

Յես տեսել եմ Թիֆլիսը, Բագու, Մոսկվան.

Սուրենը ծեծեց դուռը.

Ուսուցիչը դաս տվեց.

Նա կանչեց ինձ, քեզ յեւ Արամին:

Բ. Այն առարկան, վորը ներգործվում, ազդվում, փոփոխություն է կրում յենթակայից. որինակ՝

Յես կաղձել եմ իմ բոլոր գրքերը.

Սուրիկը փշրեց ապակին.

Բժիշկը նրան կատարելապես առողջացրեց:

Գ. Այն առարկան, վոր ստեղծվում, արտադրվում և իջրեւ գործողության հետեւմանը. որինակ՝

Նկարիչը մի սար նկարեց.

Մենք նամակը գրեցինք.

Լենինին պրոլետարիատն է ստեղծել.

Գործարանը արտադրում է լայն սպառման առարկաներ:

Ուղիղ խնդիրը պատասխանում է ո՞ւմ և ի՞նչ հարցերին և գրվում է միշտ հայցական հոլովով: Ուղիղ խնդիրը ում հարցին և պատասխանում այն ժամանակ, յերբ արտահայտում է վորեն անձ (վորոշյալ և անորոշ առումով) յերբեմն նաև կենդանի կամ իր (վորոշյալ առումով): Այս դեպքում հայցական հոլովը ձեւվում նման է լինում տրականին. որինակ՝

Յես տեսա Սուրենին.

Կանչիր բժշկին, վորեն բժշկի ճանաչում ես.

Նա իր շանը շատ է սիրում.

Մեր պառակած կովին մորթեցինք (վերջինս բարբառային ձև է):

Ուղիղ խնդիրը ինչ հարցին և պատասխանում այն ժամանակ, յերբ արտահայտում է իր, առարկա, յերևույթ (վորոշյալ և անորոշ), կենդանի (սովորաբար՝ անորոշ), յերբեմն նաև՝ անձ, վոր ունի իրալին առում: Այս դեպքում հայցական հոլովը ձեւվում նման է լինում ուղղականին. որինակ՝

Մենք գիրք գնեցինք.

Դուք գրքերը լավ չեք պահում.

Յես դեռ ովկիանոս և փոթորիկ չեմ տեսել.

Պրոլետարիատն իր իմաստուն Ստալինն ունի.

Մենք լավ ուսուցիչներ ունենք.

Մարդկությունը մի Հոմերոս է ունեցել:

Ծանոթություն. Վորոշ քերականներ հայցական հոլով չեն ընդունում և ուղղականի ձևով հայցականը համարում են ուղղական, իսկ տրականի ձևով հայցականը՝ տրական, վոր միանգամայն սխալ է:

§ 23. ԱՆՈՒՂԱԿԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Այն խնդիրները, վորոնք ցույց են տալիս գործողության հետ անուղղակի կապ ունեցող առարկաները, կոչվում են անուղղակի խնդիրներ:

Անուղղակի խնդիր կարող են ունենալ ինչպես ներգործական և պատճառական, այնպես էլ չհզոք և կրավորական բայերով արտահայտված ստորոգյալները:

Անուղղակի խնդիրները ցույց են տալիս

Ա. Այն առարկան, վորին ուղղվում կամ տրվում է մի բան: Այսպիսի անուղղակի խնդիրը գրվում է տրական հոլովով և կոչվում է մատուցման կամ հանգման անուղղակի խնդիր. որինակ՝

Սուրիկը մոտեցավ Լենինի կիսանդրուն.

Ջեռքս մեկնեցի քեզ.

Ուժեղներս ողնում ենք թույլերին.

Յերեկոյան հասանք 507-րդ կիլոմետրին:

Ընդգծված բառերը մատուցման անուղղակի խնդիրներ են:

Բ. Այն առարկան, վորինք բխում, ծագում կամ սկսվում է

գործողութիւնը: Այսպիսի անուղղակի խնդիրը դրվում է բացառական հոլովով (կամ կողմից բառի հետ) և կոչվում է անջատւան անուղղակի խնդիր, որինակ՝

Սուրիկից արտունջ չի լսվել:

Կոլտնտեսութիւնն սպասարկվում է ՄՏԿ-ի կողմից:

Մեր ուսուցիչները միշտ զոհ են մեզանից:

Նրա ձայնը խեղդիկաց աղմուկից (կամ՝ աղմուկի կողմից):

Ընդգծված բառերն անջատման անուղղակի խնդիրներ են:

Գ. Այն առարկան, վորի միջոցով կամ վորով կատարվում է, լինում է մի բան: Այսպիսի անուղղակի խնդիրը դրվում է գործիական հոլովով և կոչվում է միջոցի անուղղակի խնդիր, որինակ՝

Սեպը սկսով են հանում:

Ատմով չի կարելի ընկույզ կոտրել:

Յես լավ եմ գրում մատիտով, իսկ դու՝ գրիչով:

Մենք պարծենում ենք մեր նվաճումներով:

Ընդգծված բառերը միջոցի անուղղակի խնդիրներ են:

§ 24. ՊԱՐԱԳՐԱՆԵՐ

Այն լրացումները, վորոնց ցույց են տալիս գործողութիւնը և եւս կապ ունենող հանգամանքները, կոչվում են պարագաներ: Որինակ՝ Սուրիկը վազելիս փողոցում ընկավ:

Առավոտյան գնում ելինք դպրոց:

Նա գնաց ընթերցարան գրքեր կարդալու:

Այս որինակների մէջ ընդգծված բառերը պարագաներ են, վորովհետեւ նրանք ցույց են տալիս գործողութիւնն հետ կապ ունենող հանգամանքները: Փողոցում, դպրոց և ընթերցարան բառերը ցույց են տալիս գործողութիւնն առջը, վազելիս և առավոտյան բառերը ցույց են տալիս գործողութիւնն ժամանակը, իսկ կարդալու բառը ցույց է տալիս գործողութիւնն նպատակը: Պարագաները խնդիրներից տարբերվում են նրանով, վոր ցույց են տալիս վոչ թե այն առարկաները, վոր կապված են գործողութիւնն հետ, այլ այն պայմանները, հանգամանքները, վորոնց մէջ կատարվում է գործողութիւնը, այսինքն գործողութիւնն առջը, ժամանակը, յեղանակը կամ ձևը, նպատակը, պատճառը:

Հափը և հիմունքը: Այդ պատճառով ել պարագաները կոչվում են՝ տեղի պարագա, ժամանակի պարագա, ձեւի պարագա, հափի պարագա, նպատակի պարագա, պատճառի պարագա և հիմունքի պարագա:

Տեղի պարագան ցույց է տալիս

Ա. Այն տեղը, վորտեղ կատարվում է գործողութիւնը, տեղի պարագան այս դեպքում դրվում է ներդոյական կամ տրական հոլովով:

Որինակներ.

1. Դպրոցում դիտութիւնն ենք ձեռք բերում (ներգ. հոլ.).

2. Արագածի կատարին կարմիր դրոշակ է ծածանվում (ար. հոլ.).

3. Մերիկը տանը պարապում է (ար. հոլ.).

4. Մենք իՍՂՄ-ում ենք ապրում (ներգ. հոլ.):

Բ. Այն տեղը, վորտեղից սկսվում է գործողութիւնը, տեղի պարագան այս դեպքում դրվում է բացառական հոլովով:

Որինակներ.

1. Եմման գյուղից է յեկել:

2. Ժամի յերկուսին դպրոցից դուրս յեկանք:

3. Ռադիոյով Մոսկվայից համերգներ ենք լսում:

Գ. Այն տեղը, դեպի ուր ուղղված է գործողութիւնը, այս դեպքում տեղի պարագան դրվում է հայցական հոլովով:

Որինակներ.

1. Հալբիկն արդեն գնացել է գործարան, իսկ յես շատ աղւմ եմ դպրոց:

2. Մանուկը ձեռքն ընկած բանը բերանն է տանում:

3. Ամառները գնում ենք ճամբար:

Դ. Այն տեղը, տարածութիւնը, վորի վրայով, միջով անցնում է մի բան, այս դեպքում տեղի պարագան դրվում է գործիական հոլովով:

Որինակներ.

1. Մեր փողոցով կոչուղի յե անցնում:

2. Մենք շնորհաբար դաշտերով ու լեռներով:

3. Մենք գետերով շողենալեր են սուրբում:

Ժամանակի պարագան ցույց է առնում

Ա. Այն ժամանակը, վերի ընթացքում կատարվում է գործողություններ. այս դեպքում ժամանակի պարագան դրվում է տրական, հայցական, գործիական կամ ներդրական հոլովով:

Որինակներ.

1. Լուսաբացին նա բարձրացավ կախաղան (տր. հոլ.).

2. Առավոտը ձյուն չեկավ (հայց. հոլ.).

3. Գիշերով հասանք գյուղ (գործ. հոլ.).

4. Մի ժամում կարում ենք վեց կիլոմետր (ներդ. հոլ.).

Բ. Այն ժամանակը, վերից սկսվում է գործողությունը. ժամանակի պարագան այս դեպքում դրվում է բացառական հոլովով:

Որինակներ.

1. Գիշերվանից անձրև է մաղում.

2. Անցյալ տարվանից յեղաշրջա պիտներ են.

3. Յերբվանից են հիշում այդ վոտանավորը:

Ձեզի պարագան ցույց է տալիս, թե ինչպե՛ս, ի՛նչ ձեզով է կատարվում գործողությունը, յեվ արտահայտվում է՝

Ա. Վերեվն մակընթացով կամ իրենով մակընթաց առնված ածականով. որինակ՝

Յես հազիվ լսեցի նրա ձայնը.

Ձերմորեն վաղժունում ենք ձեզ.

Սուրենը լավ է սահուն է կարգում.

Մենք միասին պնացինք, իսկ նա՝ մենակ:

Բ. Վերեվն գոյականով կամ այլ բառով, վոր դրվում է գործիական հոլովով. որինակ՝

Դիրեկտորը համբերությունամբ լսեց նրան.

Յես վազելով հասա ընկերներին:

Մենք խմելով ելինք դնում:

Ձեզի պարագան ցույց է տալիս գործողության հետ կապված չափը, քանակը. որինակ՝

Յերկու անգամ գնացել եմ Բանգարան.

Նոր յերկաթուղին վեց կիլոմետր զցված է:

Նպատակի պարագան ցույց է տալիս գործողությունը կատարելու նպատակը յեվ արտահայտվում է կամ տրական հոլովով (նպատակի տրական), կամ համար կապով. որինակներ՝

Յես վազեցի հացի, իսկ Արամը գնաց ջրի.

Բոլորիս ժողովի կանչեցին.

Մենք պայքարում ենք ավելի յերջանիկ կյանքի համար. Ինչի՞ համար է ողանալը.

Գործարանից պատգամավորություն է յեկել մեր հիսախն մասնակցելու և վողջունելու:

Պատգամի պարագան ցույց է տալիս գործողությունը կատարելու պատճառը. որինակներ՝

Գործալքություն համար նրան սե տախտակի բարձրացրին.

Հիվանդությունն պատճառով յերեկ դպրոց չեկա.

Նա ուրախությունից իրեն կորցրեց:

Հիմունքի յեվ հակառակ հիմունքի պարագան ցույց է տալիս գործողություն կատարելու հիմունքը, նախադրյալը յեվ այն հիմունքը, վորը խանգարիչ է հանդիսանում գործողության համար. որինակ՝

Առաջնի կարգադրությամբ կատարվում է հակաքուծեշային պատվաստում.

Գո խոստման համաձայն (կամ՝ ըստ քո խոստումի) այսօր պիտի վոտանավոր արտասանես.

Հակառակ նրա ջանքերին՝ գործը գլուխ չեկավ.

Ձեռքած վատ յեղանակին մեծ բազմություն եր հավաքվել հրապարակում:

§ 25. ԲԱԶՄԱԿԻ ԼՐԱՅՈՒՄՆԵՐ

Հաճախ միեկունն նախադասություն մեջ նույն պաշտոնով հանդես են գալիս մեկից ավելի լրացումներ, վորոնք իրար նկատմամբ համադր են և համարժեք: Այսպես, որինակ, մի բառի վրա կարող է դրվել մի քանի վորոշիչ կամ մի քանի հատկացուցիչ կամ մի քանի բացահայտիչ, մի ստորոգյալը կարող է ունենալ մի քանի ուղիղ խնդիր, մի քանի տեղի պարագա և այլն:

Որինակներ.

1. Սուրիկը խանութում զննեց քուրք, մասիս և ծալք (ընդհանրապես բառերը զննեց ստորագրալի ուղիղ խնդիրներն են. այս որինակում մի ստորագրալն ունի 3 հատ ուղիղ խնդիր):

2. Պահպանեցի՝ք մաքրությունն սանք, դպրոցում, փողոցում, քաղաքում և ամենուրեք (ընդհանրապես բառերը պահպանեցիք ստորագրալի տեղի պարագաներն են. այստեղ մի ստորագրալն ունի 5 հատ տեղի պարագա):

3. Թե՛ «Անուշ», թե՛ «Ամաս» և թե՛ «Քաջ Նազար» ուղերաները ճորհրդային Հայաստանի նվաճումներն են (այստեղ ուղերաները չենթական ունի 3 հատ վորոշիչ):

Նախադասության միջնակցն անդամի համագոր լրացումները կոչվում են բազմակի լրացումներ:

Նախադասության բազմակի լրացումներն իրարից բաժանվում են ստորակետով կամ շաղկապով:

§ 26. ՄԻՋԱՆԿՅԱԼ ԲԱՌԵՐ

Նախադասության մեջ կարող են լինել և այնպիսի բառեր, վորոնք ավյալ նախադասության անդամ չեն, թեև վերաբերում են այդ նախադասությանը և վորոշ յերանդ կամ զուհավորում են առկա նրան. որինակ՝

Սուրենը, իհարկե, արժանի չե հարվածաշնություն.

Կոչվելով անտեսությունն, այո, անշափ առավելություններ ունի անհատական անտեսությունից.

Նա, անշուշտ, քո խոսքերից եր յեխում:

Այս նախադասությունների մեջ ընդգծված բառերը նախադասության անդամ չեն, բայց վորոշ յերանդ են առկա նախադասությանը, թեև նրա հետ վորեև ձևով կապված չեն:

Այն բառերը, վորոնք վորոշ յերանդ են առկա նախադասությանը, բայց չեն կապված նրա հետ իբրեւ նախադասության անդամ, կոչվում են միջանկյալ բառեր:

Միջանկյալ բառերը նախադասության մյուս անդամներից բաժանվում են ստորակետներով:

Վերևի նախադասությունների մեջ իհարկե, այո և անշուշտ բառերը միջանկյալ բառեր են:

§ 27. ՄԻՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՄ ՉԱՅՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Այն միջանկյալ բառերը, վորոնք խոսողի տամադրությամբ չեյ զգացմունքն են արտահայտում, կոչվում են միջանկյալ բառեր կամ ձայնարկություն:

Որինակներ.

1. Վա՛հ, այդ դժժ յես, Սուրեն (զարմանքի արտահայտություն):

2. Ձա՛ն, շուտով դասերը կսկսվեն (ուրախության արտահայտություն):

3. Ա՛խ, մեր կյանքը ցավով անցավ (ախրության արտահայտություն):

Վերևի նախադասությունների մեջ ընդգծված բառերը միջանկյալ բառեր են:

Միջանկյալ բառերը նախադասության մյուս անդամներից բաժանվում են ստորակետներով և միշտ ունենում են բացահայտական նշան:

§ 28. ԿՈՉԱԿԱՆՆԵՐ

Միջանկյալ բառերի նման՝ նախադասության անդամ չեն նաև այն բառերը, վորոնք ցույց են տալիս, թե ում և ուղղված խոսքը, ում և դիմում խոսողը:

Որինակներ.

1. Հանգստացե՛ք, յերեխանե՛ր, հանգստացե՛ք:

2. Դու, Սուրեն՝ն, իզուր ես ինձ նախատում:

3. Ահա, ընկերներ, մեր քաղաքի պարժանքը:

Նախադասության կազմի մեջ չմտնող այն բառերը, վորոնք ցույց են տալիս, թե ում և ուղղված խոսքը, կոչվում են կոչականներ:

Վերևի նախադասությունների մեջ ընդգծված բառերը կոչականներ են: Կոչականները նախադասության մյուս անդամներից բաժանվում են ստորակետներով և կրում են չեշտ:

Ծանոթություն 1. Յերը վորեև նախադասության հետ արտահայտված կոչականը նույն նախադասության յենթալայի անունն է, չենթական հաճախ զեղչվում է. որինակ՝

պրոլետարները բոլոր յերկրներն, միացե՛ք (գեղջված եւ միացե՛ք ստորոգյալի դուք չենթական, վորովհետեւ այդ դուք-ը պրոլետարներ կոչականն ե), Սուբն, իզուր ես ինձ նախատում (գեղջված ե նախատում ես ստորոգյալի դու չենթական, վորովհետեւ այդ դու-ն Սուբն կոչականն ե)։

Ծանոթութիւն 2. Միջարկութիւնները եւ կոչականները, իբրեւ նախադասութեան մեջ պաշտոն չունեցող եւ նախադասութեան անդամներն հետ չկապվող բառեր, չեն կարող ունենալ նաեւ վորեւէ հոլով։ Նրանք միշտ դրվում են իրենց անվանական ձեով, եւ սխալ եւ կոչականը ուղղական հոլով (ուղղական-կոչական) համարելը, ինչպեւս անում են վորոշ քերականներ։ Կոչականները չեն կարող նաեւ վորոշող եւ դիմորոշ հոգեր ստանալ։

Կ Ա Պ Ա Կ Ց ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

§ 29. ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Նախադասութեան անդամներն իրար հետ կապակցվում են յերկու յեղանակով։ Առաջին յեղանակն այն ե, իբրեւ նախադասութեան մի անդամ դեմքով, թվով կամ հոլովով համաձայնում ե մի ուրիշ անդամի։

Որ ի ն ա կ ն ե ր .

1. Յեւ զնացի տուն (զնացի ստորոգյալը դեմքով ե թվով համաձայնել ե յեւ յենթակային, վորն ունի առաջին դեմք ե յեղակի թիվ)։

2. Նրանք ուրախացան (ուրախացան ստորոգյալը դեմքով ե թվով համաձայնել ե նրանք չենթակային, վորն ունի յերրորդ դեմք ե հոգնակի թիվ)։

3. Մենք՝ աշակերտներս սիրում ենք մեր ուսուցիչներին (աշակերտներս բացահայտիչը հոլովով, թվով ե դեմքով համաձայնել ե մենք յենթակային, վորն առաջին դեմքի դերանունն ե հոգնակի թվով ե ուղղական հոլովով, բացահայտիչը դեմքով համաձայնել ե ս դիմորոշ հոգի շնորհիվ)։

Նախադասութեան անդամների համաձայնումը դեմքով, թվով յեւ հոլովով կոչվում ե համաձայնութիւն։

Նախադասութեան անդամների կապակցութեան յերկրորդ յեղանակը նրանց դասավորութեան հաստատուն կարգն ե նախադասութեան մեջ։

Որ ի ն ա կ .

Մեր պիոներ Սուբնը զնաց տուն։ Այս նախադասութեան մեջ Սուբնը չենթական նախորդում ե զնաց ստորոգյալին, պիոներ վորոշիչը նախորդում ե Սուբնը վորոշչալին, մեր հատկացուցիչը նախորդում ե պիոներ վորոշիչին ե Սուբնը հատկացչալին, իսկ տուն տեղի պարագան հաջորդում ե զնաց ստորոգչալին։ Ձի կարելի այս նախադասութեան անդամների դասավորութիւնը փոփոխել հետեւյալ ձևերով՝ Սուբնը պիոներ մեր զնաց տուն կամ պիոներ զնաց մեր տուն Սուբնը կամ մեր զնաց Սուբնը տուն պի ներ ե այլն։

Նախադասութեան անդամների դասավորութեան ընդունված կարգը կոչվում ե օրագասութիւն։

§ 30. ՏՐԱՄԱՐԱՆԱԿԱՆ ՇԵՇՏ

Հայերենի շարադասութիւնը համեմատաբար ավելի ճկուն ե ե ազատ, քան այլ լեզուների շարադասութիւնը։ Այսպեւ, որինակ, հայերենում միեւնուցն նախադասութիւնը կարելի յեւ արտահայտել հետեւյալ շարադասութիւններով՝ ա) մայրը սիրում ե աղջկան, բ) մայրը աղջկան սիրում ե, գ) մայրը աղջկան ե սիրում, դ) մայրն ե սիրում աղջկան, ե) աղջկան սիրում ե մայրը, զ) աղջկան մայրը սիրում ե, է) աղջկան մայրն ե սիրում, ը) աղջկան ե սիրում մայրը, թ) մայրն ե աղջկան սիրում, ժ) աղջկան ե մայրը սիրում ե այլն։

Շարադասութեան այսպիսի փոփոխութիւնից նախադասութեան իմաստը կամ միտքը, ինչպեւս յերևում ե վերևի որինալներից, բնավ չի փոխվում, բոլոր տառն որինակների մեջ եւ արտահայտված ե այն միտքը, վոր մայրը սիրում ե աղջկան։ Սակայն այս տառն որինակներից յուրաքանչյուրի մեջ մտքի մի առանձին շեշտ ե արտահայտված։ Այս շարադասութիւններից յուրաքանչյուրը կարող ե գործածվել միայն վորոշ տեղում, վորոշ նպատակով։ Այսպեւ, որինակ, գ ե ը շարադասութիւնները կգործածվեն իբրեւ պատասխան հետեւյալ հարցի՝ մայրը աղջ-

կան և սիրում, թե աղային. դ, թ և ժ շարադասությունները կգործածվեն իբրև պատասխան հետևյալ հարցի՝ մեյրն և աղջկան սիրում, թե աղջիկը մորը և այլն:

Շարադասության այս ճկունությունն ունեն նաև հարցական նախադասությունները. որինակ՝ ա) դու տուն գնացել ես, բ) դու չես գնացել տուն, գ) տուն ես գնացել դու, դ) դու գնացել ես տուն, ե) դու տուն ես գնացել և այլն: Մրանց պատասխանները կլինի՝ ա) չես տուն գնացել եմ, բ) յես եմ գնացել տուն, գ) տուն եմ գնացել: Հարցական նախադասությունների մեջ մտքի շեշտը հարցական նշան ունեցող բառերի վրա չե ընկած, իսկ նրանց պատասխանների մեջ՝ շեշտ ունեցող բառերի վրա:

Յուրաքանչյուր նախադասություն ունի յուր մտքի շեշտը, վորն ընկնում է նրա վորեւ անդամի վրա:

Նախադասության մեջի շեշտը կոչվում է **համաբանական շեշտ**:

Նախադասության այնպիսի շարադասությունը, յերբ վորեւի անդամ իր սովորական ճեղից առաջ կամ յես ընկնելով՝ համաբանական շեշտ է ստանում, կոչվում է **երջուն շարադասություն**:

§ 31. ՅԵՆԹԱԿԱՅԻ ՅԵՎ ՍՏՈՐՈՒՅԱԼԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հայերենում յենթական և ստորոգյալը դեմքով և թվով համաձայնում են, այսինքն ստորոգյալի դեմքը և թիվը համաձայնեցվում է յենթակալի դեմքին և թվին:

Ա. Յեզակի յենթակալի հետ դրվում է յեզակի ստորոգյալ, իսկ հոգնակի յենթակալի հետ՝ հոգնակի ստորոգյալ:

Ծանոթ թուլ յուն. Մեկից ավելի յենթականեր (բազմակի յենթակա) ունեցող ընդհանուր ստորոգյալը նույնպես դրվում է հոգնակի:

Որինակներ.

1. Նավարը ցրվեց. արեգակը ծագեց. լույսը բացվեց: (Այս որինակների մեջ յեզակի յենթականներն ունեն յեզակի ստորոգյալներ):

2. Ծաղիկները գեպի արեւ դարձան. թռչուններն իրենց

ճովուղունս սկսեցին. մարդիկ շտապեցին աշխատանքի: (Այս որինակների մեջ հոգնակի յենթականներն ունեն հոգնակի ստորոգյալներ):

3. Սուրենն ու Աշիկը գնացին դպրոց. Կիմիկը, Հրանտը և Վազգենը արամիայ նստեցին: (Այս որինակների մեջ մեկից ավելի յենթականեր ունեցող ստորոգյալները դրված են հոգնակի):

Բ. Յերբ յենթական անձնական դերանուն է, ստորոգյալը դեմքով համաձայնում է նրան:

Որինակներ.

1. Յես կարդում եմ, մենք կարդում ենք (1-ին դեմք):

2. Դու կարդում ես, դուք կարդում եք (2-րդ դեմք):

3. Նա գնաց, նրանք գնացին (3-րդ դեմք):

Դ. Յերբ յենթական առաջին կամ յերկրորդ դեմքի դիմորդ հոդ ունի, ստորոգյալը դեմքով համաձայնում է յենթակալին:

Որինակներ.

1. Դերազանցիկներս չենք մեծամտամ ում (1-ին դեմք):

2. Տեխնիկումյիներդ քերականությունս ավարտել եք (2-րդ դեմք):

Ե. Բոլոր գոյական յեւ իբրեւ գոյական առնված յենթականների ստորոգյալը, լինեն նրանք վորոշյալ, թե անորոշ, դրվում է յերրորդ դեմքով:

Որինակներ. գիրքը աշակերտի լավագույն ընկերն է, սատանա չկա, Վոդոպյանովը հայրենիքի հերոս դարձավ, չեւ Լյուսիկինցիները փրկվեցին:

Ե. Տարբեր դեմքի բազմակի յենթակա ունեցող ստորոգյալը դեմքով համաձայնում է միայն մեկին: Յեթե բազմակի յենթականներից մեկն ու մեկը առաջին դեմքի յե, յենթական անալաձան առաջին դեմքի պետք է լինի, իսկ յեթե յենթականները միայն յերկրորդ և յերրորդ դեմքի յեն, ստորոգյալը պետք է դրվի յերկրորդ դեմքով:

Որինակներ.

1. Դու, Սուրբիկը և յես յերգում եյինք (ստորոգյալը դեմքով համաձայնում է միայն յես առաջին դեմքի յենթակային):

2. Դու և Սուրբիկը հոգնեցիք (ստորոգյալը դեմքով համաձայնում է միայն դու յերկրորդ դեմքի յենթակային):

3. Հոգնակի յեմ բազմակի յենթականների ստորոգելիական վերադիրը (յեթե ստորոգյալը բազմադրյալ է), սովորաբար յեզակի չե դրվում: Յերբ հաղկավոր ե լինում առանձնապես շեշտել, վոր ստորոգելիական վերադիրը վերաբերում է յենթականներից յուրաքանչյուրին առանձին-առանձին, այդ դեպքում վերադիրը դրվում է հոգնակի:

Որինակներ.

1. Մենք ծաղիկն ենք ծաղկունքի (հոգնակի յենթակայի հետ յեզակի վերադիր):

2. Նրանք դեռ յերեխա չեն (նույնպես).

3. Այս բոլոր ծաղիկները շուշան են (նույնպես).

4. Դալստյանը և Արծրունին մեր ուսուցիչներն են (բազմակի յենթակայի հետ հոգնակի վերադիր):

5. Նրանք հեղափոխության մարտիկներն են (հոգնակի յենթակայի հետ հոգնակի վերադիր):

Է. Բազմակի յենթակայի հետ դրվում է յեզակի ստորոգյալ նաև այն ժամանակ, յերբ յենթականները համանիշ են կամ մի ընդհանուր միտք են պարունակում. որինակ՝ նրա ջանասիրությանը չափ ու սահման չկա, մեր յերկրից վողք ու կակառք վերացավ, դպրոցը կարգ ու կանոն մտավ, այնտեղ միշտ անձրեմ ու փոթորիկ ե լինում:

Ը. Յեզակի յենթակայի հետ յերբեմն դրվում է հոգնակի ստորոգյալ. այդ լինում է այն դեպքերում, յերբ յենթական հավաքական առումն է, հավաքականի կամ հոգնակու մի մասը և կամ ունի մեկից բարձր թվական կամ սաստկական վորոշիչ:

Որինակներ.

1. Ժողովուրդն իրար անցան կամ ժողովի բազմությունն իրար անցան.

2. Խնդիրները մեծ մասը հեշտությամբ լուծվեցին.

3. Աշակերտների կեսը ճամբար գնացին.

4. Հինգ աշակերտ պարգևատրվեցին:

Ստորոգյալի այսպիսի համաձայնությունը, վորը հաշվի չե առնում յենթակայի վոչ թե ձևականորեն արտահայտված թիվը, այլ բովանդակության հոգնակիությունը, կոչվում է բակառություն:

Ծանոթություն. Բակառությունը մեր գրական լեզվին շատ հարազատ չե, և նրանից պետք է խուսափել: Անհարազատ են նույնպես՝ յես քեզ հետ յեկանք, դու նրա հետ գնացիք ձեռքը: Սրանց գրական ձևերն են՝ յես և դու յեկանք կամ յես քեզ հետ յեկա և դու և նա գնացիք կամ դու նրա հետ գնացիր:

§ 32. ՅԵՆԹԱԿԱՅԻ ՅԵՎ ՍՏՈՐՈԳՅԱԼԻ ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հայերենում յենթական, վորպես կանոն, դրվում է ստորոգյալից առաջ: Յերբ անհրաժեշտ է տրամաբանական շեշտը դնել յենթակայի վրա, այդ դեպքում յենթական ընկնում է ստորոգյալից հետո:

Որինակներ.

1. Մեր պարապմունքներն սկսվեցին սեպտեմբերի 1-ից (կանոնավոր շարադասություն), սեպտեմբերի մեկից սկսվեցին մեր պարապմունքները (շրջուն շարադասություն):

2. Գյուղի ջոջերը յեկան (սովորական շարադասություն), յեկան գյուղի ջոջերը (շրջուն շարադասություն):

3. Կանաչ, վիթխարի ընկուզենու տակ ... բազմել եյին մեր պապերն ու մեր հայրերը (շրջուն շարադասություն):

Բազադրյալ ստորոգյալի, ինչպես և բազադրյալ ժամանակով արտահայտված պարզ ստորոգյալի հանդույցը (ոժանդակ կամ վերացական բայը) սովորաբար դրվում է ստորոգելիական վերադիրից կամ դերբայից հետո, իսկ շրջուն շարադասության մեջ նա առաջ ե ընկնում. որինակ՝ նա աշակերտ ե, նա գալու յե (սովորական շարադասություն), նա յե աշակերտ, նա յե գալու (շրջուն շարադասություն):

§ 33. ՎՈՐՈՇՁԻ ՅԵՎ ՎՈՐՈՇՅԱԼԻ ԿԱՊԱՅՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

Վորոշիչը յեվ վորոշայլը հայեցեցում չեն համաձայնում վո՛չ քվով, վո՛չ գեմֆով յեվ վո՛չ ել հոլովով: Մեկախ վորոշայլի գեմֆից, քվից յեվ հոլովից, վորոշիչը գրվում է իր անփոփոխ ձեովով:

Որ ի ն ա կ ն եր.

1. Կանաչ, վիթխարի ընկուզենու տակ ... քեֆ եյին անում մեր պապերը (այստեղ ընկուզենու սեռական հոլովով վորոշյալի կանաչ և վիթխարի վորոշիչները չփոփոխված ածականներ են):

2. Քնած չերեխա, քնած չերեխայի, քնած չերեխային .. քնած չերեխաներ, քնած չերեխաների և այլն (այստեղ չերեխա վորոշյալի չեզակի և հոգնակի տարբեր հոլովները հետ դրվում են նույն քնած վորոշիչը՝ առանց փոխել համաձայնություն):

Ծ ա ն թ թ ու թ յ ու ն. Գրաբարում վորոշիչը հաճախ համաձայնում է վորոշյալին: Այդ կարելի չի դիտել դրաբարից աշխարհաբարին անցած մի քանի դարձվածքների մեջ. որինակ՝ մեծավ ուրախությամբ (գործիական հոլովով դրված ուրախություն վորոշյալի մեծ վորոշիչը նույնպես գործիական է), այսուամենայնիվ, այնուամենայնիվ, վորոշք բառացիորեն նշանակում են այսով ամենով, այնով ամենով:

Հայերենում վորոշիչը սովորաբար դրվում է իր վորոշյալից առաջ, թեպետ չերեխն, մանավանդ բանաստեղծություններին մեջ, կարող է դրվել նաև վորոշյալից հետո:

Որ ի ն ա կ ն եր.

1. Մի նոր առավոտ, առավոտի պես և թարմ ուրի պես չերեացիր դու (ընդգծված մի, նոր և թարմ վորոշիչները իրենց առավոտ և ող վորոշյալներից առաջ են դրված):

2. Այն հին դաշտում կովում եյին ամբոխները խելագարված (հին վորոշիչը դաշտում վորոշյալից առաջ և դրված, իսկ խելագարված վորոշիչը ամբոխները վորոշյալից հետո):

Վորոշյալից հետո գրված վորոշիչը կոչվում է յեռագատ վորոշիչ:

Յեթե նախադասություն մեջ վորոշիչները ընկնում են գոյականների արանքում, մաքի շփոթություն և առաջանում շնորհիվ այն հանգամանքի, վոր նույն վորոշիչները կարող են վերագրվել թե նախորդ գոյականին, թե հաջորդ գոյականին: Այսպես, որինակ՝ «պարզեցի կյանքս պարզ ու խնդագին հավիտենություն» նախադասություն մեջ պարզ ու խնդագին վորոշիչները կարելի չե վերագրել և՛ կյանքս գոյականին համարելով այն վորոշյալ, և՛ հավիտենություն գոյականին՝ համարելով այն վորոշյալ: Առաջին դեպքում կատարվի «պարզ ու խնդագին կյանքս պարզեցի հավիտենություն», իսկ յերկրորդ դեպքում՝ «կյանքս պարզեցի պարզ ու խնդագին հավիտենություն»: Այսպիսի շփոթումից խուսափելու համար անհրաժեշտ է նախադասություն մեջ վորոշիչն հաջորդող կամ նախորդող այն գոյականը (կամ գոյականի առում ունեցող մի այլ բառ), վորը սվյալ վորոշի վորոշյալը չէ, նրանից բաժանել բութով: Այս դեպքում մեր որինակը կարտահայտվի հետևյալ ձևով. ա) պարզեցի կյանքս՝ պարզ ու խնդագին հավիտենություն, բ) պարզեցի կյանքս պարզ ու խնդագին՝ հավիտենություն:

§ 34. ՀԱՏԿԱՅՑՈՒՅՁԻ ՅԵՎ ՀԱՏԿԱՅՑԱԼԻ ԿԱՊԱՅՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հատկացուցիչը գրվում է միշտ սեռական հոլովով յեվ իր հատկացյալին յերբեք չի համաձայնում գեմֆով, քվով կամ հոլովով:

Որինակ՝ Սուրենի և Արամի ընկերը, Սուրենի և Արամի ընկերները, Ս-ի և Ա-ի ընկերներից և այլն:

Հայերենում հատկացյալը հաճախ իր մեջ է առնում նաև հատկացուցչի արտահայտած իմաստը: Այդ լինում է այն դեպքերում, յերբ հատկացուցիչը յեզակի առաջին կամ յերկրորդ դեմքի անձնական դերանուն է: Նման դեպքերում հատկացուցչին փոխարինում են ս և դ ստացական հոգեբեր:

Որ ի ն ա կ ն եր.

1. Իմ ընկերը Սուրենն է, ընկերս Սուրենն է.

2. Քո առաջադիմությունն ինձ ուրախացնում է, առաջադիմությունդ ինձ ուրախացնում է:

Ընկերս և առաջադիմությունդ բառերի մեջ հատկացու-

ցիչն ու հատկացյալը միասին են արտահայտված, մի բառում են միավորված: Այսպիսի հատկացյալը կոչվում է ստացական հատկացյալ:

Ստացական հատկացյալի հետ հատկացուցիչ գործածելն ավելորդ է և, ուրեմն, իմ ընկերս, քո առաջադրվածությունը ձեռքերը խոտելի յեն:

Ծանոթություն. Հոգնակի առաջին, յերկրորդ և յերրորդ դեմքի դերանուններով արտահայտված հատկացուցիչները շատ սակավ անգամ են փոխարինվում հատկացյալի ստացական հոդով: Այսպիսի դեպքերում հատկացուցչի հոգնակիությունն արտահայտվում է հատկացյալի վրա հրկնակի հոգնակի վերջավորություն դնելով:

Որինակներ.

1. Շորերս = իմ շորերը, շորներս = մեր շորերը.

2. Տեղերդ = քո տեղերը, տեղներդ = ձեր տեղերը.

3. Տնները, սրտները, շորները = նրանց տները, նրանց սրտերը, նրանց շորերը:

Հոգնակի հատկացուցիչը ստացական հոդով փոխարինելը գրական լեզվի ձև չէ և տարածված է միայն բարբառներում:

Հայերենում հատկացուցիչը սովորաբար նախադաս և, այսինքն դրվում է հատկացյալից առաջ, իսկ յեթե նույն հատկացյալը միաժամանակ նախադաս վորոշիչներ ել ունի, ապա վորոշիչներն ընկնում են հատկացուցչի և հատկացյալի միջև. որինակ՝ Վե՛ր ավագ ընկեր Սուրենին ժամացույց նվիրեցինք, Յրա պարտիզան յեղբայրը սպանվել է կռվում:

Գեղարվեստական չերկերի մեջ, մանավանդ բանաստեղծությանում, հատկացուցիչը, ինչպես և վորոշիչը, հաճախ յետագայս է լինում, սակայն այս դեպքում ել վորոշիչներն ընկնում են հատկացուցչից հետո. որինակ՝ անի՛վ իմ, դարձի՛ր. մայր իմ անուշ ու անգին...

§ 35. ԲԱՅԱՀԱՅՏՁԻ ՅԵՎ ԲԱՅԱՀԱՅՏՅԱԼԻ ԿԱՊԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բացահայտիչը դեմքով, թվով և հոլովով միշտ համաձայնում է իր բացահայտյալին, ըստ վորում, դեմքով համաձայնումը կատարվում է ս, դ և ն կամ ը գլխորդ հոգերի միջոցով: Առա-

ջին դեմքի բացահայտիչն առնում է ս, յերկրորդ դեմքինը՝ դ, իսկ յերրորդ դեմքի և վորոշյալ գոյականների բացահայտիչը՝ ը կամ ն գլխորդ հոգերը: Անորոշ գոյականների բացահայտիչը գլխորդ հոգ չի առնում:

Որինակներ.

1. Յես՝ պիոներս միշտ կարգապահ եմ. Մենք՝ աշակերտներս սոցմբգման մեջ ենք մտել (յես և մենք առաջին դեմքի բացահայտյալների պիոներս և աշակերտներս բացահայտիչները համաձայնած են դեմքով, թվով և հոլովով):

2. Բեզանից՝ ճուտիկիցդ, չեմ վախենում. ձեզ՝ առաջավորներիդ մեր վողջճւյնը (քեզից և ձեզ յերկրորդ դեմքի չեղակի և հոգնակի բացահայտյալների ճուտիկիցդ և առաջավորներիդ բացահայտիչները համաձայնած են դեմքով, թվով և հոլովով):

3. Տեսա նրան՝ նեղր պիոներին. նրանք՝ նեղր և սևամորթ պիոներները մեր հարազատներն են (յերրորդ դեմքի բացահայտիչները դեմքով, ինչպես և թվով ու հոլովով, համաձայնած են նրան և նրանք բացահայտյալներին):

4. Պատանի լեհիսյանների՝ պիոներների յերթն սկսվեց վերջապես գտնվեց մի մեխանիկ՝ գործից հանկուտ դասնագետ (անորոշ գոյականների բացահայտիչները նույնպես անորոշ են):

Մասնական բացահայտիչը (տես § 20) գլխորդ հոգ սովորաբար չի ընդունում:

Սովորական բացահայտիչը միշտ գրվում է իր բացահայտյալից հետո, մինչդեռ մասնական բացահայտիչը կարող է գրվել և՛ նախադաս, և՛ վերջադաս, ըստ վորում, բացահայտյալի և մասնական բացահայտիչի միջև կարող են ընկնել նախադասում թյան ուրիշ անդամներ:

Որինակներ՝ նրան վորպես ուսուցչի յես շատ եմ հարգում. նրան յես շատ եմ հարգում վորպես ուսուցչի. վորպես ուսուցչի յես շատ հարգում եմ նրան և այլն:

Սովորական բացահայտիչը իր բացահայտյալից զատվում և բուծով, վոր գրվում է բացահայտյալի վրա, իսկ մասնական բացահայտիչը յերբեմն բաժանվում է ստորակետով կամ նույնպես բուծով:

§ 36. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԻՐԱՌՈՒԹՅԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Գոյականները, դերանունները և իբրև գոյական առնված այլ բառերը նախադասութեան մեջ իրենց ունեցած պաշտոնի համեմատ դրվում են այս կամ այն հոլովով: Գոյականների և գոյական առում ունեցող բառերի պաշտոնը նախադասութեան մեջ արտահայտվում է հոլովով: Սակայն հոլովների թիվը շատ սահմանափակ է, ուստի ընդամենը յոթ հոլով, մինչդեռ միևնույն բառը նախադասութեան մեջ կարող է հանդես գալ բազմաթիվ պաշտոններով: Դրա համար ել յուրաքանչյուր հոլով, իր հիմնական կիրառութեանից բացի, ունի նաև յերկրորդական կիրառութեաններ: Հայերենի յոթ հոլովներից յերեքը (բացառական, գործիական և ներգոյական) ունեն իրենց մշտապես կայուն ձևերը և առանձին վերցրած ել ճանաչվում են իրենց վերջավորութեաններով (քարից — բացառական, քարով — գործիական, քարում — ներգոյական): Այդպես չեն սակայն մյուս չորս հոլովները, նրանք իրենց ձևով (վերջավորութեաններով) հաստատուրեն չեն վորոշվում: Նրանցից սեռականը համարյա միշտ նման է տրականին, ուղղականն ու հայցականը և տրականն ու հայցականը հաճախ նման են լինում իրար: Այդ իսկ պատճառով անկարելի է վորոշել, թե ինչ հոլով են քար և քարի բառերը՝ ուղղակին, թե հայցական, սեռական, թե տրական:

Քանի վոր հոլովը վոչ թե սոսկ ձև է, այլ վորոշ իմաստ և պաշտոն արտահայտող ձև, ուստի բառի հոլովը պետք է վորոշել նաեւ նրան, թե ինչ պաշտոն է արտահայտվում բառի տվյալ ձևով: Միանգամայն սխալ է, յերբ նախադասութեանից դուրս հարցնում են՝ ինչ հոլով է քարը, ինչ հոլով է ջրի բառը և այլն: Բառի հոլովը ճիշտ վորոշելու համար պետք է իմանալ նրա պաշտոնը նախադասութեան մեջ, ինչպես և այն, թե ինչ կիրառական նշանակութեաններ ունեն տարբեր հոլովները, այսինքն՝ ինչ պաշտոններ կարող են արտահայտվել այս կամ այն հոլովով:

Նախադասութեան մեջ յուրաքանչյուր հոլովի միջոցով արտահայտող պատճենները կոչվում են հոլովի կիրառական ցանկաւորյուն կամ կիրառութեան:

Յուրաքանչյուր հոլով ունի չուր տարբեր կիրառութեաններ:

Ա. Ուղղական հոլովի կիրառութեանը.

Ուղղականը յենթակայի հոլովն է. հայերենում յենթական միշտ դրվում է ուղղական հոլովով, որինակ՝ քարը կտարվեց. ջրերը վաղում են կայառու. մարդիկ մեծ գործ են կատարել. Լեւինը պրոլետարիատի մեծագույն ուսուցիչն է:

Ուղղական հոլովով է դրվում նաեւ բաղադրյալ ստորոգյալի գոյական վերադիրը. որինակ՝ մարդը հասարակական կենդանի է, սա ծառի տերն է, սա վոչ թե տուն է, այլ խրճիթ, տանձենին և խնձորենին պտղատու ծառեր են:

Բ. Սեռական հոլովի կիրառութեանը.

Սեռականը հատկացուցչի հոլովն է. հայերենում հատկացուցիչը միշտ սեռական հոլովով է դրվում. որինակ՝ Սուրիկի գիրքը միշտ մաքուր է. մեր դպրոցը որինակելի է. պրոլետարիատը համախմբված է Լեւինի և Ստալինի կուսակցութեան շուրջը:

Սեռական հոլովով յերբեմն դրվում է նաև գոյական վորոշիչը, վորն իսկապես հատկացուցիչ է, բայց վորոշչի իմաստով գործածված. որինակ՝ քարի դար, բրոնզի դար (փոխանակ ասելու քարե, բրոնզե), նա աղջկա ձայն ունի, սա տանիքի թիթեղ է, դաշտի շուշանը սարի շուշանից տարբերվում է:

Ծանոթութեան. Սեռականով վորոշչի որինակները ազատ կերպով կարող են համարվել հատկացուցիչ (տես § 19):

Գ. Տրական հոլովի կիրառութեանը.

Տրականը մատուցման անուղղակի խնդրի հոլովն է. նրա հիմնական պաշտոնն է՝ ցույց տալ մատուցման՝ հանգման անուղղակի խնդիրը (տես § 23, Ա). որինակ՝ պիտեւր վանյա Մյատան մեծ ոգնութեան ցույց տվեց մի ողանավի. յես մոտեցա Սուրիկին և նրան հանձնեցի իր գրէնը:

Տրական հոլովով կարող են արտահայտվել նաև տեղի, ժամանակի, նպատակի և չափի պարագաները. որինակներ՝ 1. Շեմքին պառկած էր մի շուն. 2. Գլխիս կոմունարկա յեմ դրել. 3. Յերեկոյան ժամի հինգին շարժվելու աղանջան տվեցին. 4. Մենք գնացինք ջրի. 5. Յեկել են զեկուցելու. 6. Հացի կլուն վաճառվում է ութսուն կոպեկի:

Դ. Հայցական հոլովի կիրառությունը.

Հայցականը ուղիղ խնդրի հոլովն է. հայերենում ուղիղ խնդիրը միշտ դրվում է հայցական հոլովով (տես § 22). որին նաև՝ յես հրապարակում տեսա յերթավորներին. այս ժամին վոչ մի բժիշկ չես գտնի. մենք մեր դասերը վերջացրինք և այժմ շահմաթ ենք խաղում:

Հայցական հոլովով կարող են արտահայտվել նաև տեղի, ժամանակի և չափի պարագաները. որին նաև՝ կոտնտեսականները դաշտ դուրս լեկան, յես տան առաջն եմ, իսկ դու՝ յետովը, այս տարի լավ բերք յեղավ, մի ժամում 200 կիլոմետր թռանք, գիրքն արժե մի ռուբլի:

Ե. Բացառական հոլովի կիրառությունը.

Բացառականը անջատման անուղղակի խնդրի հոլովն է. անջատման անուղղակի խնդիրը միշտ դրվում է բացառական հոլովով (տես § 23). որին նաև՝ մենք ֆրասիայի պիոններնրից նամակ ստացանք, դու ինձնից իզուր ես դժգոհում, հացից թարմ հոտ և բուրբոն:

Բացառական հոլովով արտահայտվում են նաև հետևյալ պարագաները՝ տեղի, ժամանակի, պատճառի. որին նաև՝ դպրոցից ուղղակի գնում եմ տուն. Ֆրանսիայից նամակ ստացանք. նա առավոտովանից սպասում է. մեր ժողովրդի բարգավաճումն սկսվեց 1920 թվից, ուրախությունից լաց յեղավ. այդ բոլորը նրա անհամբերությունից եր:

2. Գործիական հոլովի կիրառությունը.

Գործիականը միջոցի անուղղակի խնդրի հոլովն է. միջոցի անուղղակի խնդիրը միշտ դրվում է գործիական հոլովով (տես § 23). որին նաև՝ գնացքով, ավտոմոբիլով և սավառնակով յերթեկում են, իսկ մատիտով, գրիչով և կավիճով գրում են. անձրևով ինձ չես վախեցնի. քարը փայտով չի կոտրվի:

Գործիական հոլովով արտահայտվում են նաև հետևյալ պարագաները՝ տեղի, ժամանակի, ձևի և չափի. որին նաև՝ անցանք դաշտերով և լեռներով. յեղբայրս յերեք ամսով գործուղվեց Մոսկվա, ով տարով է մեծանում, նա որով էր մեծանում. նա ինձ բերիչների ներկայությամբ նախատեց, յես նրա հանդիմանում

թյունը սիրով ընդունեցի. լճրը եր մեր գյուղացին փթերով յուղ և պարկերով ցորեն ունեցել իրեն համար. գիրքը վաճառվում է մի ռուբլով:

Է. Ներգոյական հոլովի կիրառությունը.

Ներգոյականը տեղի պարագայի հոլովն է. տեղի պարագան ներգոյական հոլովով է դրվում այն ժամանակ, յերբ ցույց է տալիս այն տեղը, վորտեղ կա, լինում է մի բան. որին նաև՝ սիրտը կրծքի խոռոչումն է. նա իր որն անց է կացնում դպրոցում և ընթերցարանում. ինչու յես դասարանում մնացել: Ներգոյական հոլովով արտահայտվում է նաև ժամանակի պարագան, որին նաև՝ մի որում նա մի գիրք կարդաց, վեցորյակում հայերենին հատկացված է 5 դաս, տաս րոպեյում տուն հասանք:

§ 37. ԿԱՊԵՐ ՅԵՎ ԿԱՊԱԿԱՆ ԲԱՌԵՐ

Նախադասության անդամների պաշտոնները միայն հոլովներով չեն արտահայտվում: Ընդամենը յոթ հոլով, վորքան էլ նրանք բաղձաթիվ կիրառություններ ունենան, բավական չեն անհրաժեշտ բոլոր պաշտոններն արտահայտելու համար: Ահա այս թերին լրացնում են այնպիսի բառեր, վորոնք իրենք նախադասության մեջ պաշտոն չունեն, նախադասության անդամ չեն հանդիսանում, բայց դրվելով մի այլ բառի վրա՝ ցույց են տալիս նրա պաշտոնը:

Որին նաև.

Մենք նայում ենք միշտ դեպի առաջ.

Ըստ Դարվինի տեսություն մարդիկ առաջացել են մարդա-նման կապիկներից.

Սուրենը սուժեց Արամի յերեսից:

Այս նախադասությունների մեջ դեպի, ըստ և յերեսից բառերը նախադասության անդամ չեն, նրանք միայն ցույց են տալիս առաջ, Դարվինի տեսություն և Արամի բառերի պաշտոնները, մի բան, վոր կարելի յեր կատարել նաև հոլովական ձևերով: Այսպես որին նաև՝ դեպի առաջ տեսելու փոխարեն կարելի յե ասել՝ առաջ (հայցական հոլով), ըստ տեսություն ասելու՝ փոխարեն կարելի յե ասել՝ տեսություն (գործիական հոլով),

Արամի յերեսից տսելու փոխարեն կարելի չէ տսել Արամից (բացառական հոլով):

Այն բառերը, վորոնք նախադասութեան այս կամ այն անգամի վրա գրվելով ցույց են տալիս նրա պատճենը նախադասութեան մեջ, կոչվում են կապեր:

Վերևի նախադասութեան մեջ դեպի, ըստ և յերեսից բառերը կապեր են: Կապերը դուրի են ինքնուրույն նյութական բովանդակութեանից (վորեն իր, անձ, հատկանիշ չեն ցույց տալիս) և կատարում են համարյա նույն դերը, ինչ վոր հոլովական վերջավորութեանները, այն տարբերութեամբ միայն, վոր կապերը վոչ թե վերջավորութեաններ են, այլ ինքնուրույն բառեր:

Կապերը առանձին վերցրած ևս ինքնուրույն նյութական բովանդակութեան չունեն, որին ահա՛ ըստ, ընդ, դեպի, ի և այլն, սակայն վորոշ դեպքերում ինքնուրույն նյութական բովանդակութեան ունեցող այս կամ այն բառն էլ (որ՝ գոյական) կարող է դառնալ կապ: Այդպես որին ահա՛ Սուրենը տուժեց Արամի յերեսից նախադասութեան մեջ յերեսից բառը գոյական է, վորը, սակայն, այս նախադասութեան մեջ այլևս յերես՝ դեմք չի նշանակում. նա կորցրել է իր նյութական բովանդակութեանը և այստեղ հանդես է գալիս վորպես կապ՝ ցույց տալով Արամ բառի պաշտոնը:

Սուրենը Արամի յերեսից արցունքը մաքրեց նախադասութեան մեջ յերեսից բառը նախադասութեան անդամ է (տեղի պարագա), պահպանում է իր նյութական բովանդակութեանը (յերես, դեմք), մինչդեռ Սուրենը տուժեց Արամի յերեսից նախադասութեան մեջ յերեսից բառը նախադասութեան անդամ չի և այլևս չի նշանակում յերես, դեմք:

Այն բառը, վորի պատճենը նախադասութեան մեջ կապով է արտահայտվում, կոչվում է կապի խնդիր:

Վերևի որին ահա՛ների մեջ առաջ բառը դեպի կապի խնդիրն է, տեսութեան բառը ըստ կապի խնդիրն է, Արամի բառը յերեսից կապի խնդիրն է: Կապը կամ կապի խնդիրը առանձին առանձին չեն կարող հանդես գալ վորպես նախադասութեան անդամներ: Կապը և իր խնդիրը միասին հանդիսանում են նախադասութեան մի անդամ:

Կապերը լինում են յերես տեսակի՝ ա) խակական կապեր, բ) անխակական կապեր և գ) կապական բառեր:

Ա. Խակական կապերը չեն կարող նյութական բովանդակութեան ունենալ և ինքնուրույն գործածվել: Խակական կապերը նախադասութեաններն ու յետադասութեաններն են (նախդիրներ և յետադիրներ):

Որ ի ն ա կ ն ե ր .

Հայտնվում է ի վերադասութեան աշակերտութեան.

Ըստ նրա տսելու դուք ձամբարից եք գալիս.

Մինչև ի յերեսից գյուղ կհասնենք.

Այս գիրքն ինձ համար դանձ է.

Մենք գնում էյինք սարն իվեր:

Հայերենի խակական կապերն են՝ ի, ց, առ, ըստ, ընդ, դեպի, մինչև, բացի, առանց, համար, հանդերձ, իվեր:

Ծանոթութեան. ի կապը ձայնավորով սկսվող բառերից առաջ հաճախ միանում է նրանց և գրվում հ. որին ահա՛ ի անպատրաստից—հանապատրաստից, ի ոգուտ—հոգուտ, ի առաջ—հառաջ, ի անծինս—հանձինս, ի ամոթ—համոթ և այլն: Այս ձևերը գրաբարից են անցել աշխարհաբարին և առաջ գրվում էյին յով (յօգուտ, յառաջ, յանապատրաստից, յանձինս) և գրաբարի գործուն շրջանում արտասանվում էյին՝ յոգուտ, յառաջ, յանապատրաստից, յանձինս: Հետագայում նրանք արտասանվեցին հոգուտ, հառաջ, հանապատրաստից, հանձինս:

Բ. Անխակական կապերն են դեմ, մոտ, վրա, հետ, պես, չափ գոյականներն այն կապակցութեաններում, յերես նրանք գրվում են արական հոլովով կապի խնդրի վրա և գրվելով իրենց նյութական բովանդակութեանից՝ չեն կարող հոլովվել և հոգ ստանալ: Վերցնենք, որին ահա՛ չափ բառը հետևյալ կապակցութեանների մեջ՝ մեր չափը ձեր չափին չի համապատասխանում. դու ամեն բան քո չափով ես չափում կամ դատում: Այս որին ահա՛ների մեջ չափ բառը գոյական է, գրված է մեր, ձեր, քո սեռական հոլովով հատկացուցիչների վրա, հոգ է ընդունում (չափը, չափին) և հոլովվում է (չափը, չափին, չափով): Այս բոլոր դեպքերում չափ բառը նախադասութեան անդամ է և

պահպանում ե յուր նյութական բովանդակութիւնը: Վերցնենք
նույն չափ բառը հետեյալ կապակցութիւնների մեջ՝ նա մեզ
չափ աշխատասեր չե, ինձ չափ գրքեր ո՞վ ունի: Այս որինակ-
ների մեջ չափ բառը այլևս գոյական չե, դրված ե մեզ, ինձ
կապի խնդիրների վրա և նրանց հետ միասին ե հանդես գալիս,
իբրև նախադասութեան անդամ (մեզ չափ, ինձ չափ), հոգ չի
կարող ընդունել (մեզ չափը, ինձ չափս և այլն), և չի կարող
հոլովվել (մեզ չափով, մեզ չափից, ինձ չափում և այլն):

Անխակաւ բառերը, յերբ դրվում են սեռական հոլովով
գոյականների վրա, դիտվում են իբրև ինքնուրույն գոյական
և հոլովվում ու հոգ են ստանում: Այսպիսի դեպքերում սեռա-
կան հոլովով բառը նրանց համար հատկացուցիչ ե հանդիսանում
և վոչ թե կապի խնդիր, իսկ անխակաւ կապերը դառնում են
հատկացյալ:

Անխակաւ կապերի կապային առման որինակներ.

Ինձ մոտ գերմաներեն գիրք կարդացին.

Նա ճիշտ քեզ պես ե խոսում.

Նրանք մեզ չափ չեն սովորել.

Մեզ վրա վոչ վոք չի կարող խոսել:

Անխակաւ կապերի հատկացյալի առման որինակներ.

Իմ մոտից, իմ մոտով, մի գերմանացի անցավ. Մեր չա-
փը մեծաւական ե, մեր վրայի շորը մաքուր ե:

Գ. Կապական բառեր կոչվում են այն բառերը, (գոյա-
կան, ածական և այլն), վորոնք միայնակ չեն հանդես գալիս
իբրև նախադասութեան անդամ, այլ դրվելով հոլովված վորեւ
գոյականի վրա՝ նրա հետ միասին կազմում են նախադասու-
թեան մի անդամ: Իբրև կապական բառ գործածվում են հետե-
ւյալները՝ պատճառով, առթիւ (առիթով), շնորհիւ, նկատ-
մամբ, վերաբերմամբ (սրանք գրաբարում գործիական հոլով-
ներ են), ձեռքից, ձեռքով, յերեսից, փոխանակ, փոխարեն,
տեղը (տեղակ), համաձայն, համեմատ, հետո, առաջ և այլն:

Որինակներ.

Անձրեվների պատճառով անից դուրս չեմ գալիս:

Թանգադին ընկերների ավարտման առթիւ հալաքույթ
ունեցանք:

Նրա նկատմամբ (նրա վերաբերմամբ) խոսք չեղավ:

Դարդի ձեռքից սարերն ընկաւ:

Լրաբերի ձեռքով նրան ասացի, վոր դա.

Փոխանակ լալու (լալու փոխարեն) այժմ խնդում ենք.

Սուրենի տեղը (Սուրենի տեղակ) Արամս ե պատասխա-
նում.

Նրա խոսքերի համաձայն, դու միջնակարգավարտ ես.

Ուժերի համեմատ պեսք ե աշխատել:

Սուրենից հետո և Սուրենից առաջ ուրիշները խոսեցին:

Իբրև կապական բառեր գործածվում են նաև տեղի անուն-
ները, յերբ դրվելով սեռական հոլովով գոյականի կամ դերան-
վան վրա՝ հոգ չեն ընդունում:

Իմ առաջ բացվեց մի գեղեցիկ տեսարան.

Սարի տակ մի քիչ հանգստացանք.

Տան մեզ մանկական սենյակ կահավորեցինք:

Մեր դեմ ե ամբողջ հին աշխարհը:

ԲԱՐԴ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

§ 38. ՀԱՄԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ՍՏՈՐԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Բարդ նախադասութեան կազմի մեջ մտնող պարզ նախադասութիւնները (տես § 4) իրար նկատմամբ կարող են ունենալ յերկու տեսակի հարաբերութիւն՝ ա) համադասական և բ) ստորադասական:

Այն բարդ նախադասութիւնը, վորի կազմի մեջ մտնող պարզ նախադասութիւնները իրար համագոր են յեւ իրար միմեկին լրացնում, կոչվում է բարդ համադասական նախադասութիւն:

Որինակներ.

1. Պարզ գիշեր ե, յերկինքը ջինջ ե ու կապուտակ.

2. Քամին հետզհետե սաստկացավ, յերկինքը ծածկվեց թուխ ամպերով յեւ փոթորիկը պայթեց:

Այս որինակները բարդ համադասական նախադասութիւններ են, վորովհետե նրանց կազմի մեջ մտնող նախադասութիւններն իրարից կախում չունեն, իրար միմեկին լրացնում և համագոր են իրար:

Այն բարդ նախադասութիւնը, վորի կազմի մեջ մտնող նախադասութիւններից մեկը կախված է նույն կազմի մեջ մտնող մի ուրիշ նախադասութիւնից յեւ լրացնում է նրա միմեկին, կոչվում է բարդ ստորադասական նախադասութիւն:

Որինակներ.

1. Փոթորիկը, վոր մի ժամ առաջ աշխարհ եր կործանում, դադարեց:

2. Յես չեմ կարող թատրոն գնալ, վորովհետեւ դաս պիտի պատրաստեմ:

Այս բարդ նախադասութիւններից յուրաքանչիւրն իր կազմում ունի յերկու պարզ նախադասութիւն:

Փոթորիկը դադարեց և վոր մի ժամ առաջ աշխարհ եր կործանում կազմում են առաջին բարդ նախադասութիւնը, իսկ յես չեմ կարող թատրոն գնալ և վորովհետեւ դաս պիտի սովորեմ նախադասութիւնները կազմում են յերկրորդ բարդ նախադասութիւնը: Սրանցից փոթորիկը դադարեց և յես չեմ կարող թատրոն գնալ նախադասութիւնները անկախ են, կարող են գործածվել նաեւ միայնակ, առանց վոր մի ժամ առաջ աշխարհ եր կործանում և վորովհետեւ դաս պիտի սովորեմ նախադասութիւնների, մինչդեռ վերջին յերկու նախադասութիւնները անկախ չեն և չեն կարող գործածվել միայնակ: Իսկ նրանք անկախ չեն և չեն կարող միայնակ գործածվել այն պատճառով, վոր կախված են մյուս յերկու նախադասութիւններից և լրացնում են նրանց միմեկին: Վոր մի ժամ առաջ աշխարհ եր կործանում նախադասութիւնը լրացնում է փոթորիկը դադարեց նախադասութեան միմեկին, ցույց ե տալիս, թե ինչպիսի՝ փոթորիկ դադարեց և փոթորիկը յենթակայի վորոշչի դեր ե կատարում: Յերկրորդ որինակի մեջ վորովհետեւ դաս պիտի սովորեմ նախադասութիւնը ցույց ե տալիս, թե ինչո՞ւ չեմ կարող թատրոն գնալ և պատճառի պարագայի դեր ե կատարում:

Բարդ ստորադասական նախադասութեան կազմի մեջ մտնող այն նախադասութիւնը, վորի վորեւիցե անդամն արտահայտված է առանձին նախադասութեամբ, կոչվում է գլխավոր նախադասութիւն:

Փոթորիկը ... դադարեց և յես չեմ կարող թատրոն գնալ... նախադասութիւնները գլխավոր նախադասութիւններն են, վորովհետե առաջինի փոթորիկը յենթակայի վորոշչից արտահայտված է վոր մի ժամ առաջ աշխարհ եր կործանում առանձին նախադասութեամբ, իսկ յերկրորդի չեմ կարող գնալ ստորոգյալի պատճառի պարագայն արտահայտված և վորովհետեւ դաս պիտի պատրաստեմ առանձին նախադասութեամբ:

Բարդ ստորադասական նախադասութեան կազմի մեջ մտնող գլխավոր նախադասութեան վորեւի անդամին փոխարինող

ճախազատությունները կոչվում են յեղորդական ճախազատություններ:

Վեր մի ժամ առաջ աշխարհ եր կործանում և վորովհետեւ դաս պիտի պատրաստում նախադասությունները յերկրորդական են, վորովհետեւ փոթորիկը դադարեց և յես չեմ կարող թատրոն գնալ գլխավոր նախադասությունների վորոշին և պատճառի պարագային են փոխարինում:

§ 39. ԲԱՐԴ ՀԱՄԱԴԱՍԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Բարդ համադասական նախադասության կազմի մեջ կարող են լինել յերկու և ավելի համադոր նախադասություններ:

Որինակ.

(1) Սուրենը յերեկ քննվեց, (2) իսկ յես այսոր եմ քննվում.

(1) Մթնեց, (2) ծերունին վեր կացավ, (3) մենք հետեւվեցինք նրան:

Բարդ համադասական ճախազատության կազմի մեջ մեծ մասով համագոր ճախազատությունները կոչվում են համադաս ճախազատություններ:

Վերևի որինակներում թվանշաններով իրարից զատված նախադասությունները համադաս նախադասություններ են:

Համադաս նախադասությունները իրարից զատվում են ստորակետներով կամ շաղկապներով:

Առանց շաղկապի կապակցված համադաս նախադասությունները շատ գործածական են բանաստեղծական նկարագրող թյունների մեջ: Ահա այդպիսի մի որինակ՝

- (1) Ծագում ե մանուկ արեւիլը զարնան
կովկաս լեռների ծյունի պառնեղից,
- (2) Զարթնում են մեկ-մեկ սարերն անման
Ձմռան անվրդով քնի մշուշեց.
- (3) Ահա կալվարի վիթխարի ուսին
Բազմում ե արիին թաքմացած ուժով,
- (4) Մարեր ու ծորեր իրար յերեսին
Նայում են, ժպտում ամպի մշուշով...

§ 40. ՄԻԱՎՈՐՅԱԼ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Յերը համադաս նախադասություններն ունեն միևնույն յենթական, բայց տարբեր ստորոգյալներ, կամ տարբեր յենթականներ, բայց միևնույն ստորոգյալը, նրանք հաճախ միանում են և արտահայտվում մի նախադասությամբ: Այսպիսով ստացվում են բազմակի յենթականերով կամ բազմակի ստորոգյալներով նախադասություններ: Այսպես, որինակ՝ Սուրենը դաս ե պատրաստում և Աշիկը դաս ե պատրաստում համադաս յերկու նախադասությունները, վոր ունեն մի ընդհանուր ստորոգյալ, կարող են արտահայտվել Սուրենը յեւ Աշիկը դաս են պատրաստում մի նախադասությամբ, վորն ունի բազմակի յենթակա (Սուրենը և Աշիկը): Նույն ձևով՝ Սուրենը վեր կացավ և Սուրենը դաս պատասխանեց նույն յենթական, բայց տարբեր ստորոգյալներ ունեցող համադաս նախադասությունները կարող են արտահայտվել Սուրենը վեր կացավ յեւ դաս պատասխանեց մի նախադասությամբ, վորն ունի բազմակի ստորոգյալ: Այս որինակներին մեջ համադաս նախադասությունները ընդհանուր ստորոգյալներով կամ ընդհանուր յենթականերով միավորվում են և արտահայտվում իբրև մի նախադասություն:

Բազմակի յենթականերով կամ բազմակի ստորոգյալներով միավորված ճախազատությունները կոչվում են միավորյալ ճախազատություն:

Որինակ.

Մարեր ու ծորեր իրար յերեսին

Նայում են, ժպտում ամպի մշուշով...

Այս նախադասությունը միավորյալ ե, ունի բազմակի յենթակա (սարեր ու ծորեր) և բազմակի ստորոգյալ (նայում են, ժպտում): Յերկրորդ ստորոգյալի են սժանդակ բայը զեղչված ե:

§ 41. ՀԱՄԱԴԱՍ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ՉԵՂՉՈՒՄԸ

Համադաս նախադասություններից մեկի կամ մի քանիսի մեջ հաճախ զեղչվում ե այս կամ այն անդամը, ըստ վորում զեղչվել կարող են վոչ միայն յերկրորդական անդամները, այլև՝

ձեռնարկան ու ստորագրելու Այսպիսի դեպքերում ամենից հա-
յախ դեղչվում և ոժանդակ բայը կամ հանգույցը:

Ծանոթութիւն. Յեթե դեղչվող ստորագրալը բաշի
ժխտական ձևն է, դեղչված ստորագրալով համադաս նախա-
դասութեան մեջ հաճախ նրան փոխարինում և վոչ բառը:

Որինակներ.

1. Յես այդ բանաստեղծութիւնը մի բանի անգամ եմ
կարդացել, նույնիսկ անգիր արել յեմ դպրոցում արտասանել
(դեղչված և եմ հանգույցը):

2. Յես գիրք գնեցի, իսկ դու՝ տետր (դեղչված և գնեցիր
ստորագրալը):

3. Կիմիկն ինձ նանաչում և, իսկ քեզ՝ վոչ (դեղչված և
Կիմիկը յեռնական և չի նանաչում ստորագրալը, ժխտական
ստորագրալի փոխարեն դրած և վոչ բառը):

4. Նա՛ ինձ, յես՝ քեզ, դու ուրիշին ես սիրում (առաջին
նախադասութեան մեջ դեղչված և ես սիրում ստորագրալը, իսկ
յերկրորդի մեջ՝ եմ սիրում ստորագրալը):

Զեղչված ստորագրալով համադաս նախադասութեան մեջ
բութ և դրվում:

§ 42. ԲԱՐԴ ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Բարդ ստորադասական նախադասութիւնը պարզ նախա-
դասութիւնից տարբերվում և նրանով, վոր բարդի մեջ գլխա-
վոր նախադասութեան վարեն անգամը արտահայտված և վոչ թե
մի բառով, այլ մի առանձին նախադասութեամբ: Այսպես, որի-
նաչ՝ այս մարդուն յես հանդիպեցի դպրոց գալու ժամանակ
պարզ նախադասութիւնը կարելի յե արտահայտել այս մար-
դուն յես հանդիպեցի, յերբ դպրոց եյի գալիս բարդ ստորա-
դասական նախադասութեամբ, վորի մեջ յերբ դպրոց եյի գա-
լիս նախադասութիւնը յես հանդիպեցի նախադասութեան ժա-
մանակի պարագայի դերն և կատարում:

Բարդ ստորադասական նախադասութիւնն, ուրեմն, պարզ
նախադասութեան բարդված ձևն է, յերբ նրա վորեն անգամն
արտահայտված և առանձին նախադասութեամբ:

Պարզ նախադասութիւնները կարելի յե վերածել բարդի՝

Նրանց վորեն անգամը յերկրորդական նախադասութեամբ ար-
տահայտելու միջոցով:

Որինակներ.

Պարզ նախադասութիւններ

Նույն նախադասութիւնները
բարդացած

1. Զանգը տալուն պես ներս
մտանք.

1. Հինց վոր զանգը տվեցին,
ներս մտանք.

2. Նա չգիտեր Սուրենի պիո-
ներ լինելը.

2. Նա չգիտեր, վոր Սուրենը
պիոներ և.

3. Սպասվածը կատարվեց:

3. Կատարվեց այն, ինչ վոր
սպասվում եր:

§ 43. ԲԱՐԴ ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բարդ ստորադասական նախադասութիւնը կազմված և լի-
նում առնվազն յերկու պարզ նախադասութիւններից, վորոն-
ցից մեկը գլխավոր և լինում, մյուսը՝ յերկրորդական: Շատ
անգամ, սակայն, գլխավոր նախադասութեան վոչ թե մի ան-
գամն և արտահայտվում յերկրորդական նախադասութեամբ,
այլ՝ մի քանիսը: Այսպիսի դեպքերում ստացվում են մի քանի
յերկրորդական նախադասութիւններ միևնույն բարդ ստորադա-
սական կապակցութեան մեջ:

Որինակներ.

1. Յերբ հասանք բերդի ավերակներին, մենք վայր
իջանք ձիերից, վորպեսզի ի մոտո դիտենք այդ արժեքավոր
հուշարձանը:

2. Յերբ եմման վեր կացավ, առաջին միտքը, վոր ծա-
գեց նրա գլխում, այն եր, վոր այդ որը Զազունյանը պետք և
այցելի իրենց:

3. Հինց վոր սկսեց նվագել, ժյուրիի անդամները, վո-
րոնք յերաժշտութեան հմուտ վարպետներ եյին, զգացին, վոր
գործ ունեն ընատուր տաղանդի հետ.

Առաջին որինակի մեջ գլխավոր նախադասութիւնն և
մենք վայր իջանք ձիերից, վորն ունի յերկու հաս յերկրորդա-

կան նախադասութիւնն՝ ա) յերբ հասանք բերդի ավերակներին և բ) վորպեսզի ի մօտո ղիտենք այդ արժեքավոր հուշարձանը: Այս յերկրորդական նախադասութիւններէց մեկը գրված է գլխավորից առաջ, մյուսը՝ նրանից հետո:

Յերկրորդ որինակում գլխավոր նախադասութիւնն է առաջին միտքը այն երբ, վորն ունի յերեք հատ յերկրորդական նախադասութիւնն՝ ա) յերբ նման վեր կացավ, բ) վոր ծագեց նրա գլխում և գ) վոր այդ որը Զազունյանը պետք է այցելի իրենց: Այս յերկրորդական նախադասութիւններէց մեկը (ա) գրված է գլխավորից առաջ, մեկը (գ)՝ գլխավորից հետո, մեկը (բ) բնկել է գլխավոր նախադասութիւնն մեջ, յենթակայի և ստորոգյալի միջև: Յերկրորդ որինակի նման է նաև յերրորդը, վորի մեջ գլխավոր նախադասութիւնն ունի յերեք հատ յերկրորդական նախադասութիւն, վորոնցից մեկը գրված է գլխավորից առաջ, մեկը՝ գլխավորից հետո, մեկը՝ գլխավորի մեջ:

Գլխավոր նախադասութիւնից առաջ գրված յերրորդական նախադասութիւնը կոչվում է առաջադաս յերկրորդական նախադասութիւն. յերբ նա գրված է գլխավորից հետո, կոչվում է վերջադաս, իսկ յերբ նա քնկնում է գլխավոր նախադասութիւնն մեջ, կոչվում է միջադաս յերկրորդական նախադասութիւն:

Վերէի որինակներում առաջադաս յերկրորդական նախադասութիւններ են՝ յերբ հասանք բերդի ավերակներին, յերբ նման վեր կացավ և հենց վոր սկսեց նվագել: Նույն որինակների մեջ վերջադաս յերկրորդական նախադասութիւններն են՝ վորպեսզի ի մօտո ղիտենք այդ արժեքավոր հուշարձանը, վոր այդ որը Զազունյանը պետք է այցելի իրենց և վոր գործ ունեն ընտուր տաղանդի հետ: Վերջին յերկու որինակների մեջ միջադաս յերկրորդական նախադասութիւններ են՝ վոր ծագեց նրա գլխում և վորոնք յերաժշտութիւնն հմուտ վարպետներ եյին:

Բարդ ստորադասական նախադասութիւնը վերլուծելու ժամանակ պետք է նախ գտնել գլխավոր նախադասութիւնը, ապա յերկրորդականները՝ կապելով այդպիսիք գլխավորի հետ:

Բարդ ստորադասական նախադասութիւնն մեջ գլխավոր նախադասութիւնը յերկրորդականներից բաժանվում է ստորադասութիւններով:

§ 44. ՀԱՄԱՍՏՈՐԱԴԱՍ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Հաճախ գլխավոր նախադասութիւնն անդամները փոխարինւում են վոչ թե մի, այլ մի քանի յերկրորդական նախադասութիւններով, վորոնք իրար նկատմամբ համադաս են, բայց գլխավորի նկատմամբ՝ ստորադաս:

Որինակներ.

1. Յես գիտեմ, վոր դու աշխատասեր ես, իսկ նա ծուլ է:
2. Ստեղծվեց մի այնպիսի դրութիւն, յերբ արդեն բոլոր միջոցներն սպառված եյին, յեւ վոչինչ չէր կարելի անել հիվանդին փրկելու համար:

Առաջին որինակի մեջ յես գիտեմ գլխավոր նախադասութիւնն ունի յերկու յերկրորդական նախադասութիւններ, վորոնք իրար նկատմամբ համադաս են՝ ա) վոր դու աշխատասեր ես, բ) իսկ նա ծուլ:

Յերկրորդ որինակի մեջ ստեղծվեց մի այնպիսի դրութիւն գլխավոր նախադասութիւնն ունի նույնպես յերկու յերկրորդական նախադասութիւններ, վորոնք իրար նկատմամբ համադաս են՝ ա) յերբ արդեն բոլոր միջոցներն սպառված եյին, բ) յեւ վոչինչ չէր կարելի անել հիվանդին փրկելու համար:

Միեւնույն գլխավոր նախադասութիւնը ստորադասված համադաս նախադասութիւնները կոչվում են համաստորադաս նախադասութիւններ:

Վերէի յերկու որինակներում էլ ա և բ նախադասութիւնները համաստորադաս են:

§ 45. ՅԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԿԱՐԳԻ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Բարդ ստորադասական նախադասութիւնն մեջ հաճախ յերկրորդական նախադասութիւնն անդամներն եւ արտահայտվում են առանձին նախադասութիւններով, վորոնք ստորադաս են լիկ նուաճ արդեն վոչ թե գլխավոր նախադասութիւնը, այլ՝ յերկրորդականին:

Յերկրորդական նախադասութիւնը ստորադաս նախադասութիւնները կոչվում են յերկրորդական կարգի յերկրորդական նախադասութիւն կամ յերկրորդական կարգի նախադասութիւն:

Որինակ.

(1) Սուրենը Արամից իմացավ, (2) թե ով եր աշն մարդը, (3) վոր յեկել եր դպրոցական հանդեսին:

(1) Յես գիտեմ, (2) վոր դու կարդացել ես աշն գրքերը, (3) վորոնք հանձնարարված են քեզ:

Այս չերկու բարդ ստորագասական նախադասություններէց յաւաքանչյուրը կազմված ե չերեք նախադասություններէց, վորոնցից առաջինները գլխավոր են, չերկրորդները՝ գլխավորին ստորագաս, աշխինքն՝ չերկրորդական, իսկ չերրորդները՝ չերկրորդականներին ստորագաս, աշխինքն՝ չերկրորդական կարգի:

Յերկրորդական կարգի նախադասությունն իր հերթին կարող ե նույնպէս ունենալ ստորագաս նախադասություն, վորը կկոչվի յերրորդական կարգի նախադասություն. սա նույնպէս կարող ե ունենալ ստորագաս նախադասություն, վորը կկոչվի չորրորդական կարգի նախադասություն և այլն: Այս ձևով մի բարդ ստորագասական նախադասության կազմի մեջ կարող են լինել գլխավոր, չերկրորդական և ապա չերկրորդական կարգի, չերրորդական կարգի, չորրորդական կարգի, հինգերորդական կարգի և այլն նախադասություններ: Սովորաբար այսպիսի բարդ ստորագասական նախադասություններ քիչ են գործածվում, վորովհետեւ նրանք տգեղ են լինում: Ահա այդպիսի մի որինակ.

1. Ես են տունն ե,

վոր շինել ե վարպետ Ոհանը: (Մի գլխավոր, մի չերկրորդական):

2. Ես են ցորենն ե,

վոր պահված եր են տանը,

վոր շինել ե վարպետ Ոհանը: (Մի գլխավոր, մի չերկրորդական և մի չերկրորդական կարգի նախադասություն):

3. Ես են մուկն ե,

վոր կերել ե են ցորենը,

վոր պահված եր են տանը,

վոր շինել ե վարպետ Ոհանը: (Մի գլխավոր, մի չերկրորդական, մի չերկրորդական կարգի և մի չերրորդական կարգի նախադասություն):

4. Ես են կատուն ե,

վոր բռնել ե են մկանը,

վոր կերել ե են ցորենը,

վոր պահված եր են տանը,

վոր շինել ե վարպետ Ոհանը: (Գլխավոր, չերկրորդական, չերկրորդական կարգի, չերրորդական կարգի և չորրորդական կարգի նախադասություններ):

5. Ես են շունն ե,

վոր զգել ե են կատվին,

վոր բռնել ե են մկանը,

վոր կերել ե են ցորենը,

վոր պահված եր են տանը,

վոր շինել ե վարպետ Ոհանը: (Գլխավոր, չերկրորդական, չերկրորդական կարգի, չերրորդական կարգի, չորրորդական կարգի և հինգերորդական կարգի նախադասություններ):

Կարելի չե այսպէս աստիճանաբար ավելացնել նոր ստորագաս նախադասություններ, բայց, ինչպէս տեսնում ենք այս որինակից, չերկրորդական և չերրորդական կարգի նախադասություններից սկսած՝ վոճը տգեղանում ե:

§ 46. ՅԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲՆՈՒՅԹԸ

Յերկրորդական նախադասությունների բնույթը վորոշվում ե նրանով, թե գլխավոր նախադասության վոր անդամին են նրանք փոխարինում: Նրանք կարող են փոխարինել գլխավոր նախադասության յենթակային, ստորոգելիական վերագրին, խնդիրներին, պարապաներին, վորոշիչներին և այլն: Յերկրորդական նախադասությունները կրում են գլխավոր նախադասության աշն անդամի անունը, վորին փոխարինում են: Այսպէս, որինակ, գլխավոր նախադասության յենթակայի փոխարին գործածված չերկրորդական նախադասությունը կոչվում ե յենթակայ վորոշիչ փոխարինող նախադասությունը կոչվում ե վորոշիչ չերկրորդական նախադասություն և այլն: Նույն ձևով լինում են պարագա, խնդիր, ստորոգելիական չերկրորդական, նախադասություններ:

Յերկրորդական նախադասութեան բնույթը մի անգամից վորոշելը հաճախ դժուար է լինում: Ամեն անգամ հեշտ չի առաջին հայացքից վորոշել, թե գլխավոր նախադասութեան վերջին անգամին է փոխարինում յերկրորդականը: Այսպես, որինակ՝ ստեղծվեց այնպիսի դրութիւն, յերբ վոչինչ չեր կարելի անել հիվանդին փրկելու համար բարդ ստորադասական նախադասութեան մեջ յերբ վոչինչ չեր կարելի անել հիվանդին փրկելու համար յերկրորդական նախադասութեանը կարծես ժամանակ է ցույց տալիս և գլխավոր նախադասութեան ժամանակի պարագային է փոխարինում, սակայն իսկապես այդպես չէ: Այս յերկրորդականը գլխավոր նախադասութեան դրութիւն չենթակալել վորոշինքն է և ցույց է տալիս, թե ինչպիսի՝ դրութիւնն ստեղծվեց (այնպիսի՝ դրութիւն, յերբ վոչինչ չեր կարելի անել):

Այս նուէն բարդ նախադասութիւնը կարելի է արտահայտել հետեւյալ պարզ նախադասութեամբ, վորի մեջ յերկրորդական նախադասութեան իմաստը կտրվի վորոշով:

Ստեղծվեց հիվանդին փրկելու համար վոչ մի բան (կամ վոչինչ) չընծեռնող դրութիւն (ստեղծվեց ինչպիսի՝ դրութիւն, — հիվանդին փրկելու վոչ մի միջոց չընծեռնող դրութիւն):

Նույն ձևով՝ իմացվեց, վոր դու զբոսանքից ես գալիս բարդ ստորադասական նախադասութեան մեջ առաջին հայացքից թվում է, թե վոր դու զբոսանքից ես գալիս յերկրորդական նախադասութեանը տեղի պարագային է փոխարինում, ցույց է տալիս, թե վորտեղից է գալիս, մինչդեռ այդպես չէ: Վոր դու զբոսանքից ես գալիս յերկրորդականը իմացվեց գլխավոր նախադասութեան յենթակային է փոխարինում, ցույց է տալիս, թե ինչը իմացվեց (իմացվեց, վոր դու զբոսանքից ես գալիս): Յեթն նույնը պարզ նախադասութեամբ արտահայտենք, էշ. այսինքն՝ իմացվեց զբոսանքից գալով, վորտեղ իմացվեց ստորոգյալն է, գալով՝ յենթական, իսկ զբոսանքից՝ յենթակայի կողմնակի լրացումը (տես § 49):

Յերկրորդական նախադասութեանները լինում են հետեւյալ բնույթի.

Ա. Յենթակա յերկրորդական նախադասութիւն, վորը փոխարինում է գլխավոր նախադասութեան յենթակային և ցույց է տալիս այն առարկան, վորի մի բան անելը կամ լինե-

լը արտահայտված է գլխավոր նախադասութեան ստորոգյալի միջոցով:

Որինակներ.

1. Ինչ կուրել եր, այն գտնվեց կամ գտնվեց այն, ինչ կուրել եր.

2. Ով իր լավը հասկացավ, կոտնտեսութիւն մտավ.

3. Առողանութիւնիցդ իմացվում է, վոր քիֆիսեցի յես.

4. Ինձ նա յե դուր գալիս, ով ախտասուեր է.

5. Պարզ յերևում է, վոր պիտեեր ես.

6. Հայտնի դարձավ, թե յերբ է գալիս գնացել:

Վերևի բոլոր որինակների մեջ ընդգծված յերկրորդական նախադասութեաններն իրենց բնույթով յենթակա յերկրորդական նախադասութեաններ են և, յեթե բարդ նախադասութեանը պարզի վերածենք, նրանք կդառնան յենթականեր: Ահա, թե ինչպես. 1. Կորածը գտնվեց: 2. Իր լավը հասկացողը կոտնտեսութիւն մտավ: 3. Առողանութեանից յերևում է թիֆիսեցի լինելը: 4. Ինձ դուր է գալիս աշխատասերը: 5. Պարզ յերևում է պիտեեր լինելը: 6. Հայտնի դարձավ գնացքի գալու ժամանակը: Յենթակա յերկրորդական նախադասութեան ունեցող գլխավոր նախադասութեան մեջ յենթական սովորաբար չի արտահայտվում (2-րդ, 3-րդ, 5-րդ և 6-րդ որինակներ), կամ արտահայտվում է միայն դերանվամբ, սովորաբար այն կամ նա դերանուններով (1-ին և 4-րդ որինակներ): Այսպիսի դեպքերում դերանունները միայն ձևականորեն են դրվում՝ գլխավոր նախադասութեանը յերկրորդականի հետ կապելու համար, թեև իրապես նրանք յենթակա չեն, քանի վոր բովանդակութեան չեն արտահայտում: Այդպիսի յենթականների բովանդակութեանը արված է լինում յերկրորդական նախադասութեան մեջ:

Բ. Վորոշից յերկրորդական նախադասութիւն, վորը փոխարինում է գլխավոր նախադասութեան վորեւ անգամի վորոշին:

Որինակներ.

1. Այն գիրքը, վոր կուրել եր, գտնվեց.

2. Գնացեք այն պարտեզը, վորեղ աղմուկ չկա.

3. Յեկավ այն ընկերը, վորը բեզ եր փնտռում:

Այս յերեք որինակաների մեջ ընդգծվածները վորոշիչ յերկրորդական նախադասություններ են, ըստ վորում նրանցից յերկրորդը փոխարինում է գլխավոր նախադասության պարտն- զը տեղի պարագայի վորոշին, իսկ առաջինը և յերրորդը՝ գիրքը և ընկերը յենթակաների վորոշիչներին:

Յեթն վորոշիչ յերկրորդական նախադասությունները դարձ- նենք սովորական վորոշիչ և տանենք իրենց վորոշյալներին մոտ: Կստանանք հետևյալ պարզ նախադասությունները՝ 1. Կորած գիրքը դանդից. 2. Գնացեք անաղմուկ պարտեզը. 3. Յեկավ քեզ փնտռող ընկերը:

Վորոշիչ յերկրորդական նախադասություն ունեցող գլխա- վոր նախադասության մեջ համապատասխան վորոշյալի վրա սովորաբար դրվում է այն կամ այնպիսի ցուցական դերանունը:

Ծանոթություն. Բացահայտիչ յերկրորդական նախա- դասությունը միանգամայն նման է լինում վորոշիչ յերկ- րորդական նախադասությանը, և այդ յերկուսն իրարից տարբերելը այնքան դժվար է, վոր քերականները սովո- րաբար բացահայտիչ յերկրորդական նախադասություն չեն ընդունում:

Գ. Հատկացուցիչ յերկրորդական նախադասություն, վորը փոխարինում է գլխավոր նախադասության վորեւ անդամի հատկացուցչին:

Որինակներ.

1. Յուցադրության համար կվերցնենք նրա տետրակը, ով լավ է գրում.

2. Այս դարձյալ նրա ծայնն է, ով յերեկ յերգում էր.

3. Այժմ նրա հերթն է, ում կանչեցին:

Այս որինակաների մեջ ընդգծվածները յերկրորդական հատ- կացուցիչ նախադասություններ են, ըստ վորում առաջինը փո- փարինում է գլխավոր նախադասության տետրակը ուղիղ խնդրի հատկացուցչին, յերկրորդը ծայնն ստորոգելիական փե- րագրի հատկացուցչին, իսկ յերրորդը՝ հերթն ստորոգելիական վերագրի հատկացուցչին:

Յեթն հատկացուցիչ յերկրորդական նախադասությունները վերածինք սովորական հատկացուցչի և տանենք իրենց հատ-

կացյալներին մոտ, կստանանք հետևյալ պարզ նախադասու- թյունները՝ 1. Յուցադրության համար կվերցնենք լավ գրողի տետրակը. 2. Այս դարձյալ յերեկ յերգողի ծայնն է. 3. Այժմ՝ կանչվածի հերթն է:

Հատկացուցիչ յերկրորդական նախադասություն ունեցող գլխավոր նախադասության մեջ հատկացյալի վրա սովորաբար դրվում է նրա դերանունը, վորն ավելի շատ կապակցության համար է, քան թե ընդհանրապես, քանի վոր հատկացուցչի ընդհանրապես լինում է լինում յերկրորդական նախադա- սությամբ:

Գ. Բացահայտիչ յերկրորդական նախադասություն, վորը փոխարինում է գլխավոր նախադասության վորեւ անդամի բա- ցահայտչին և սովորաբար ունենում է զուգական վերադրով ստորոգյալ Այլ դեպքերում նա շատ նման է լինում վորոշիչ յերկրորդական նախադասություններին:

Որինակներ.

1. Մեզ առաջնորդում էին ուսուցիչները, վորո՞նք մեք ապագ քնկերներն են.

2. Նրանք դիմեցին ընկեր Կոստիկին, վորը նրանց ամեհ Գամեծ հեղինակությունն էր.

3. Մենք, վոր պատանի մուրակներն ենք, ոգնում ենք Փաշիգմի զոհերին, վորո՞նք մեք գասակարգալից յեղբայրներն են:

Այս որինակաների մեջ ընդգծվածները բացահայտիչ յերկ- րորդական նախադասություններ են, վորովհետեւ փոխարինում են գլխավոր նախադասության բացահայտիչներին:

Յեթն բացահայտիչ յերկրորդական նախադասությունները վերածենք սովորական բացահայտիչների և դնենք գլխավոր նախադասության բացահայտյալների վրա, կստանանք հետևյալ պարզ նախադասությունները՝ 1. Մեզ առաջնորդում էին ուսու- ցիչները՝ մեր ապագ ընկերները. 2. Նրանք դիմեցին ընկեր Կոստիկին՝ իրենց ամենամեծ հեղինակությունը. 3. Մենք՝ պա- տանի պիտներներս ոգնում ենք Փաշիգմի զոհերին՝ մեր պատա- կարգային յեղբայրներին, կամ՝ Մենք վորպես պատանի պիտ- ներներ, ոգնում ենք Փաշիգմի զոհերին, վորպես մեր գասակար, զային յեղբայրներին:

Ե. Ստորոգելիական յերկրորդական նախադասություն, զորը փոխարինում է գլխավոր նախադասության ստորոգելիական վերադրին, Վորը թեև հաճախ արտահայտված է լինում այն, այնպիսի, այնքան զերանուներով, բայց իր բովանդակությունն ստանում է յերկրորդական նախադասությունից:

Որինակներ.

1. Յես այն չեմ, ինչ յերեկ էի.
2. Բո ասածն ել այն ե, ինչ վոր յես եմ ասում.
3. Սա այնպիսին ե, վոր խրատ չի լսում.
4. Մեր ունեցածն այնքան ե, վորհաճ յեմ ձեռք:

Այս որինականների մեջ ընդգծվածները ստորոգելիական յերկրորդական նախադասություններ են, վորովհետև փոխարինում են գլխավոր նախադասության ստորոգելիական վերադրին, վորոնք, թեև ձևականորեն արտահայտված են այն, այնպիսի և այնքան զերանուներով, բայց բովանդակություն չեն ցույց տալիս:

Յեթե ստորոգելիական յերկրորդական նախադասությունները վերածենք սովորական վերադրինների և դնենք գլխավոր նախադասության հանդույցի կամ ոժանդակ բայի վրա, կստանանք հետևյալ պարզ նախադասությունները՝ 1. Յես յերեկվանը չեմ. 2. Բո ասածն ել իմ ասածն ե. 3. Սա խրատ չլսող ե. 4. Մեր ունեցածը ձերի չափ ե:

2. Խնդիր յերկրորդական նախադասություններ, վորոնք դրվում են գլխավոր նախադասության ուղիղ կամ անուղղակի խնդիրների փոխարեն:

Որինակներ.

1. Յես գիտեմ, վոր ինքիդավոր բաժն կենդանի յե.
2. Բոլորը իմացան, վոր Սուրենը պարսիզան ե.
3. Գիրքը հանձնեցի նրան, ով նրա տեղն եր.
4. Նվագիր, ինչ վոր գիտես.
5. Հասիր նրան, ով առաջավոր ե.
6. Խուսափիր նրանից, ով ծուլ ե յեմ շաղկապ.
7. Մենք պարծենում ենք նրանցով, ովքեր աշխատանքի

խանդավառներ են:

Այս որինականների մեջ կրկնակի ընդգծվածները խնդիր յերկրորդական նախադասություններ են. 1-ին, 2-րդ և 4-րդ որինականներում՝ ուղիղ խնդիր, իսկ 3-րդ, 5-րդ, 6-րդ և 7-րդ որինականներում՝ անուղղակի խնդիր:

Յեթե խնդիր յերկրորդական նախադասությունները վերածենք սովորական խնդրի և փոխադրենք գլխավոր նախադասություն, կստանանք հետևյալ պարզ նախադասությունները՝ 1. Յես գիտեմ ինքիդավոր բաժն կենդանի լինելը. 2. Բոլորը իմացան Սուրենի պարսիզան լինելը. 3. Գիրքը հանձնեցի տիրոջը. 4. Նվագիր զիտցածդ. 5. Հասիր առաջավորին. 6. Խուսափիր ծուլ ու շաղկապալից. 7. Մենք պարծենում ենք աշխատանքի խանդավառներով:

3. Պարագա յերկրորդական նախադասություն, վորը դրվում է գլխավոր նախադասության վորեն պարագայի փոխարեն:

Որինակներ.

1. Նա ներս մտավ, յերբ դեռ դառը չեր վերջացել.
2. Դու խնդիր ես վորոնում այնտեղ, վորտեղ բացահայտեի կա.
3. Յես ամեն ինչ կանեմ, վորպեսզի ողջու դառնամ.
4. Գրեցի այնպես, ինչպես ուսուցիչը պահանջել եր:

Այս բոլոր որինականների մեջ ընդգծվածները պարագա յերկրորդական նախադասություններ են և փոխարինում են գլխավոր նախադասության 1. ժամանակի, 2. տեղի, 3. նպատակի և 4. ձևի պարագաներին:

Յեթե պարագա յերկրորդական նախադասությունները վերածենք սովորական պարագաների և տանենք գլխավոր նախադասություն, կստանանք հետևյալ պարզ նախադասությունները՝ 1. Նա ներս մտավ մինչևի դասի վերջանալը. 2. Դու խնդիր ես վորոնում բացահայտից յեղած տեղը. 3. Յես ամեն ինչ կանեմ ողջու դառնալու համար. 4. Գրեցի ուսուցչի պահանջածի պես:

§ 47. ՇԱՂԿԱՊՆԵՐ ՅԵՎ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԲԱՌԵՐ

Բարդ նախադասության կազմի մեջ մասնող նախադասություններն իրար հետ սովորաբար կապակցվում են: Բարդ նա-

խաղաղասությունները հերոսում կապակցութեամբ կատարվում է շաղկապներով կամ հարաբերական բառերով:

Շաղկապները լինում են յերկու տեսակի՝

Ա. Համադասական շաղկապներ, վորոնք կապակցում են ինչպես նախադասութեան համադաս անդամները, այնպես էլ համադաս նախադասութեանները, որինով՝ 1) Վո՛չ Սուրենը յեկավ, վո՛չ Արամը գնաց. 2) Թե՛ Արամին եմ ասում, թե՛ Սուրենին. 3) Նա թողեց յե՛վ տուն, յե՛վ տեղ, յե՛վ ծանոթ, յե՛վ բարեկամ:

Համադասական շաղկապներն են՝ այլ, այսինքն, անգամ (նույնիսկ), բայց, գոնե, գեթ, յեվ (կամ և), յե՛վ ... յե՛վ, յեվս, եւ, թե՛ ... թե՛, թե՛, իսկ, կամ, կա՛մ ... կա՛մ, մանավանդ, վո՛չ ... վո՛չ:

Բ. Ստորադասական շաղկապներ, վորոնք կապակցում են յերկրորդական նախադասութեանները գլխավորի հետ և սովորաբար դրվում են յերկրորդական նախադասութեան սկզբում:

Ստորադասական շաղկապներն են՝ թե, յեթե, վոր, վորպէս, վորովհետեւ, քան, մինչ, մինչդեռ:

Յերկրորդական նախադասութեանները հաճախ գլխավորի հետ կապակցվում են վոչ թե շաղկապներով, այլ հարաբերական բառերով, կամ հարաբերական դերանուններով՝ վորը, ինչ, վորքան, ինչպէս, յերբ, ուր, վորտեղ և այլն:

Հարաբերականներին կամ շաղկապներին հաճախ միանում է վոր թարմառար շաղկապը՝ ուր վոր, ինչ վոր, ինչպէս վոր և այլն:

Հարաբերականներ ունեցող յերկրորդական նախադասութեան գլխավոր նախադասութեանը նույնպէս կարող է կապակցվել իր ստորադաս նախադասութեանը վորոչ բառերով, վորոնք սովորաբար ցուցական դերանուն են լինում և կոչվում են հարաբերյալ. Գլխավոր նախադասութեան հարաբերյալը (ձեռք կամ հոլովով) յերկրորդական նախադասութեան հարաբերական բառին այնպէս է համադասաւորւում, ինչպէս ցուցական դերանունը հարցական դերանվան. Յեթե յերկրորդականն սկսվում է ինչ, վորը, ինչպէս, վորպէս, վորտեղ, ուր հարաբերականներով, գլխավորն ունենում է այն, այնպէս, այստեղ հարաբերյալները:

Որինակներ.

1. Յես այն եմ կարդում, ինչ ուսուցիչը հանձնարարել է.
2. Սա այն ուսուցիչն է, վորը յերեկ պարզեցաւ:
3. Յես այնպէս եմ սովորում, ինչպէս դու:

Յերկրորդական նախադասութեանները գլխավոր նախադասութեաններից միշտ դառնում են ստորականներով:

§ 48. ՅԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՐԶԱՏՈՒՄ

Յերկրորդական նախադասութեանները, ինչպէս այդ տեսանք § 46-ում, փոխարինում են գլխավոր նախադասութեան այն կամ այն անդամին և կարող են նորից տարվել իրենց տեղը գլխավոր նախադասութեան մեջ՝ զրկվելով (յերկրորդական) նախադասութեան հատկութեաններից (յենթակայից և ստորոգյալից): Նման բաղմամբով որինակներ տրված են § 46-ում:

Այս ձևով բարդ նախադասութեանը վերածվում է պարզի, իսկ յերկրորդական նախադասութեանը վերանում է՝ վերածվելով պարզ նախադասութեան այն անդամին, վորին նա փոխարինում էր:

Գլխավոր նախադասութեան մեջ այն անգամի վերականգնումը, վորն արտահայտված է յերկրորդական նախադասութեամբ, կոչվում է յերկրորդական նախադասութեան կրճատում կամ բարդ նախադասութեան պարզում:

Յերկրորդական նախադասութեանը կրճատելու կամ բարդ նախադասութեանը պարզելու ժամանակ տեղի յեն ունենում հետևյալ փոփոխութեանները.

Ա. Վերացվում են գլխավոր նախադասութեան հարաբերյալը և յերկրորդական նախադասութեան հարաբերական բառերն ու շաղկապները, որինով՝ 1. Յես այն եմ կարդում, ինչ ուսուցիչը հանձնարարել է բարդ ստորադասական նախադասութեանը պարզվելով դառնում է՝ յես կարդում եմ ուսուցչի հանձնարարածը (վերացվում են այն հարաբերյալը և ինչ հարաբերականը). 2. Սա այն ուսուցիչն է, վորը յերեկ պարզեցաւ բարդ ստորադասականը պարզվելով դառնում է՝ սա յերեկ պարզեցաւ ուսուցիչն է (վերացվում են այն հարաբերյալը և վորը հարաբերական դերանունը):

Բ. Յերկրորդական նախադասութեան պարզ ստորոգյալը վերածվում է վորեւ գերբայի:

Ծանոթութիւն. Ներկա ժամանակի ստորոգյալը վերածվում է յենթակայական գերբայի, կատարյալ, վաղա-կատար և հարակատար ժամանակների ստորոգյալը՝ հարա-կատար գերբայի, անցյալ անկատար ժամանակի ստորո-գյալը՝ յենթակայական գերբայի և աղառնի ժամանակի ստորոգյալը՝ յերբեմն աղառնի գերբայի, յերբեմն՝ յենթա-կայական գերբայի:

Որինակներ.

1. Յեկավ նա, ով գնում է (կամ՝ ով գնում եր) կդառնա՝ յեկավ գնագորդ:

2. Յեկավ նա, ով գնացել եր (կամ գնաց, գնացած եր և այլն) կդառնա՝ յեկավ գնացածը:

3. Յեկավ այն, ինչ գալու յեր կդառնա՝ յեկավ գալուն կամ գալիքը:

4. Յեկավ նա, ով գալու յեր կդառնա՝ յեկավ յեկողը:

Գ. Յերկրորդական նախադասութեան բաղադրյալ ստորո-գյալի հանդուսը վերանում է կամ յերբեմն փոխարինվում վե-րացական բայի վորեւ գերբայով, իսկ ստորոգելիական վերադի-րը մնում է:

Որինակներ.

1. Թող առաջ գա, ով քաջ է կդառնա՝ թող առաջ գա քաջը կամ՝ թող առաջ գա քաջ յեղողը:

2. Յերեկ հանդիպեցի Թորոսին, վորը մի ժամանակ իմ դասընկերն եր կդառնա՝ յերեկ հանդիպեցի Թորոսին՝ մի ժա-մանակվա (կամ յերբեմնի) դասընկերոջս կամ յերեկ հանդի-պեցի մի ժամանակ ինձ դասընկեր յեղած Թորոսին:

Դ. Յերկրորդական նախադասութեան՝ գերանվամբ և հա-րաբերական բառով արտահայտված յենթական վերանում է, իսկ քոչականով արտահայտված յենթական մնում է:

Որինակներ.

1. Աշակերտից միշտ գոհ ե լինում այն ուսուցիչը, վորը նրանից լավ պատասխան է ստանում կդառնա՝ աշակերտից

միշտ գոհ ե լինում նրանից լավ պատասխան ստացող ուսու-ցիչը:

2. Մենք դահլիճ մտանք, յերբ վարագույրը բարձրանում եր կդառնա՝ մենք դահլիճ մտանք վարագույրը բարձրանալու ժամանակ:

3. Շատ լավ եր, վոր Սուրենը արտասանեց կդառնա՝ շատ լավ եր Սուրենի արտասանելը կամ՝ Սուրենի հանդես գալը արտասանութեամբ:

Ծանոթութիւն. Բարդ ստորադասական նախադասու-թեանը պարզելու ժամանակ յերկրորդական նախադասու-թեան յենթական գլխավոր նախադասութեան մէջ հանդես ե գալիս վոչ թե իբրեւ յենթակա, այլ իբրեւ կողմնակի յեն-թակա կամ կողմնակի խնդիր:

§ 49. ԴԵՐԲԱՅԱՆ ԼՐԱՅՈՒՄ

Յերկրորդական նախադասութեանների կրճատման հետե-վանքով, ինչպես տեսանք վերեւում (§ 48 բ. և դ.), նրա ստո-րոգյալը վերածվում է գերբայի և մտնում պարզած նախադա-սութեան մեջ՝ ստանալով յենթակայի, վորոշիչ, խնդրի կամ այլ անդամի պաշտոն և կրում է նախադասութեան համապատաս-խան անդամի անունը՝ յենթակա, վորոշիչ, խնդիր, պարագա և այլն: Սակայն նախադասութեան յենթակայի, վորոշիչ, խնդրի, պարագայի պաշտոն կատարելով հանդերձ՝ նա զգալի կերպով տարբերվում է սովորական յենթակայից, վորոշիչից, խնդրից և այլն: Այդ տարբերութեան այն է, վոր գերբայով արտահայտ-ված յենթական, խնդիրը և այլն բացի սովորական յենթակայի, խնդրի, պարագայի լրացումներից (վորոշիչ, հատկացուցիչ և բացահայտիչ) կարող են ունենալ նաև այնպիսի լրացումներ, վոր միայն ստորոգյալն և ունենում: Այսպես, որինակ՝ բարդ ստորադասական նախադասութեան պարզման հետեւանքով գեր-բայով արտահայտված յենթական կարող է ունենալ ինչպես վո-րոշիչ, հատկացուցիչ և բացահայտիչ, այնպես ել յենթակա, խնդիր և պարագա լրացումներ: Այս բացատրվում է նրանով, վոր գերբայն, իբրեւ բայի մի ձև, անկախ իր վարած պաշտոնից, կարող է ունենալ ստորոգյալի լրացումներ:

հողմնակի ստորոգելիական վերադրի որինակներ.

1. Նա նոր իմացավ իմ ուսանող դառնալը (ուսանող բառը դառնալ դերբայական լրացման հողմնակի ստորոգելիական վերադրին է).

2. Նրա ու վրինելը յես չգիտեմ (ու՛ր բառը լինել դերբայական լրացման հողմնակի ստորոգելիական վերադրին է).

3. Նա՛ յերկար տարիններ կուսակցութունից թագցրել ե ծագումով ինչ լինելը (ինչ բառը լինել դերբայական լրացման հողմնակի ստորոգելիական վերադրին է):

§ 51. ՄԻՋԱՆԿՅԱԼ ՆԱԽԱԴԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Հաճախ պարզ կամ բարդ նախադասության մեջ ընկնում ե մի այնպիսի նախադասութուն, վորը նրան վոչ հաճադաս ե, վոչ ել ստորադաս: Այսպիսի նախադասութունը քերականորեն ել չի կապակցվում այն նախադասության հետ, վորի մեջ ընկնում ե: Այսպիսի նախադասութունները շատ նման են միջանկյալ բառերին (§ 26), այն տարբերությամբ, սակայն, վոր սրանք վոչ թե բառեր են, այլ՝ անկախ, ինքնուրույն նախադասութուններ:

Վորեմբե ցախադասության մեջ բնկած, բայց ցրա հետ քերականորեն չկապված ցախադասութունը կոչվում ե միջանկյալ ցախադասութուն:

Որինակն եր.

1. Ուզում ես ասել Սառան,—այդպես ասացիր, չե՞, նրա անունը,—նրանց վորդեգրունին ե (այդպես ասացիր, չե՞, նրա անունը նախադասութունը ընկել ե ուզում ես ասել Սառան նրանց վորդեգրունին ե նախադասության մեջ):

2. Առավոտը, ի՞նչ ես կարծում, անձրեմ կգա՞ (ի՞նչ ես կարծում նախադասութունը ընկել ե առավոտը անձրեմ կգա՞ նախադասության մեջ):

3. Պետրոս Մինասյանը (այս եր ուղեկցիս անունը) հայոց դպրոցի սան եր (այս եր ուղեկցիս անունը նախադասութունը՝ ընկել է Պետրոս Մինասյանը հայոց դպրոցի սան եր նախադասության մեջ):

Միջանկյալ նախադասութունները միշտ անջատվում են

այն նախադասության անդամներից, վորի նկատմամբ իրենք միջանկյալ են: Այդ անջատումը կատարվում ե ա) փակագծե-
րով (3-րդ որինակ), բ) ստորակետներով (2-րդ որինակ) ե կամ
գ) ստորակետով ե գծիկներով (1-ին որինակ):

§ 52. ՈՒՐԻՇԻ ՈՒՂՂԱԿԻ ՅԵՎ ԱՆՈՒՂՂԱԿԻ ԽՈՍԹ

Դրավոր ե բանավոր խոսքի ընթացքում հաճախ անհրա-
ժեշտ ե լինում մեջ բերել ուրիշի մտքերը, կամ այն, ինչ վոր
մի ուրիշն ասել ե այս կամ այն կապակցությամբ:

Հեղինակի կամ մի ուրիշի ասած վորեմբե միտք, վոր մեջ ե
բերվում գրավոր կամ բանավոր խոսքի մեջ, կոչվում ե ուրիշի
խոսք:

Ուրիշի խոսքը կարելի յե մեջ բերել կամ ճիշտ նույնու-
թյամբ, այսինքն՝ բառացիորեն, այնպես, ինչպես վոր ասվել ե,
կամ պատմողաբար, այսինքն՝ տալով նրա բովանդակութունը:
Որինակ՝ նա ինձ ասաց. «Դու մի անհանգստանա, յես ամեն
ինչ կարգադրել եմ», չակերանների մեջ առնված ուրիշի խոսքը
մեջ ե բերված նույնությամբ, այնպես, ինչպես վոր ասվել ե:
Նա ինձ ասաց, վոր յես չանհանգստանամ, ինքը ամեն ինչ կար-
գադրել ե. այստեղ նույն ուրիշի խոսքը մեջ ե բերված պատ-
մողաբար:

Յերբ ուրիշի խոսքը մեջ ե բերվում բառացիորեն, ցույ-
ցությամբ, կոչվում ե ուրիշի ուղղակի խոսք, իսկ յերբ ցա
մեջ ե բերվում պատմողաբար՝ կոչվում ե ուրիշի անուղղակի
խոսք:

Յեմ ուղղակի, ե՛ անուղղակի խոսքերը հանդես են գալիս
իրրի յերկրորդական նախադասութուն, յերբ նրանք հանդիսա-
նում են ասել, գրել, պատասխանել, հրամայել, մտածել, վո-
րոշել ե նման մի շարք բայերով ստորոգյալ ունեցող գլխավոր
նախադասության լրացում: Ուղղակի խոսքը գլխավոր նախադա-
սության հետ չի կապակցվում, մինչդեռ անուղղակի խոսքը վոր
կամ թե շաղկապով կապակցվում ե:

Ծանոթութուն. Ուղղակի խոսքը գլխավոր նախադա-
սության հետ կարող ե կապակցվել վոր կամ թե շաղկա-
պով, յերբ գլխավոր նախադասության ե ուղղակի խոսքի

յննթական հուշներն են և արտահայտված առաջին դեմքով, աչսինքն՝ չերը խոսողը մեջ և բերում էր խոսքը:

Որ ի ն ա կ ն եր.

1. Ձեռն ասացի՝ «այսոր տանը կըլնեմ» կամ՝ յնա ասացի, վոր այսոր տանը կըլնեմ.

2. Յնա վորոշում եմ «այսոր տանը կմնամ» կամ՝ յնա վորոշում եմ, վոր այսոր տանը կմնամ.

Գրավոր և բանավոր խոսքի մեջ շատ հաճախ անհրաժեշտ և լինում ուղղակի խոսքը անուղղակի դարձնել.

Ուղղակի խոսքն անուղղակի դարձնելու ժամանակ տեղի յնա ունենում հետևյալ փոփոխությունները. ա) առաջին և չերկրորդ դեմքի յննթականները վերածվում են չերկրորդ դեմքի (բացի վերի ծանոթության մեջ ցույց տրված դեպքից, չերը անուղղակի և ուղղակի խոսքերը դեմքով չեն տարբերվում), բ) հրամայական չեղանակով արտահայտված ստորոգյալը փոխվում և ըզձական չեղանակի.

Ծ ա ն ո թ ու թ յ ու ն. Յիթե ուղղակի խոսքի մեջ կոչական կա, անուղղակի խոսքի մեջ նա դառնում և յննթակա կամ փոխադրվելով գլխավոր նախադասության մեջ՝ այնտեղ դառնում և խնդիր.

Որ ի ն ա կ ն եր.

(Ուղղակի խոսք)

1. Նա ինձ ասաց. «Յնա քեզ գիրք եմ տալու».
2. Նա ասաց. «Սուրեն, դու լավ աշակերտ ես».
3. Յնա կրկնեցի. «Ինչո՞վ եմ արժանացել այդ պատվին».
4. Հրամանատարը կարգադրեց. «Թամբեցն՝ ք ծիրը»:

Նույն որինակները անուղղակի խոսքի վերածված.

1. Նա ինձ ասաց, վոր ինքը ինձ գիրք և տալու.
2. Նա Սուրենին ասաց, վոր նա լավ աշակերտ և, կամ՝ նա ասաց, վոր Սուրենը լավ աշակերտ և.
3. Յնա կրկնեցի. թե ինչով եմ արժանացել այդ պատվին.
4. Հրամանատարը կարգադրեց, վոր ծիրը թամբեն:

Հաճախ անուղղակի խոսքի մեջ սխալ ձևով պահպանում են ուղղակի խոսքի դեմքը և անդիք տալիս թյուրիմացության

Այսպես որինակ՝ նա ինձ ասաց, վոր ինքը ինձ գիրք և տալու տիպի անուղղակի խոսքն արտահայտում են՝ նա ինձ ասաց, վոր յնա քեզ գիրք եմ տալու սխալ ձևով, վորը միանգամայն այլ իմաստ և արտահայտում, քան նախորդը:

Ուղղակի խոսքը կարող և դրվել գլխավոր նախադասությունից առաջ և հետո. չերկու դեպքում էլ նա առնվում և չափերանների մեջ և գլխավոր նախադասությունից բաժանվում և ստորակետով կամ դժիկով, չերը նրանցից առաջ և դրված, և միջակետով կամ բութով, չերը նրանցից հետո յն դրված: Յերբեմն գլխավոր նախադասությունն ինքն և ընկնում ուղղակի խոսքի մեջ, այս դեպքում գլխավոր նախադասությունը չերկու կազմերից դառնում և ստորակետով, կամ ստորակետով և դժիկով:

Ծ ա ն ո թ ու թ յ ու ն. Յիթե ուղղակի խոսքը շատ կարճ և, սովորաբար չափերանների մեջ չի առնվում և գլխավոր նախադասությունից բաժանվում և վոչ թե միջակետով, այլ՝ բութով:

Որ ի ն ա կ.

1. Յերեկ նա ասում եր՝ վնչ, խի այսոր ասում ե՝ այն.
2. Յնա ասացի՝ չիկ.
3. Ո՞վ ասաց՝ բավական և:

§ 53. ԿԵՏՈՒՐՈՒԹՅՈՒՆ

Կետադրությունը, թեև վոչ լրիվ կերպով, բայց և այնպես լրացնում և այն խոշոր թերությունը, վոր ունի շրավոր խոսքը բանավոր խոսքի համեմատությամբ: Բանավոր խոսքի միջոցով մենք լսում ենք խոսողի ձայնը, ձայնի յնլեկները, գազարնիքը, չեղանակը կամ տոնը (հարցական, հեգնական, ժխտական և այլն): Այդ պատճառով էլ բանավոր խոսքը հաճախ կոչվում և նաև կենդանի խոսք կամ խոսվածք: Գրավոր խոսքը կենդանի խոսք չե, և կարգացողին և մնում այս կամ այն չափով կենդանացնել այն: Կենդանի կամ բանավոր խոսքի դադարները, ձայնի յնլեկները և չեղանակը գրավոր խոսքի մեջ վորոշ չափով նշելու համար յուրաքանչյուր լեզու գործածում և համապատասխան նշաններ, վորոնք կոչվում են կետադրության նշաններ:

Կետադրութեան նշանները բաժանուում են յերեք խմբի՝ ա) տրոհութեան նշաններ, բ) առողջանութեան նշաններ և գ) բացահայտութեան նշաններ:

1. Տրոհութեան նշաններն են՝ վերջակետը (.), միջակետը (-), ստորակետը (,) և բութը ('), վորոնք ցույց են տալիս, թե խոսքի կամ նախադասութեան մեջ վորտեղ ինչպիսի դադար պետք է տալ կամ հանգիստ առնել: Տրոհել նշանակում է բաժանել, կտրատել, տրոհութեան նշանները ցույց են տալիս խոսքի կամ նախադասութեան բաժանումները:

Վերջակետը դրվում է

Յուրաքանչյուր պարզ և բարդ նախադասութեան վերջում և այսպիսով խոսքը բաժանում է կամ տրոհում նախադասութունների: Վերջակետն արտահայտում է համեմատաբար յերկար դադար կամ հանգիստ:

Միջակետը դրվում է

ա) Բարդ համադասական նախադասութեան մեջ համադաս նախադասութուններից հետո, չեր նրանք թվով բավական շատ են և բոլորը միասին մի պատկեր կամ ամբողջական նկարագրութուն են տալիս. որինակ՝ բոլոր գործարանների շէակները սուլեցին. կանգ առան գնացքները. կանգ առան նավերը. գլխահակ անշարժացան հետիոտները. խոնարհվեցին բոլոր դրոշակները. քարացավ ամեն ինչ մեծ Լենինի դին գերեզման իջեցնելու պահին:

բ) Ուրիշի ուղղակի խոսքից առաջ, որինակ՝ ընկեր Ստալինը հայերեն ասաց. «Հայաստանը լավ է. կեցցե՛ Հայաստանը»:

Ստորակետը դրվում է

ա) Յերկրորդական նախադասութունից առաջ և հետո՝ գլխավոր նախադասութունից զատելու համար, որինակ՝ իմացա, վոր դու գալիս ես. վոր դու գալիս ես, այդ յես գիտեմ:

բ) Համադաս նախադասութունների և նախադասութեան բազմակի անդամների միջև, չեր համադասական շաղկապներ չեն դրված կամ դրված են քայց, իսկ, սակայն համադասական

շաղկապներ, որինակ՝ Մուրենը, Արամը յեվ Կապուշը գնեցին գիրք, թուղթ յեվ ալբոմ, իսկ Լիլիկը, Գուրգենը, Վրամը յեվ Լուսիկը՝ շահմաթ, նոտաներ, ջութակի լար:

գ) Միջանկյալ բառերի և միջանկյալ նախադասութունների վրա՝ առաջից և վերջից, որինակ՝ Մուրենը, այո՛, իմ ընկերն ես, նորհրդային դպրոցը, ծիծաղելի՛ յես նույնիսկ համեմատութունը, վորչնչով նման չի հին դպրոցին:

դ) Իրար հաջորդող այնպիսի նախադասութունների միջև, վորոնք թեև կապված են յեվ շաղկապով, բայց ունեն տարբեր յենթականեր, որինակ՝ յես ծայն տվի, յեվ Մուրենը չլսեց: Նա գիտի, վոր յես գնալու յեմ, յեվ ինձ սպասում ես:

ե) Կոչականների վրա՝ նախադասութեան մյուս անդամներից զատելու համար, որինակ՝ Պրոկտորներ՝ բոլոր յերկրներին, միացե՛ք: Լսի՛ր, Մուրեն՝ Գուրգեն, ընկե՛ր Վրամ, իզուր եք նախատում ինձ:

զ) Շեշտված կրկնակ յե՛վ ... յե՛վ, թե՛ ... թե՛ շաղկապներով սկսվող համադաս նախադասութունների և բազմակի անդամների միջև, որինակ՝ իմ հայրը յե՛վ աշխատում ես, յե՛վ սովորում, յե՛վ սովորեցնում: Տեսա թե՛ Մուրենին, թե՛ Արամին, թե՛ մյուս աշակերտներին:

է) Վորոշակին յետադաս վորոշիչներից առաջ և հետո, որինակ՝ մի ինչ վոր ցուրտ բան, կլորիկ ու պտտիկ, հրացանի կոտորակի պես թրիկաց Սաքուլի յերեսին: Վանիչկան ծխնելույզի անցքից հանեց հոր պարիկը, թղթի մեջ խնամքով փաթաթած, յեվ տվավ հորը:

Բութը դրվում է

ա) Բացահայտայլի վրա, որինակ՝ քեմում յերեվաց ընկեր խանջյանը՝ Հայաստանի Կոմկուսի քարտուղարը:

բ) Ուրիշի ուղղակի խոսքից առաջ, չեր այն շատ կարճ և, որինակ՝ յես ասացի՝ կգամ. նա՛ հա, յես՛ չե, վերջը համածայնութեան յեկանք:

գ) Նախադասութեան վորեւ գեղջված անդամի փոխարեն, որինակ՝ յեղբայրս կոմյերիտական ես, իսկ յես՝ պիոներ:

դ) Պարագայի վրա, չեր այն արտահայտված և դերբայական լրացումով և ինքն ունի կոդմակի լրացումներ, որինակ՝

իմանալով, վոր Սուրենը տանն է՝ մենք շտապեցինք նրա մոտ: Վարդության այդ վորոշումը լսելով՝ նա վեր ցատկեց ուրախությունից:

Ե) Նախադասության մեջ իրար նկատմամբ լրացում և լրացյալ չհանդիսացող, բայց իրար հաջորդող բառերը զատելու համար, որինակ՝ Կենտկոմի՝ տարբերակն չեմ միջնակարգ դրսևրոցներն մասին հանած վորոշումները կենսագործվում են:

զ) Թվարկություններից առաջ, որինակ՝ իմ սիրած բանաստեղծները սրանք են՝ Թումանյան, Իսահակյան և Զարենյու:

2. Առողանության նշաններն են՝ շեշտ ('), հարցական նշան (?) և բացազանչական նշան (˘): Առողանության նշանները դրվում են արտասանության, ձայնի յեկեջները և ուժը ցույց առնու համար:

Շեշտը դրվում է կոչականի, հրամայականի, ինչպես և նախադասության այլ անդամների վրա, յերը նրանք արամաբանական շեշտ են կրում, որինակ՝ գիրքը Սուրենին հանձնիր, գիրքը Սուրենին հանձնիր: Անիվ իմ, դարձիր:

Հարցական նշանը դրվում է այն բառերի վրա, վորոնք հարցում են արտահայտում, որինակ՝ Սուրեն՞ը Արամին կանչեց, Սուրենը Արամի՞ն կանչեց, Սուրենը Արամին կանչե՞ց:

Բացազանչական նշանը դրվում է այն բառերի վրա, վորոնք պետք է յերկարացվեն և զգացմունքով արտասանվեն, որինակ՝ անա՛թ թե ինչ: Փա՛ռք հեղափոխության նահատակներին: Խե՛ղճ յերեխա..., գիրքը ծայրից ծայր մի լա՛վ կարդացի:

Ծանոթություն. Հայերենի առողանության նշանները, այլ լեզուների համապատասխան նշանների հետ համեմատած, շատ մեծ առավելություններ ունեն: Մինչդեռ Այդ նշանները մենք դնում ենք ճիշտ այն բառի վրա, վորը պետք է յերկարացվի և զգացմունքով արտասանվի, ուրիշ լեզուներում նրանք դրվում են նախադասության վերջում, յերբեմն համապատասխան բառից շատ հեռու:

3. Բացահայտության նշաններն են՝ չափերտները («»), փափաճերը (), կախման կետերը (...), բազմակիտը (.....), գիծը կամ անջատման գիծը (—), գծիկը կամ միություն գծիկը (-), յենթամասն (-) և ապախարցը (°), վորոնք գործ են ածվում

իբրև նախադասության միտքն այս կամ այն կերպ բացահայտող, պարզող պայմանական նշանները: Բացահայտության նշանները սովորաբար արտասանորեն չեն արտահայտվում, չեն ազդում խոսքի բանավոր վերաբրտագրության վրա և հասնում են միայն կարդացողին, բայց վոչ՝ լսողին:

Չափերտները գործածվում են ուրիշի ուղղակի խոսքի համար, վորը յերկու կողմերից առնվում է նրանց մեջ, որինակ՝ ասաց. «Լավ, թող այդպես լինի»:

Չափերտների մեջ են դրվում նաև հիմնարկություններ, ընկերությունների և այլն պայմանական անունները, ինչպես և գրական յերկերի անունները, յերբ մեջ են բերվում գրավոր խոսքի մեջ, որինակ՝ յես «Կորչի անգրագիտությունը» ընկերության անդամ եյի: Եջմիածնի «Անաստված» կոտնտեսությունը առաջավոր ե: Յեղիշե Զարենյի «Խմբապետ Շավարշը» չքնաղ գործ ե:

Չափերտները գործածվում են նաև հեղանական կամ ժխտական իմաստ առնու նպատակով, որինակ՝ նա դեռ «մաքուր գիտության» ջատագով ե յեմ չի ընդունում գիտության դասկարգայնությունը: Պրոլետարիատի ազգային կուլտուրան նման չի բուրժուական «ազգային» կուլտուրային, վորը վոչ այլ ինչ ե, քան ազգայնական կուլտուրա:

Փակագծերի մեջ առնվում են սովորաբար այնպիսի միջանկյալ նախադասություններ, վորոնք շատ ազատ կերպով կարող են և հանվել, գեղչվել, որինակ՝ Կարմենը (ոպերայի հերոսուհին ե) դավանում ե զգացմունքների ազատություն: Սուրենի ծայնից (նա բարձրածայն կարդում եր) արթնացավ քնած յենխան:

Կախման կետերը գործածվում ե առկախ, կիսատ արտահայտված նախադասության վերջում, մասնավոր յերբ հեղինակը ցանկանում ե արտահայտել յուր ուժեղ հույզը, որինակ՝

Ո՛ր, հերոսական տասնեհինգ տարի՝

Տասնեհինգ խավար դարերից հետո...

Անդուլ տքնության, գործի, պայքարի,

Հաղթանակների անծայր պատմության...

(Յե. Զարենյ.)

Բազմակետը (չորս կետից վոչ պակաս) դրվում է մեջ բերող հատվածի աջն տեղերում, վորտեղ մեջ բերողը կրճատումն էր և կատարել, որինակ՝ «Այս հին աշխարհը կփոքնեք մենք մինչև հիմքերը... ինտերնացիոնալը աշխարհքը կփրկեն»։ «Բանը սարենք, այ սարենք... դուք ել ինձ հետ ձեն տվեք...»։

Գիծը կամ անջատման գիծը դրվում է խոսակցությունն ալարունակող հատվածների մեջ, յուրաքանչյուր տողի սկզբում, չերբ նոր տողից և սկսվում յուրաքանչյուր խոսողի ասածը. գծով կամ գծով և ստորակետով և բաժանվում գլխավոր նախադասութունը իր չերկրորդական նախադասությունից, չերբ վերջին ուրիշի ուղղակի խոսք և և դրված և գլխավոր նախադասությունից առաջ, կամ՝ չերբ գլխավոր նախադասությունն ընկած և ուրիշի ուղղակի խոսքի մեջ, որինակ՝

Սուրենը և Արամը դանդաղ քայլում էին։

— Արամ, ինչու յես այսոր լուսկաց դարձել,—հարցրեց Սուրենը։

— Հը, ինչ ասացիր։

— Ինչու յես այսոր սակավախոս դարձել,—կրկնեց Սուրենը։

— Սուրեն,—վերջապես խոսել սկսեց Արամը,—չե վոր յես խոսք եյի տվել «լավից» ցածր թվանշան չունենալ, բայց ավր... Ծանոթություն. ա) Գիծը կամ անջատման գիծը հայերենում ուրիշ գործածություն չունի, և սխալ է, չերբ վոր չհղինակներ բութի փոխարեն գիծ են դնում (մանավանդ զեղչված անդամի տեղը), որինակ՝ նա սոսկ հարվածալին է, իսկ յես—ստախանովական։ Արամը—ծույլ, իսկ Աշխենը—անկարգ։

Սխալ է նաև, չերբ բանաստեղծությունների մեջ տողերի վերջում, նույնիսկ վերջակետից հետո գիծ են դնում, որինակներ՝

— Մեր որակարգում մի հարց կա այսոր,—

Ու Սողոն ձեռքը խփեց սեղանին։—

Մի հարց, ընկերներ, բայց խիստ կարեւոր...։

... Յեւթափորի յելած բոլոր գնդերի,

Բոլոր ըմբոստ բանակների առաջում—

Արդեն ննջած առաջնորդի պանծալի

Անձնագործ դիակառքն է շառաչում...։

Ծանոթություն. բ) Գիծը կարող է դրվել նաև չերբ կարաշունչ նախադասությունների մեջ, չերբ բազմաթիվ և չերբեմն բարդ չերկրորդական նախադասությունների մեջ, կամ նրանցից հետո, դրված գլխավոր նախադասությունը հարկավոր և լինում տեսանելիորեն, վորոշ նշանով անջատել նրանցից, որինակ՝ չերբ նոր գաղափարը տարածվում է չերկրի մեջ՝ մի ծայրից մինչև մյուս ծայրը, անծայրածիր դաշտերի ու բարձրաբերձ լեռների վրայով՝ վորդեգրվելով ամբողջ աշխատավորության կողմից, վերածվելով մի ինքնաբուխ կանչի, վորին խանդավառորեն արծազանգում և վորջ ժողովուրդը,—այդ գաղափարն, անշուշտ, կկենսագործվի յեվ այդ կանչն անպայման միս ու արյուն կդառնա։

Գծիկը կամ միության գծիկը (-) դրվում է իբրև մի բառ առնված չերկու բառերի միջև, որինակ՝ խրճիթ-քնթերցարան, խոհանոց-գործարան, բանվորա-գյուղացիական, աման-չաման, ստեպ-ստեպ, խունջիկ-մունջիկ և այլն։

Յենթանման դրվում է տողի վերջում, չերբ բառը տողադարձի յե չենթարկվում։

Ապաթարցն այժմ համարյա հանվել է գործածությունից. նա դրվում էր բալի չենթարական չեղանակի կը չեղանակիչի վրա, չերբ ընչեր դրվում, և մի շարք ալ դեպքերում, չերբ սղվում էր վորեն ձայնավոր, և հարկավոր էր բացահայտել այդ անստվոր սղումը, որինակ՝ կրգամ-կ'գամ-կգամ։

... Լճակ, դու յես թագուհիս,

Ձի, թ'հովի մ'ալ խորշոմիս,

Դարձյալ խորքիդ մեջ խռով

Ձիս կը պահես գողդալով...

Այս քառյակի մեջ չերկրորդ տողում Գ. Դուրյանը սղել է թե շաղկապի և ձայնավորը և մը հողի ը ձայնավորը, վորոնց փոխարեն դրված է ապաթարց։

ՀԱՏՎԱԾ ՅԵՐԿՐՈՐԴ
ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԽՈՍՔ ՅԵՎ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

§ 1. Խ Ո Ս Ք

1. Յույց եալ, քե քանի՛ միտք ե արտահայտված հեհեվալ չափաւ
ծո խոսքերից լեվ արհալ հասվածներից յուրաքանչյուրի մեջ:

1 Յերգ, գրված խաղողի տերմի վրա

Թող խինդն ալս անափ՝ սիրտս վողողի,
Վողջիւն Արևին, Հողին, Սաղողին:

Ալազան

Չ ո Ր Ս ո ղ

Հողն ե, հողն ե յեղնում, յեռում
Մեր բաղկի տակ յերկաթեղեն,
Յեվ արևն ե յերգեր գրում,
Յեվ ջերմությունն ե հեղեղել:

Ալազան

Ք ո ա ն լ ե ց ի ն

Արևը ծագեց բորբ, լուսավարար՝
Այն դժնի ու մութ գիշերից հետո,
Այնքան հենարար ե այնքան առաջ
Արևը ծագեց բորբ, լուսավարար:
Մենք գրավեցինք դերքերը հերթով,
Բերդերը բոլոր ձեր արնով ներկած:

Արեւն ե հորդել բորբ, լուսավարար՝
Այն դժնի ու մութ գիշերից հետո:

Ալազան

II Տեղատարափ անձրեկն նա բաղխեց տան դուռը: Ներսը քնել էյին վորդին, հարսը և թոռը: Ապա անձրեկախառն քամին ծեծեց դուռը, ներսում ճրագ վառեցին: Դուռը բացվեց և անձրեկ տարափի հետ տուն մտավ Սիդերո Սավվան:

Բակունց

Առաջին զրահապատները գրոհեցին Սենատի հրապարակից: Նույն ժամին տաճարի դաշտային հրետանին հրաման ստացավ կարճ ճանապարհով միանալ Պուալիլովցիների գորամասերին: Ապստամբ զինվորների գորսայուներն արշավում էյին Մանեփի և Ինժեներական դղչակի կողմից: Կարմիր գվարդիականները Ալեքսանդրյան այգուց գնդակոծում էյին Ձմեռային պալատի զարպասները:

Բակունց

§ 2. ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

1. Յույց ցալ, քե ամփոփ միսֆ արսահայտող բանի՝ Գախազասուրյուն կա բերված հասվածի մեջ:

Այնտեղ, Սև ջրի չքնաղ յեղերքներին եր, վոր ապրում եր Հասոն:

Յերկրի սիրուն ու քաջ պատանին եր նա: Վոչ մի մարդ նրան չեր կարող զինաթափ անել: Ավազակը սիրտ չուներ նրա հոտի շուրջը ման գալու և վոչ իսկ գալը՝ վոչխարի կողքին քարշ գալու: Հասոն վորքան բարի յեր դեպի լավը, այնքան ել անդուլթ եր դեպի չարը:

Վ. Փափազյան

2. Արսագրեղ հեռեվյալ հասվածները, ամփոփ միսֆ արսահայտող յուրաքանչյուր Գախազասուրյան վերջում վերջակեզ դնել յեվ Գախազասուրյունը մեծասառով սկսել:

Հենց առաջին որը յես ծանոթացա հարեաններին հետ ալդ ինձ համար նոր և բավական հետաքրքրական շրջան եր նա

բաղկացած եր մեծ մասամբ իրալացիներից կար և մի ուռա ուսանող և մի հրեուհի ատամնաբույժ:

Զվարճության տաք միջոցին դռների մեջ նկատվեց ինձ համար մի անծանոթ կերպարանք վոչվոր առաջին պահ չնկատեց նրան, բացի ինձանից, վոր նստած էյի դռների մոտ անծանոթը հենց առաջին վայրկյանից գրավեց ուշադրությունս յես դիմեցի նրան մոտ 16-17 տարեկան մի պատանի յեր՝ նիհար, դուռնատ դեմքով, կուրծքը փոքր ինչ ներս ընկած:

Շիրվանզադե

§ 3. ՊԱՐԶ ՅԵՎ ԲԱՐԴ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

1. Յույց ցալ, քե մսֆի ի՛նչ կապ գոյութուն ունի Գախազասուրյունների միջեվ:

I Յերկրի սիրուն ու քաջ պատանին եր Հասոն: Վոչ մի մարդ նրան չեր կարող զինաթափ անել: Ավազակը սիրտ չուներ նրա հոտի շուրջը ման գալու և վոչ իսկ գալը՝ վոչխարի կողքին քարշ գալու: Հասոն վորքան բարի յեր դեպի լավը, այնքան ել անդուլթ եր դեպի չարը:

Հեռառես եր աղան ու խիստ խորամանկ: Շուտով նկատեց Հասոյի սերը: Բարկացավ, կատաղեց, ուղեց սպանել հանդուգն հովվին, բայց խոհեմ եր, չուղեց իր անունը կոտրել և մի հովվի արյունը մտնել ընդունայն:

Վ. Փափազյան

II Թեկուղ և մենակ լինի փարախում,
Աժգահա Սաքոն ի՛նչից ե վախում:
Հապտ մի նայիր նրա հասակին,
Վոնց ե մեկնվել: Ասեա ահագին
Կաղընքի լինի անտառում ընկած:

Հ. Թում.

2. Արսագրեղ Գախ պարզ Գախազասուրյունները, հետո՝ բարդ:

I Առաջին տարին Վարդանն ուսման մեջ յույց տվեց բավական շնորհք: Սովորեց կարգալ ուսերեն և հայերեն, նաև մի փոքր գրել: Նա ամեն յերեկո գասերը կրկնում եր հոր մոտ և արժանանում նրա գովասանքներին: Սակայն հանկարծ նրա

բանականությունը կանգ առավ վորպես կամակոր եղ գետի մեջ-
տեղում և կարծես ալլան չեր ուզում առաջ յերթալ: Բայց և
աչնպես մանուկն ի բնե աշխատասեր եր. առնելով ձեռն ամե-
նակարող համբերության մտրակը, սկսեց առաջ քել բանակա-
նությունը, անխնա հարվածելով նրան: Յեղ այն, ինչ վոր ըն-
դունակ աշակերտները յուրացնում էին առանց դժվարություն,
Վարդանը ձեռք եր բերում քրտինքով՝ բառիս բուն մաքով:
Միայն մի առարկայում նա ընդունակություն ցույց տվեց՝
թվաբանության մեջ:

Շիրվ.

II Ուշ գիշերին գնացքը «Թիֆլիս» կայարան հասավ: Մա-
րությանները վերցրին իրենց ձեռքի իրեղենները և շտապեցին
դուրս գնալ վագոնից: Շահյանն ել առավ իր բարձն ու ճամպ-
րուկը և հետեց նրանց:

Դուրսը՝ կայարանի հրապարակի վրա մարդիկ և կառքեր
իրար էլին անցել: Ամեն կողմից կառք էլին կանչում: Կառա-
պանները հայհուլում էլին իրար: Վերելից բարակ անձրե եր մա-
ղում: Յեղանակը խոնավ եր և ցուրտ: Մարությանն իր բոլոր
ընտանիքով ներս թափվեց առաջին պատահած կառքը: Շահյանն
ել իր համար մի կառք ճարեց և ճամպրուկն ու բարձը դնելով
այնտեղ՝ շտապով մոտեցավ Մարությանների կառքին, վորի
մեջ նրանք տեղավորվելու վրա էլին:

Ն.—Դ.

§ 4. ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐ ՅԵՎ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

1. Հետեվյալ նախադասությունների մեջ նախադասության
անդամների դասավորությունն այնպես փոխել, վոր միտքը
չաղնասվի:

Փոքր, աննշան գյուղ և Կաղնուտը (1): Բայց լավ պար-
տեղներ ունի Կաղնուտը և ավելի շատ բարդիներ, անթիվ շեկ
բարդիներ (2): Բայց գյուղի հանգստությունը վրդովվեց ավելի
այն ժամանակ, յերբ տանուտեր Արսենը հայտնեց, թե Վելիվ և
բացվել և թուղթ և յեկել զապառ տղերանց հավաքելու (3):
Կաղնուտցիներն այդ որը լավ են հիշում (4):

Ստ. 2.

2. Նախադասության անդամները թախսված դասավորությունը
այնպես կանոնավորել, վոր միտքը սազվի:

Նրա թուլացել ծնկները էլին, հարբածի կարողանում նման
չեր դալ ման ուղիղ (1): Այդպես կես շարունակվեց ժամ մոտ (2):
Հետո գալով նա շուռ ու մուռ, դարձյալ սեղանին մոտեցավ և
հանկարծակի պես խելագարի հարձակվեց վրա հիշատակարանի,
վերցրեց և ճմուռել այն ձեռներով սկսեց և կրծոտել ատամնե-
րով... (3): Վառարանը վրա հանգելու չեր, արդեն յերեսն ծածկ-
ված կրակի եր մոխրով (4):

Շիրվ.

3. Բառերի վերջավորություններն այնպես փոփոխել, վոր
նրանք իրար հետ կապակցվեն իբրեվ նախադասության
անդամներ յեվ միտքը արտահայտեն:

Լենին հրապարակ կարմիր բանակալիները զորահանդես
եր (1): Նորակոչիկներ հանդիսավոր յերդում տալ կառավարու-
թյան անդամներ և հրամանատար՝ հովատարիմ մնալ իրենց կո-
թյան, զգաստ պահպանել և պաշտպանել մեր յերկիր սահմաններ
չում, զգաստ պահպանել և պաշտպանել մեր յերկիր սահմաններ
թշնամի վտանգություններ (2): Բոլոր դեմքեր ուրախություն
արտահայտել (3): Թարմ և կենսախիչ լինել մեր բանակ (4):
Նա ունենալ պայծառ և վեհ կոչում (5): Նա հպարտություն կրել
բանվորա-գյուղացիական Կարմիր բանակ անուն (6):

§ 5. ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐՆ ԸՍՏ ԲՆՈՒԹԹԻ

1. Գտնել պատմական, հարցական, բացականչական յեվ
հրամայական նախադասությունները:

I Կինը ներս մտավ և տեսավ, վոր Հաջի աղան մտադրու-
թյուն չունի քնելու (1): Հարցրեց (2):

— Բա, ինչո՞ւ լաթերդ չես հաներ (3): Լաթերդ հանե,
պառկիր (4):

— Ինչոր կընիմ, թեք կըյնա, կնիկ, — ասաց սարսափած (5):

— Վե՛յ, աչքս քոռանա (6)...

— Աշխարհք չի գալի բարով (7), — ասում եր Լիլոն ու
լաց լինում (8)...

Թոթ.

II Յես նայում եմ յեղներին, մթին սարին:
 Մենք միասին չենք լողանում, ել այգիներ չենք գնում:
 — Ո՞վ քեզ տաց, Անդո...
 — Իմացել եմ:
 — Անդո, ուղիւմ ես սովորես...
 — Իմ սովորելը վերջացավ ... Ապերը հրեն հիվանդ...
 — Ամառները յես քեզ դէս տամ, — ուրախացած բացա-
 կանչեցի յես:

Խուռնացած թուղթն արնազույն եր դառնում, և սև տա-
 ւերը պողպատի սառնութեամբ ասում ելին.

— Խաղաղություն խրճիթներին, պատերմզմ պալատ-
 ներին...

Լույսերը չեյին թարթում, նրանք չքացել էյին:

— Իրողակէ շարժիր, — գոտաց սպիտակ ձիւլորը և նայեց
 ձորի կողմը: Այդ վայրկյանին պատշգամբից բացվեց դեղա-
 ցիւրը: Կինը ճչաց.

— Վա՛յ, բա՛լաս...

Բակունց

2. Արագրել առաճիճ-առաճիճ հաստակաւ յեւ ժողովան
 նախագաւառքայուններ:

I Ընծի մի մորթեր, Արան հւր թողունք երթունք (1)....
 «Չեմ տար, մի տանիք», գոռում եր Ակորը քնի մեջ (2)....
 Ներքեից դիտողները չիմացան, թե ինչ եր կատար-
 վում (3)....

Թոթ.

II Իմ յերեւոյն նրան դարձացրեց (4): Նա չընդհատեց նախ-
 գելը (5), բայց չափազանց շփոթվեց, կարմրեց (6)....

— Դե, լավ, հին դարձանը քոմուն չտանք (7): Գեղ ել
 Գյուլում, Վարդանի հետ կտանեմ Բազու (8)....

Շիրվ.

III Սեպտեմբերին ծնում և վատիլի ցերկորդ կովը (9):
 Այդ որը ուրիշ բան չի արձանագրել (-10): Սեպտեմբեր ամսը-
 վա նշանավոր դեպքերից և խոտի հաշիւը (11)... Որագրում

Տիգրանուհու մահւման առթիւ ուրիշ մանրամասնություն
 չկար (12):

Բակունց

ՊԱՐԶ ՆԱԽԱԳԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

§§ 6, 7. ԳԼԵԱՎՈՐ ՅԵՎ ՅԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐ.
 ՀԱՄԱՌՈՏ ՅԵՎ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՆԱԽԱԳԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

1. Հանել նախագաւառքայան գլխավոր անգամները յեւ գրել
 իրար կողքի:

Սև Դաղաքի ռայոնական կոմիտեն բաց և թողնում թու-
 ցիկներ պաշտարի անհրաժեշտութեան մասին (1): Փողոցները
 լցվում են սպիտակ թղթերով (2): Մարսելյոզը դուրս և քաղում
 բոլոր մանր-մունը գործարանների բանվորներին (3): Շարքերը
 խառնում են (4): Գործադուլային ալիքը սկսում և աննախըն-
 թաց թափով մեծանալ (5):

Թոթ.

2. Առաճիճ-առաճիճ արագրել համառոտ յեւ ընդարձակ
 նախագաւառքայունները՝ վերջիցներիս մեջ ընդգծելով
 յերկրորդական անգամները:

Տները, տները,
 Կոնդի կույր տները,
 Անլույս, հին տները
 Նայում են դեմի դարից:

Նալթը հատել և,
 Լամպը ճաթել և,
 Մութը պատել և սարից:

Իր հին չերգով
 Նույն յեղերքով
 Զրի, ժայռի

Զվարթ զանգով
Վերլորվում և
Հոգնած Զանգուն:

Ալազան

§ 8. ԼՐԱՑՄԱՆ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ

1. Գտնել լրացման լրացումները յեվ առանձին արտագրել՝
յուրաքանչյուրի կողմից գնելով համապատասխան լրացյալները:

1 Գնացքն ուղևորվում էր առավոտյան ժամը տասին (1):
Ի՞նչը կարող էր խանգարել Լեւոնին վերջին անգամ Լուսիզային
տեսնելու (2): Մի յերկու տարուց հետո Լուսիզան կվերադառնա
մշակված, կատարելագործված ձայնով (3)... Ճեղքելով կայարա-
նի ամբիւր՝ Լեւոնը մոտեցավ մեղ մի գեղեցիկ փունջ ձեռքին (4):
Յերկրորդ զանգակի միջոցին Լուսիզան սկսեց վերջին հրաժեշտը
տալ (5): Յես դիտում էյի Լեւոնին (6): Պանդուկը լի յեր հաճա-
խորդներով (7): Դժգոյս էր ընդհանուր ազմկի, գոռում-գոչում-
ների ու հայհոյանքների մեջ մի բան հասկանալ (8): Ողի մեջ
յերևացին մի քանի սպառնալի բռունցքներ (9): Ոգնության
հասավ Լեւոնը (10):

Շիրվանզադե

Ֆիդուսի

II Հոգմերի պես անցան անդարձ
Շահնաշները քո դարի (1):
Դու արշավում ես սրընթաց՝
Դարերի հետ՝ քո հանճարի
Արևաբաշ ուղիսին նստած (2):
Յեվ արծվական քո թևերին
Մահմուդ շահի փիզն էր նստած
Դարի պես խուլ՝ և համընթաց (3):
Յեվ գու նայում էյի քանթարթ
Կյանքի կապույտ հեռաստանին
Մահմուդ շահի ծանրաքանդակ
Իշխակի նեղ սլառուհանից (4):

Ն. Զարյան

2. Կազմել հեռավայր Գալազասուրյունների սինմաները:

Մտախոհությամբ նայեցի հորս յիտեից (1): Ինչպես շուտ
և հեշտությամբ կարողացավ ազատվել բացատրությունից (2):
Անցյալ կերակի որն յեկավ մեր տուն Թոմաս Գասպարիչը (3):
Վերջին լուրը լսելով՝ հալս հանկարծ անսպասելի ուժով դուրս
խլեց լրագիրը Թոմաս Գասպարիչի ձեռքից (4): Հորս գրության
մեջ վոչ մի նկատելի փոփոխություն չի կատարվել դեպի լա-
վը (5):

Նար—Դոս

ՅԵՆԹԱԿԱ

§ 9. ՅԵՆԹԱԿԱՅԻ ԱՐՏԱՀԱՅՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

1. Գտնել յեվ ընգգծել հեռավայր Գալազասուրյունների
յեքրակները:

1 Հայ աշխատելու համար յես ինձ ձգեցի Բագու (1):
Հուլյս մի ծանոթի վրա յեր (2), վոր նա պաշտոն կգտնի ինձ
համար (3): Վոչ մի լուսամուտից բարեկամական մի հուշս չեր
շողում ինձ համար (4): Յես չկայի (5), յես վոչինչ եյի այդ շեն
ու հաստատուն տների մեջ ապրողների համար (6):

Վերջապես մի քիչ թափառելուց հետո յես գտա մի բաց
դարպաս (7): Փողոցի լապտերի դժգոյն լույսն աղոտ կերպով
լուսավորում էր այդ վայրը (8): Մի անկյունում խոտերի վրա
սպառնում էր մի մեծ շուն (9): Այդ միջոցին խոտի վրա աչքիս
ընկան հացի կտորներ (10): Իմ հարևանն այդ բոպելին աչքերը
մեղմով գցեց վրաս (11): յես մի փոքր վախեցա (12): ճվ գիտի
(13), մեկ ել չհարձակվի: Բայց նա իմ սպասածից շատ ավելի
բարի յեր (14):

Ավ. Իսահակյան

II Յես և ընկերս նստել էյինք քարին՝ հիացմունքով դաշ-
տին եյինք նայում ու փորձում գտնել ծանոթ գյուղերը (1):
Արևը կախ էր ընկել մայրամուտի կողմը (2): Սարից վով քա-
մի լեր փչում (3): դաշտը վողողված էր արևի լույսով (4): և

արծաթի հարցի նման պարզում էյին վոչ միայն Արաքսի ոռո-
նման հոսանքը, այլև մի քանի փոքրիկ լճակներ ու գյուղական
առուներ (5):

Յերկու էին կառուները վրա ցորեն էյին մաղում (6):
Ողբ ջինջ էր և թափանցիկ (7): արևի տակ փայլելում էյին
ցորենի քիսաերն ու թեփը (8), յերբ վոսկեզույն փոշու հեռ
խառնված ցորենը կանայք մաղում էյին որորվելով (9):

Բակունց

2. Արագրեկ հեռվայլ Գախաղասուրբուններ յեքականերն ու
ստորոգյալներ յեկ ճանակել, քե ի՛նչ խոսքի մասով (գոյական,
ածական, դերանուն, բայ յեկ այլն) են արտահայտված
յեքականները:

I Տանտիրունին խալուհի յիր՝ գեր, առողջ, ամբակազմ մի
այրի, մոտ հիսուն տարեկան (1): Նրա ամուսինը յեղել էր
խտալական սարքայի հուշարար, շատ վաղուց հայրենիքից տե-
ղափոխված Ռուսաստան (2): Այրին՝ ապրելու ուրիշ միջոց չու-
նենալով, պարագում էր սենյակները վարձու տալով (3): Հենց
առաջին արը յեռ ծանոթացա հարեանների հետ (4): Այդ ինչ
համար նոր և բավական հետաքրքրական շրջան էր (5): Նա
բաղկացած էր մեծ մասամբ խտալացիներից (6):

— Խեղճ,— կրկնեց ոռոս ուսանողը կծու հեղեթյամբ
(7),— բայց նա չի ուզում (8), վոր դուք նրան խղճաք սինյորի-
նա Լուիզա (9): Նոտել անկարելի յիր (10): Բայց այս անգամ
ինչ շիրթեցրեց նրա աշխարհում կերպարանը (11): Ի՞նչ էր
էկոնի նվազածը (12): Դժվար էր ընդհանուր օղմիլի, գոռում-գո-
չումների ու հայտոյանքների մեջ մի բան հասկանալ (13):

Շիրվանզադե

II Ամեն յերեկո, յերբ խալարը սև քույաներով սփռվում է
ձորում (1), հիդրոկայանի բանվորական շենքերի մոտ պայծառ
ու գլխաթ շարվում են լույսերը (2): Շենքերում մինչև քնելը
լավում են բանվորների խոսք ու զրույցը, ծիծաղն ու յերածը-
տուլյունը (3): Ահա կանցնի մի յերկու տարի (4), հիդրոկայա-
նը կանք կտա նոր գործարաններին (5), ժայռի վրա կբարձրա-
նա Լենինի հսկա արձանը և լույսերով վոզովված աչքերը

կբարձնի դեպի հեռուները (6)... Կարծես մեկը կածանի մի
կողմից մյուսն անցավ, յեակից շարժելով մանր քարերը (7):
Ակորը նորից դիմեց դեպի առաջին հարձակովը (8), բայց սա
արդեն անհետացել էր (9):

Արագրի

§ 10. ՁԵՂԶՎԱԾ ՅԵՆԹԱՅԱՅՈՎ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

1. Արագրեկ ընդգծված Գախաղասուրբուններ յեկ յուրաքան-
չյուրի մոտ վակագծում ճանակել զեղված յեքական (վոչ քե
դերանվամբ այլ հասուկ կամ հասարակ գոյականով):

I Մի ոռոս գեներալ Կովկաս լեռներից
Մի անգամ դեպի Թիֆլիս էր գալիս:
Իր հետ նա գերի մի մանուկ ուներ,
Սա տկարացավ, չկարաց տանել
Նեղությունները հեռավոր ճամբի (1):
Հազիվ թե լինեք հինգ-վեց տարեկան (2):...

Լերմոնտով

II Միրելի Հովիտի մե.

Նամակ ես պահանջում (1). Ի՞նչ գրեմ (2). Ի՞նչ ունեմ
գրելու (3), Ի՞նչ կարող եմ գրել, յերբ շուրջս և ներսս կատա-
րյալ դատարկություն և տիրում: Ների՛ր, սիրելի՛ս (4), սաստիկ
հոգնեցի (5), ել վոչինչ չեմ կարող գրել (6):

Ընդունի՛ր կարոտալի համբույրներս (7):

.Քո Աննա Սարոյան (Նար—Դոս)

III Պետրոս Մինարյանը (այս էր ուղեկցիս անունը) հայոց
հոլերո գաղտնի սան էր. բնավորությամբ բավական անհամ-
բեր յեկ դյուրագրգիռ էր (1): Ուներ տարորինակ հայացք-
ներ (2), վորոնք յուր խոսակցիներին մերթ զայրույթ և հաճախ
զվարճություն էյին պատճառում: Միրում էր վիճաբանել,
ազատ մտքեր հայտնել, բայց յերբեմն ավելի հակառակելու,
քան մի ճշմարտություն ասելու համար (3): Այսուամենայն յիր
այս բոլոր տարորինակությունների հետ միասին նա ապարհի
լավ ընկեր էր (4), վորովհետև օրոտա էր յեկ տակավապետ (5):

Մուրացյան

**2. Արագրեի հեռավայր հասվածները՝ գեղջեղով ընդգծված
նախագասուլուրներին յեմբակները:**

I Լողի յետեւում պահված՝ յես տեսնում եյի (1), վոր նրանցից մի քանիսը իջան մեր կողմերի քիվի վրա: Յես միայն տասը քայլ հեռու յեմ նրանցից (2): Յես յերազում տեսնում եյի Ակոբի աղաՎնինները (3): Իջել են նրանք գլխիս, ուսերիս, թեւերիս: Լսում եմ նրանց մրմունջը:

Թոթովենց

II Անդոն չկար, յերեք որ առաջ նա չքացել եր (1): Լռել եր մեքենան, ձորում մութն եր լինում գիշերները, յեւլ այդ մութը տարածվում եր յեւլ քաղաքի տափարակի վրա (2): Լուսերը չէյին թարթում, նրանք չքացել եյին (3):

Բակունց

§ 11. ԱՆԵՆԹԱԿԱ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

**1. ԳՏՆԵԼ ԿԵՏԵՎԻՍ ԿԱՏՎԱԾՆԵՐԻ ՄԵՋ ԱՆԵՆԹԱԿԱ
ՆԱԽԱԳԱՍՈՒՅՈՒՆՆԵՐԸ:**

I — Դիվան կըզա, պատասխան տուր,
Յովի միջում կըմընամ.
Հընար չըկա, բեր, այ կընիկ,
Շորերս տնւր մի գնամ:

Ա. Պուշկին

II Մթնեց: Ծերունին լուռ չարչարանքով
Մի քանի կոճղեր դրեց կրակին,
Նորից բարեկց իր յերկրի կարգով
Ու բարի մաղթեց ջահել զոնաղին:
Գողն ել մի կոնից, գելն ել մյուս կոնից,
Աչքդ թեքեցիր՝ բանիդ տերը չես.
Բաշում են տանից, քաշում են դոնից,
Ու չես իմանում, վոր կողմը թռչես:

Հ. Թումանյան

**2. Արագրեի յեւլ ցույց տալ, թե ինչպե՛ս են արահայտված,
ինչպիսի՛ ստորոգյալ ունենն անեմբակա նախագասուլուրները:**

Բարիկենդան եր (1): Ձինն եկել՝ գիղվել, սար ու ձոր բռնել եր: Եսրը ջերդ լցնես (2), եքուց պետք ե մատդ լզստես (3): Փորացավ ընկածի պես մարդ չի իմանում (4), թե թիքեն վոր կողմովն ա կուլ գնում: Թուհ, մարդ իջան հողին պետք ե ծախի (5), վոր փողի թամահ անի (6): Ով գիտի, մարդ սաղ կննա, թե չե (7):

Գնահ, իմ խեղճ գիրք, գնահ մարդամեջ.

Գլուխդ քաշ քցի՛ր, մի նեղանար հեջ:

Ահանջդ փակիր, սիրտդ լեն բռնիր,

Ինչ ասեն (8), խոսեն (9), տնւր ու համբերի՛ր:

Խ. Աբովյան

ՍՏՈՐՈԳՅԱԼ

**§§ 12, 13, 14. ՊԱՐԶ ՍՏՈՐՈԳՅԱԼ. ԲԱՂԱԴՐՅԱԼ ՍՏՈՐՈԳՅԱԼ
ՅԵՎ ՎԵՐԱՅԱԿԱՆ ԲԱՅՈՎ ՊԱՐԶ ՍՏՈՐՈԳՅԱԼ**

**1. Արագրեի հեռավայր հասվածները յեւլ ընդգծել ստորոգյալները՝
պարզ ստորոգյալները մի գծով, բաղադրյալները՝ յերկու:**

I Բաղադրից շոսեն դուրս ե գալիս, սլաքի նման ձգվում, կամուրջի մոտ կեռ տալիս, ապա վոլոր-մոլոր բարձրանում բարձր սարը: Ու գնում ե, գնում ե շոսեն, ինչպես գետը, բազմաթիվ լեռնային արահետներ խառնվում են նրան, և ինչքան գնում ե, այնքան շատ ե ծեծված, այնքան հին ե ճանապարհը:

Ա. Բակունց

II Նոյեմբերն եմ վառվռուն,
Նոյեմբերն եմ կարմրավուն,
Բանվորի կռան մուրճն եմ,
Գյուղացու մանգաղն եմ:
Հոկտեմբերի դավալին եմ,
Բանվորների պաշապանն եմ,
Հիմք եմ գրել Հայաստանի
Նորհրդային կարգերի:

Վ. Գրիգորյան

Զ. Յուլյոյ տալ, քե հեհեվյալ հասվածների մեջ ստորագելիական
վերադիրները ի՛նչ խոսքի մաս եմ:

I Մանավանդ Սաքոյի հարգանքն ափեղացալ, յերբ վոր
ամենքն իմացան, թե Սաքոն մովրովի աչքի լույսն է (1):
Այնուհետև գլուղացոյ պաշտպանը և թանգագին հյուրն եր Սա-
քոն, տանուտերների թեզ ու թիկունքը, գավառական ջրպետի
տերտ բարեկամը, յասավուլների մտերիմը և նույնիսկ ոգնա-
կանների սիրելին (2): Սաքոյի անունը ամբողջ գավառի մեջ
հարգելի յեր (3): Մեր Կարոյի գուշնը պատի ծնի դարձավ (4):
Նա կարծում եր, թե իր հաշիվը յերկու արասի հազիվ կլինի (5):
մանեթները անուշ լսեց: Ո՞վ կա մեր մհալումը, վոր բան հա-
կացող ըլի (6): դու լես մեր տերը, մեր դատավորը, մեր կյան-
քի ու մահի վճիռ ավորը (7):

Պ. Պոռշյան

II Ա՛յլ են հիմա կովի, մահվան
Մեքենաներն, ու անավոր:
Ա՛յլ են հիմա հերոսության
Ձեն ու իմաստը խորախոր:
Հիմա ուրիշ են մեր դարի
Չափանիշներն հերոսության:

Ն. Ջարյան

III «Ձե, շատ տարորինակ մարդ ես» (1), մտածում եր նա:
«Մեկ շատ խորհրդավոր և յերևում (2), մեկ՝ շատ պարզ (3)...
Ձես իմանում, ինչպիսի մարդ և իսկապես (4): Այնինչ Ջաքարն
ասում եր՝ աղնիվ, խելոք և սուրբ մարդ և (5), սուրբը վորն
է (6)... ցլիկնզրով ել սուրբ կլինի՞» ծիծաղում եր նա:

Տղաքարդու յերկար շինելը ցույց եր տալիս, վոր նա
զինվորական եր (7): Ջաղուշյանը նրա զեմքը կարողացավ
տեսնել միայն հարեանցիորեն: Նրան հանկարծ թվաց, թե այս
զինվորականի զեմքը՝ ծանոթ եր իրեն (8):

Նար— Դոս

§ 15. Զեղչված ՍՏՈՐՈԴՅԱԼՈՎ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

I. Յուլյոյ տալ, քե հեհեվյալ հասվածների մեջ զեղչված ստորո-
գյալներով նախադասությունները վորո՞նք են (յուրաքանչյուր
հասվածի վերջում փակագծում նշանակված է, քե բանի աչ-
պիսի նախադասություն կա զվյալ հասվածում):

I Ինչպիսի՞ հերոս ընկերներ մեռան,—
մեռան՝ չկորան...

Կրակն եր ցատում նրանց աչք-ուռքից,
շանթը՝ շրթուքից...

Բաժակն են ըմպում վերածնության
սյուներիս գամված,

Ու հիմնը յերգում հեղափոխության՝
հպարտ, չհաղթված...

Նույն վայրում այսօր ջահել-ջիվաններ
Բճռոտ շարքերով

Ձեր գովքն են անում ... ձեր թափված արյամբ
սնվում, ամբանում...

Յե՛վ անմահներիդ յերգվում են անվամբ
ու հպարտանում...

Հ. Հակոբյան

(Մի նախադասության մեջ ստորոգյալը լրիվ և զեղչված,
հինգ նախադասության մեջ ոժանդակ բայն և զեղչված):

II Այն, ինչ վոր առաջ հոգով չափ սիրում եյի, այժմ սա-
տիկ ատում եմ. կլուր բոլորովին չեմ գնում, պարահանդեսներ՝
համարյա յերբեք, իսկ թատրոն՝ շատ քիչ անգամ: Ամեն տեղ և
ամեն բանից շատ շուտ եմ ձանձրանում:

Նար— Դոս

(Յերկու նախադասության մեջ ստորոգյալները լրիվ
զեղչված են):

2. Հեհեվյալ հասվածների մեջ վերականգնել լրիվ կամ
մասամբ զեղչված ստորոգյալները:

I Յես չգիտեմ, Սաքոյի նախորդներն ել սույն և մի

անունն ու խելքը ունեցին, թե՛ վոչ (1), Հաժանական ե, վոր
վոչ (2):

Գ. Պռոշյան

II Մտաբուխ մի անձրե գուրս հորդեց վերջապես, վոր
գեմ էր առել նրանց կոկորդուս: Պաշարի ընթացքում ժամա-
նակ չէր յեղել, իսկ հետո՝ առիթ (3):

Մ. Արմեն

III Պառավը տեսավ, վոր ասածն աղդեց. յերիտասարգ տղան
ցնցվեց ահավոր հայտնութունից և գլուխը կախեց:

— Աչքովդ տեսա՞ր, — հարցրեց ի վերջո Արան:

— Աս աչքերովս (4), — ստեց պառավը:

Վ. Թոթովենց

IV Բարդ ե նա իր զենքերի պես,
նորն՝ իր փորում հանքի նման (5),

Բարձր ե նա իր շենքերի պես,

Իր մշակած արտերից՝ լայն (6):

Ն. Զարյան

V Մի քայլի սիրտը ճնշվում էր, ներվերը թուլացել էին,
յերեսը յերկայնացել (7), աչքերի տակերի խորշերը լայնացել
(8) և կապտել (9): Ամբողջ գիշերը չէր քնել:

Շիրվանզադե

VI Ոխան աղբյուրից ջուր ե առել
կույս «ափորով լուռ ու մունջ»,
Ոխտը ծաղկից ծաղիկ քաղել (10),
Կապել սիրո ծաղկեփունջ (11):

Հ. Թումանյան

§ 16. ԱՆԴԵՄ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Գեներալ անդամ Գախազաստուքյուցները հեռավոր հասվածների մեջ՝

1. Դեպի վեր, դեպի վեր ... անվերջ ե ուղիս,
Հոգնեցան բազուկներս այս կովումն անդուր:

Սպառվեցավ և վերջին շունչն ել ծկներին,
Դեպի վեր, սա՛րն ի վեր, քաջասիրտ զինվոր:
Դեռ հեռու չե կատարն անամպ ու հստակ,
Բայց յեթե չհասնենք այնտեղ մենք այսօր,
Վաղն այնտեղ ենք անշուշտ, մերն ե հաղթանակ:
Դեպի վեր, սա՛րն ի վեր, անվեհեր զինվոր:

Հ. Հովհաննիսյան

2. Ինչպես թվել, ո՞վ Ֆիրդուսի,
Մեր մահացման զենքերն ամեն,
Ինչպես գրել մեր որերի
«Իլիականն» ու «Շահնամեն»:
Ֆերվել այնպես կայտառ յամբով,
Վոր սրտի պես յերգը տրոփե:
Մուրճի նման կայծակնացալով՝
Ֆերվել հոգիներին,
Ֆերվով ձուլել, տաշել մարդկանց,
Ֆերվով հղկել ծուռն ու թերին:

Ն. Զարյան

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅԱՆ ՅԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐ

§ 17. ՅԵՆԹԱԿԱՅԻ ԼԲԱՅՈՒՄՆԵՐ

Արագրել հեռավոր հասվածների մեջ յեղած յեմբակաները
իրենց լրացումներով:

1. Ձմռան մի գիշեր կար մի հարսանիք,
Հրճվում էր անգուսպ ամբոխը գյուղի:
Գյուղն եյին իջել հովիվ պատանիք
Աղջիկ տեսնելու, պարի ու կոխի (1):
Ամբողջ մի ամիս խուճրը զինավառ
Սարեր ու ձորեր վտանատակ տվեց (2):
Ինչպես մի հեղեղ վեր կենար հանկարծ,
Ֆերվնքի մթնած ամպերից իջներ,
Ինչպես փոթորիկ սաստիկ սրբնթաց,
Գյուղից սլացան մի խուճը կտրիճներ (3):

Յեւ մի քանի բնիկեր տղերք,
Չորում, գետի յեղերքին,
Փոս փորեցին ու սրտաբեկ
Հողին տվին հովվի դին (4):

Հ. Թումանյան

II Յեւ մի խորունկ զայրույթ, վառվող կատաղութուն
բռնկվում է մի ժամանակ մեծ, առատ տան զավակների մեջ (1):
Այս և ուրիշ տեսակ մտքեր ներշնչում եյին յեղբայրներին՝
ամեն ինչ թողնել և լեռներն ընկնել (2): Բայց մուրհակներից
հետո նրանց տերն ապրել չեր կարող (3): Մինչ այդ, աղայի
կինը սթափվում է, դուրս է վազում և ճիչ ու աղմուկ բարձ-
րացնում (4): Յեւ ճիշտ վոր, ուրիշ ճար չկար (5): Լսվում է մի
խուլ թնդուն (6), հետո բարձրանում են ճիչեր, աղմուկ, և
չորս յեղբայրները հաղիվ կարողանում են իրենց դուրս նետել
գյուղից, փախչել ազատվել հետապնդումից (7):

Վ. Փափազյան

§ 18. Վ Ո Ր Ո Շ Ի Չ

1. Արագրեկ ընդգծված վարժիկներն իրենց վարժայի հետ յեւ
յուրաքանչյուրի կողմից գրել, քե ի՛նչ խոսքի մասով են արա-
հայտված (ածական, գոյական, բական, գերանուն յեւ այլն)
յեւ ի՛նչ հոլով են գոյական վարժիկները:

I Ստեփան Շահումյանին

Սիրող վորպես վառ տորուշան պահիր վառ
Սիրող հրկեզ, մթնում դաժան, պահիր վառ:
Սիրող խանդոտ, հրաբորբոք, պահիր վառ:
Խինդը տենդոտ, սիրող՝ վահան, պահիր վառ:
Չար աշխարհի խավարի գեւ պահիր վառ,
Վորպես դրոշ արնանման պահիր վառ:
Հեւվում անտուն յեղիւր խնդուն, պահիր վառ,
Սիրող բորբոք՝ վառ վառման պահիր վառ:
Վորպես խարույկ յեւտղ վկա պահիր վառ:
Սրեւի պես, սիրող վառման պահիր վառ:

Վ. Տերյան

II Աւանդաբար կիրառվող մի սովորույթ կար Շիրակում,
վոր մեր քուրդ հովիվներն արածում եյին մեր հոտերը մինչև...
ոգոստոսի սկիզբները: Յես պիտի պատմեմ իմ հովվական որե-
րից մի որ, մի գիշերվա կյանք: Անհուն քաղցրությամբ ապ-
րած մի գիշեր՝ բնավ չկրկնվող: Անխառն և անթերի մի գե-
ղեցկութուն: Բսան-քսանմեկ պատանի ընկերներով հովվում
եյինք մեր ցավար հոտը: Մենք հավաքվել եյինք հոտին մո-
տիկ, ձորակի լանջից բղխող աղբյուրի բոլորը: Սմբատը ծխում
եր հաստ թղթով փաթաթած, խոշոր, կոպիտ դանակը: Յերկու
դամբա խորունկ մրափում եյին:

Խեղճ աղքատի հոգին դուրս գա,
Բարից-հողից հաց քամի.
Բեռով հացը հարստին տա,—
Հարուստն իշխի, վայելի:
Խեղճ աղքատը դառը դատի,
Դատարկ նստի ... հեյ, աշխարհ,
Ել ինչու չես քարը թողնում
Բարի վրա, քա՛ր աշխարհ:

Ավ. Իսահակյան

2. Հետևյալ հասկացումների մեջ գտնել յեսագաս վարժիկները,
արագրեկ հասկացումներ՝ բոլոր յեսագաս վարժիկներն առաջ
բերելով յեւ առաջագաս վարժիկները յես հանելով:

I Հայացքն իմ սուր, վոր կտրում է անձիւր
Լայնությունները, դաշտեր անհորիզոն,
Յես հառել եմ անա այս մեծ գծին՝
Սահմանաճրին՝ աշխարհը կիսող:

Վ. Նորինց

II Մի քանի կտուրների վրա գեղնին են տալիս դոռմուկ-
ըր, մի քանիսն ել փռել են իրենց լաթերը, կարմիր, կանաչ,
Նրանցից մեկի դոռին ծոպավոր է, կարմիր-կապույտ փունջերով:

Ա. Բակունց

III Մնաք բարով ասում եմ յես բոլոր մարդկանց՝ չար ու
բարի...

Մնաք բարով ասում եմ յես ընկերներին՝ մոտ ու հեռու
Վոսոխներին՝ չար ու արթուն, ասում եմ յես մնաք
բարով:

Վ. Տերյան

IV Մի ինչ վոր ցուրտ բան, կլորիկ ու պտուղի, հրացանի
կոտորակի պես թրխկաց Սաքուլի յերեսին, վոր վերմակի տակ
պառկած դիտում եր մոլեգնած բնության այդ արհավիրքը: Վա-
նիչկան նախ փողը վերցրեց, պահեց ծոցում, հետո մոտեցավ
պատի վառարանին, բաց արեց ծխելու յղի անցքի դռնակը,
աչնտեղից հանեց հոր պարիկը, թղթի մեջ խնամքով փաթա-
թած, և տվավ հորը: Պատրիկյանը վեր բարձրացավ տանտիրոջ
բնակարանի պատշգամբը, վորը, մաքուր ու կարմրավուն,
սլլվում եր հայելու պես...

Նար—Դոս

§ 19. ՀԱՏԿԱՅՈՒՅԻՉ

ՊԵՆՔ ԻՆՏԵՎՅԱԿ ԽԱՏԿԱՅՈՒՅԻՆԻ մեջ յեղած ԽԱՏԿԱՅՈՒՅԻՆԵՐԸ յե՛վ
արագրել իրենց ԽԱՏԿԱՅՈՒՅԻՆԵՐԻ ԻՆՏԵՎՅԱԿՆԵՐԻ ԿՈՂԵՐԻՆ
գրելով, քե ի՛նչ խոսքի մասով ե արահայտված յե՛վ ի՛նչ ե
ցույց տալիս՝ պատկանելություն, սերունդ, քե՞ վերաբերություն:

1 Մի յերգ գիտեմ յես աննման,
Հզոր մուրճի թափի նման....
Ծնվել ե նա մութ հանքերի
Մետաղակուռ յիրականերից
Ու ձայն առել քունդների
Ցասկոտ ու շեշտ հուր զարկերից:
Հեյ, իմ յերգը միշտ աննման,
Հզոր մուրճի թափի նման....

Յե՛վ մարդկության հավատալիքն յես յերգեցի—
Ծաղիկներով փողջ պսակված մի մեծ յերթի....
Յես յերգեցի հուրը հալող ժանտ բոնուրթյան
Յե՛վ հրապույրը նորեկ կյանքի գեղեցկության....
Վոչ, նման չեմ ձեր սիրելի պոետներին,

Ձեր քուրմներին յերգս ոտար, մի խորթ հնչյուն,
Յես չուղեցի հաճոյանալ ձեր սրտերին
Այս առորդա, մեղկ ու թունոտ մղձավանջում:

Հ. Հակոբյան

II Մարկոս Ալիմյանի հոյակապ տները, վոր հպարտ ճա-
կատներով կանգնած եյին քաղաքի կենտրոնական փողոցնե-
րում, մի-մի փուշ եյին դարձել քաղաքացիների աչքում, նրա
բազմաթիվ հողերից ըղիտղ նավթը խեղդում եր և դործարանի
ծուխը կուրացնում նրանց աչքերը (1): Նա խաբել ե, դողացել
ե, գոփել ու կողոպտել ե խեղճերին, նա նույնիսկ թունավորել
ե իր մի ընկերոջը (2): Նա վոչ վոքի բարեխիչ հեր սպասում (3):
Արեգակը թեքվել եր դեպի մուտքը, և նրա վերջին ճառագայթ-
ները վողոգել եյին բուսականությունից դուրի, անհրապույր
քաղաքը և նրա առջև տարածված ծովի մակերեսութը (4): Ծանր
ու ճնշող ե այդ քաղաքի արտաքին աղավորությունը (5): Այս
յիզով Մարկոս Ալիմյանի վերջին խոսքը, վոր սակայն դուրս
թռավ նրա բերանից շատ պարզ և շատ վորոշ (6): Մոր խոսքե-
րը ճնշում եյին նրա հողին և սիրտը մորմոքում (7): Նրանց
մեջ նա զգում եր իր արած քայլի բոլոր պատասխանատու-
թյունն իր համար և ծանր հետևանքները՝ իր ծնողների հա-
մար (8):

Շիրվանզադե

§ 20. ԲԱՅԱՀԱՅՏԻՉ

1. Արագրել բացահայտիչներն իրենց բացահայտյալների ԻՆՏԵՎՅԱԿՆԵՐԻ ԿՈՂԵՐԻՆ
ցույց տալ, քե ի՛նչպե՛ս եմ նրանք համաձայնած (գեմֆով, քվով,
հուլովով):

1 Յես և իմ ընկեր Անդոն հայ ենք տանում նրա հոր
բրուտ Ավագի համար (1): Նրա արհեստանոցի կողքը՝ ժայռի
բնական ճեղքը հարմարեցված և ամանները թրծելու համար (2):
Յեթե հարևաններից մեկը խոսք ընկնելուց Ձանուկ հայտնում
եր Մեծլումի առածը, պառավի սիրտը կոտրվում եր, շաղվում
եր միտքը և մոլորված վերադառնում եր տուն, կանչում վոր-
դուն՝ Ռուշանին, նստեցնում գոգը, և մատները նրա մաղերի

մեջ խրելով՝ շոյում, հարցնում, թե սոված չի՞ (3)։... Ունանը պարտեզն ու բանջարանոցը նույնպես մաքուր ու խնամքով եր պահում, ինչքան կիներ՝ Զանին դուռն ու բակը (4)։ Նրանց միակ կովը՝ պողը կոտրած Նարգիզը, սերվում եր այն նախշուն յե- քինջից, վոր Զանին, վորպես ոժիտ, բերել եր Բարի Ոհանի տնից (5)։ Անտոնի նկարը տեղը կախելուց հետո մեծ վորդու՝ Վաղոյի նկարն եր վերցնում (6)։ Պապս իզուր եր փորձել թարգմանի միջոցով հայտնելու, թե ինքը ուստաց թագավորին նամակ և ուղարկել միայն իր վորդու՝ Յեզոր Աղամովի մասին (7)։

Ա. Բակունց

II Բայց հանճարիդ բոցով անծիր,
Տարերային վորպես արե,
Դու «Շահնամեն» հորինեցիր՝
Շղթայելով իրար դարեր։

Ն. Զարյան

§ 21. ՄՏՈՐՈԳՅԱԼԻ ԼՐԱՅՈՒՄՆԵՐ

1. Արագրել հեռեկյալ հասվածների մեջ յեղած ստորոգյալները իրանց լրացումներով։

I Ասաղը չխոսեց այլևս։ Դնաց պառկեց մինդարի վրա ու քնեց։ Հետեյալ որերը տնից չեւ հեռանում։ Յեւ մի յերեկո հո- րը հայտնեց, վոր ուղում և Նիգյարին փախցնել Մաքու։

Կարոտն իր սուր դանակը խրում և մինչև նրա հոգու խորքը։ Յեւ Ասաղը հուզմունքից խեղդված վեր և կենում և հենվելով պատուհանին՝ բարձր խոսում Նիգյարի հետ, հանդի- մանում, աղաչում նրան, նայում յետ, յետ, դեպի մշուշում սուղվող Մասիսները, կապտած Յերեանի հեռուները,

Դ. Դեմիրճյան

II Հետեյալ որը, վաղ առավոտյան, գյուղացիների մի մեծ խումբ Կաղնուտից ճամբա ընկավ դեպի կայարան։ Մարդ, կին, ջահել ու ծեր իրար խառնված գնում էին դաշտի ճանապարհով, վոր վորոք-մորոք ձգվում եր արտերի միջով և այդպես գնում դեպի կայարան։...

Արտերին նայելով գյուղացիները գնում էին մի հակա- յակալ թափոր կազմած։ Ամենից առաջ իր ճերմակ ձիուն նստած՝ գնում եր տանուտեր Արսենը՝ չերքեզի չուխեն հագին։...

Բոլորի մեջ սակայն ամենից ավելի անհանգիստ եր Մա- րան նանը։ Աշխատանքի միջոցին և թե պարապ ժամանակ նա Դավթին չեւ մոռանում, թե դաշտում, յերը հասած արտերում զրնգում եր գերանդին, թե այն ժամանակ, յերը կովերը բա- ռաչելով դալիս էին հանդից, թե տանը, յերը հարսը ման եր դալիս առաջին, նա վորդուն մտաբերելով շարունակ քրթմըն- ջում եր։

Ստ. Զորյան

§ 22. ՈՒՂԻՂ ԽՆԴԻՐ

1. Արագրել հեռեկյալ հասվածները յեւ ընդգծել ուղիղ խնդիրները։

I Զաքարն իրեն հատուկ շատախոսությամբ մի բան եր պատմում կնոջը, յերը հանկարծ ցիլինդրով և վայելուչ հագնե- ված մի մարդ, վոր դալիս եր նրանց դիմացից, գրավեց նրա ուշադրությունը։ Նա լռեց և զարմացած նայեց այդ մարդուն։ Նրան թվում եր, թե այդ մարդը ծանոթ և իրեն։ Բայց ցիլինդ- րով մարդը ուշադրություն չդարձնելով վնչ նրա և վնչ կնոջ վրա և մինչև անգամ կարծես չտեսնելով նրանց, անցավ նրանց մոտից և հեռանում եր։

Նար-Դոս

II Յեւ ահա մեկն անվահերներից
սուրը ձողը ձեռքում
Կաթսայի կուրծքն և զայրույթով մխում
յերկաթը խայթում.
(Կարիքն և կռել զայրույթ ու վրեժ
նրա մեծ սրտում).
Կարմիր հալոցը արյունի նման
վիժում և ուժգին,
Կարծես հոխորտում կլանել նրան,
Ով վոր խիղախեց վերք աալ իր կրծքին։
Հ. Հակոբյան

2. ՍՈՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱԳՐԵԼ ԿՆՎ ԻՐԻ ՈՒՂԻՂ ԽՆԳԻՐ-
ՆԵՐԸ. սոսոցիալիստական վեճիկի վեճիկի ինքնուրույն, բայց
անձ ցույց չտալով ուղիղ խնդիրները՝ բացատրելով, թե ինչու՞ յեն
հրահանգ անձի առումով գրված, ի՞նչ է ցանկացել արհեստագիտական
հեղինակը՝ իրի հայցականը տրականի ձեռքով գրելով:

I Ուղում ելի գրելի և համբուրել և՛ ընկերներին և՛ բոլոր
մարդկանց, և՛ քարերն ու սարերը: Յե՛վ ախարհի բոլոր
աստղերը համբուրել էյի ուղում: Յե՛վ զգում էյի ինձ բոլոր
արարածների և բոլոր իրերի մեջ անմեկին ու անբաժան...
Վերադարձավ մեր ընկերներից մեկը՝ Հովակիմ, վեր գնացել էր
Սենյոյի հետ գյուղի բոստաններից մի բան «թուղիկու»:

— Տո՛ւ, բնիկ ուշացար, — դահավեժ շատապես նազարեթը,
մինչդեռ մենք լարված հետաքրքիր նայում էյինք, թե Հովակիմ
ինչ բարիք պիտի թափեր մեր առաջ:

— Հորդ մեռելի գլխուն վառվող մոմը շինող մեղրա-
ճանճին կփնտռեյի:

Ա. Բոսնակյան

II Կույր վարպետը մենակ էր իր դաշնամուրի հետ և
միասին՝ նրա հետ: Նա լացացնում էր այդ հարազատ զործի-
րին, վորին վիճակված էր իր վաթսուհամյա վշտի ընկերը լի-
նելու տխուր պարտականությունը (1):

Գնում է Մուկուչը լոբիններին բժշկելու, բայց նրա մըտ-
քերն ուրիշ տեղ են (2):

— Կարիք կա, ընկեր Փարսաղանյան. յեթե կարողանաք
ըմբռնել նրան, այդ հոր տախտակին (3):

Մ. Արմեն

III Յես քեզ սիրում եմ, այնքան եմ սիրում, վորքան չեմ
սիրում Լեյլան Միջլումին: Յես քեզ սիրում եմ, այնքան եմ
սիրում, վորքան չի սիրում թիթեղը նրազին, սոխակը՝ վար-
դին, աշխարհն՝ արևվին և բույսը՝ հողին:

Վ. Փափազյան

§ 22. ԱՆՈՒՂՂԱԿԻ ԽՆԴԻՐ

ԳՆԵՆԻ մասուցման, անջատման յե՛վ միջոցի անուղղակի
խնդիրները հետևյալ հասկացություններով:

I Պատրիկյանը մի հայացք ձգեց իր հնացած հագուստին,
նայեց կոշիկներին հնացած ծալերին, դուրս յեկավ սենյակից,
դուռը փակեց կախովի կողպեքով, բանալին գրպանը կոխեց,
անցավ տանտիրոջ բնակարանի ընդարձակ պատշգամբը, վորը
մաքուր ու կարմրավուն, պլպլում էր հայելու պես՝ առաջնորդ
արևի պայծառ ճառագայթներով վառված:

Նար—Դոս

II Մենք նոր իմաստ ու լույս տվինք
Աշխարհաշեն աշխատանքին:
Նա յե հիմա մեզ մոտ հերոս,
Ով իր կողնյա բազուկներով
Ձև է տալիս թուջին, քարին:
Ով յերկաթե մագիլներով
Փորում է կուրծքը կուռ՝ հողի,
Լեռնաշղթան յերկրից քերում,
Սառնում է ծոցն անափ ծովին:
Յերկրադնդի կաշին քերում,
Վոր նրան նոր կեղև կարի:

Ն. Զարյան

III Քաշեց արևը ծիլերը հողից
Իր շողապայծառ, լույս մագիլներով:
Ծփաց կանաչը, ծածանվեց հովից
Արաբի թավիշ հորձանքը սիրով:

Հովհ. Շիրազ

Արագրել քննողոված պարագաները յեվ նշանակել, քե ի՛նչ պարագա յեն նշան (հեղի, ժամանակի, ձեվի, նպատակի, պատճառի յեվ այլն) յեվ ի՛նչ հոլովով են գրված (գոյականները):

I Լեռնականի հին թաղերից մեկում՝ Զորի բողազում, վորն ամենայն իրավամբ դեռ կարող ե կրել Գյուլմրի անունը, իր փոքրիկ տան մեջ մեռնում եր աղբյուրների հոչակավոր վարպետ ուստա Մկրտիչը (1): Սակայն նա պառկել եր և մեռնում եր մահվան դատապարտվածի անխուսափելի մահով (2): Նա մեռնում եր, վորովհետե հասել եր իր նպատակին, վորովհետե վերջացրել եր իր հաշիվներն աշխարհի հետ (3): Նա դրսում ալևա վոչինչ չունեի անելու (4): Նա չեկավ տուն, հանվեց, պառկեց, վորպեսզի ալևա յերբեք վեր չկենա (5)... Տանը գտնվում եյին միայն ինքն ու իր հարսը (6): Հարսն եր, վոր բարձր դրել եր ուստայի մեջքի յետեվը, և այժմ ուստան հենված այդ բարձին՝ լուսամուտից նայում եր դուրս՝ դեպի աշխարհը, վորից ինքը շուտով պիտի հեռանար (7): Այդ յերկու տների արանքից յերևում եր ձորակի տափակ ու լայն հատակի մի ընդարձակ պատառ՝ այնտեղով հոսող սակավաջուր սուվակով (8):

Մ. Արմեն

II Ուր վոր գնամ՝ հեղա կգա—սրնգահարըդ իրիկնային,
Արովյանի պատին կոթնած—սրնգահարըդ իրիկնային:
Բոլոր թողած կայաններում յես կլսեմ յերգն այդ անկամ,
Վոր յերգել ե հազար անգամ—սրնգահարըդ իրիկնային:

Գնում ենք ու գնում ենք քեզ հետ,
Սայլերի նանապարհով՝ հովիտ.
Զի հասնում այստեղ յեվ վոչ մի թերթ,
Մշուշները խռովող մի միտք:

Գ. Մահարի

III Յերազումս մի մաքի
Մոտս յեկավ հարցմունքի:

— Ստույած պահի քո վորդին,
Վնաց եր համը իմ ձաղի...

Իմ սուր, արթուն ականջում
Մի խոր ձեն ե միշտ հնչում,
Անհուն, անքուն կարոտով
Իրեն մոտ ե ինձ կանչում:

Մի հավք զարկի յես մի որ—
Թռավ գնաց վիրավոր:
Թռչում ե միշտ իմ մտքում
Թեվը արնոտ ու մոլոր:

Զմռան մի գիշեր կար մի հարսանիք,
Հրճվում եր անզուսպ ամբոխը գյուղի.
Գյուղն եյին իջել հովիվ պատանիք՝
Աղջիկ տեսնելու, պարի ու կոխի

Հ. Թումանյան

IV Ամենահետաքրքրականը մի նկար եր պալատրայի վրա, վոր ներկայացնում եր յերկու պատանիների մենամարտությունը բռնցքներով՝ մի փողոցային յերգչուհու համար (1): Ներկայացումից հետո բոլոր յերաժիշտները գնացել են հյուրանոց ընթերելու (2): Արդարե, զառանցում եր նա, բաց ինչո՞ւ և ի՞նչ ... Ա՛խ, ներողություն,—գոչեց նա, հանկարծ ուշքի գալով—յես ... անքնությունից... (3): Այսոր գնացել եյի նրան շնորհավորելու յերեկվա աջողության համար (4):

Չնայելով իր չքավորությանը՝ յես մինչև այդ որը նրան կեղտոտ չեյի տեսել (5): Մի շիշ գարեջրի պատրվակով կարելի յեր նստել, և մենք նստեցինք (6): Նա ամոթից յերեսը դարձրեց ինձանից (7): Առանց վորեվն պատրվակի հրաժարվեցի մասնակցել սինյորա Ստեֆանիայի այդ որվա ուրախ խընջույքին (8):

Շիրվանզադե

§ 25. ԲԱԶՄԱԿԻ ԼՐԱՅՈՒՄՆԵՐ

ԳՅՆԵԼ ԲԱԳՄԱԿԻ ԽԱՅՈՒՄՆԵՐԸ յԵՎ ԱՐՏԱԳՐԵԼ՝ ՆՇԵԼՈՎ, ԲԵ
ՆԱԽԱԳԱՍՈՒՅԱՆ ԻՆՅԱՆՈՎԱՄ ԵՆ:

I Արդուը հետը բերել եր մի յերիզավոր արախչի, մի
կավազուչն ջվալ վերնաշապիկ, լայն կաշվե գոտի և իր առող-
ջակազմ հասակը (1): Այստեղ ամբողջ գործարանը՝ բամբակի
բաժնից մինչև ձեթի, սապոնի բաժնիները, գործարանի բակը
և իր բոլոր մասերով մի ընտանիք և (2): Այս բանվորները շատ
են կուռ միացած, նրանք կանգնած են դրսի թշնամու դեմ՝ իր
լսած Անգլիայի, Ֆրանսիայի, իսաների, շահերի ու հարուստների
դեմ (3):

Դ. Դեմիրճյան

II Յերկնի մովին, կանաչ ծովին, անտառներին՝ խոր ու
մթին,
Գարնան ամպին լույս վռնորտում՝ ասում եմ յես մնաք
բարով:
Վոսկեղյթա իմ հուշերին, իմ գիշերին, իմ փշերին,
Արտուսներին վոսկե արտում՝ ասում եմ յես մնաք
բարով:

Վ. Տերյան

III Ի վան Գրիգորիչ Մարությանը միջհասակ, չաղ ու բա-
վական ջահել մարդ եր յեվրոպական սև հագուստով (1): Նրա
լիքը, կոթբիկ և մաքուր սափրած յերեսի կարմիր գույնը մի
վայրկյանում թռավ դժբախտ լուրը լսելու ժամանակ (2): Նա չպի-
տի ուղադրութուն դարձնի վնչ քամու, վնչ անձրևի վրա (3):
Մի քանի լուպիյից հետո սևագույն նոսրացնող լծված կառքը
թանդաղին, տաք մուշտակի մեջ փաթաթած Ի վան Գրիգորիչին
տանում եր գործարան (4):

Շիրվանզադե

IV Խորհրդային արտերի
Վոսկի հասկերն եմ սիրում,
Արևը մեր մայրենի,

Այգեստանները հեռու,
Այգեստանները բերրի,
Այգեստանները զվարթ,
Բույրը գարնան վարդերի
Ու վոսկեվոր հանդ ու արտ:

Գ. Մահարի

§ 26. ՄԻԶԱՆԿՑԱԼ ԲԱՌԵՐ

ԳՅՆԵԼ միջանկյալ կամ անկախ բառերը հետևյալ
հասկածներում:

I Սակայն նա իզուր և աշխատում ծածկել ինձից յուր
վիշտը. մի վիշտ, և այն ել ծանր վիշտ, կրծում և նրա սիրտը
դ մեծ մտառանջութուն պատճառում նրան (1): Իհարկե, նրա
վիշտը Գրիգորի համար չի կարող լինել, վորովհետև Գրիգորն
այնքան ել հիվանդ չե, վորի համար կարելի լինե՞ր այդպես
մտառանջվել (2): Վնչ, վնչ, յես այդ բանին վոչ մի կերպ չեմ
ուզում հավատալ (3): Գուցե, այո, ուրիշ մարդիկ այդպես
անեն, բայց իմ հայրը... (4): Առաջին նվագ, կարծես, չկարո-
ղացավ ճանաչել նրան (5), վորովհետև նախ մի բոպե, ըստ
յերևույթին, զարմացած և լուռ նայեց նրա դեմքին, հետո հան-
կարծ բացականչեց... (6):

Նար—Դոս

II Լուսաբացին նա բարձրացավ կախաղան
(Արևածագ, հ, արշալույս արյունոտ).
Կանգնած եյին վինվորներն ու քահանան,
Գունատ ու լուռ կանգնած եյին նրա մոտ...

Վ. Տերյան

III Ապրես հավետ, Մեծ Ֆիրդուսի.
Դու, հիրավի, փառքիդ համար
Ազամանդե սյուն կերտեցիր:

Զ. Զարյան

Գտնել միջարկությունները հետեւյալ հասկածներում:

I Թեոսը մաճի վրա ընկած՝ գոմեշները քողոյների «հորովեւլին» եր ձայնակցում: Թեոս տեսաւ Աւագին, բայց չլսեց նրա սասածը:

— Բճ, քեզ հետ չեմ ... եղ ի՞նչ բանի յետ, Է Է...

— Հճ, հճ ... կանգնեցրեց գութանը Թեոսը և դարձաւ դեպի յետ (1):

— Յճ ... արեց Աւագը, — տճ, վճնց թե...

— Տճ, փոյե՛ ... գոչեց տաքացած Աւագը, — ո՛վ քեզ կանչեց, վոր անես, ո՛ւր եյիր հողի վրեն քրտինք թափում (2):

— Եղ ա, վոր չես իմացել, Է ... հողը վոր կա, աշխատաւորինն ա, վրեն քրտինք թափողին (3):

Վ. Փափազյան

II Հե հէյ,

Հեռավոր Հինգում,

Բիխուրի գալառում փոքրիկ՝

Հալրենի գյուղն ե յերեւում (1):

Ե՛լս,

Ռամ Ռոյը ի՞նչպես չհիշի,

Թե քանի միտեր ու սիր

Հինգը շինել են խտիր

Ու նստած՝ քեֆ են քաշում (2):

Ջան,

Աղբբեյջան,

Եյ ջան,

Իգիթ ես հիմի,

Ջահել (1):

Ջան,

Աղբբեյջան,

Եյ ջան,

Սաբահ խէյր,

Սալամ,

Բարե,

Ջան, ջան, ջան (2):

Ա. Վատունի

§ 28. ԿՈՉԱԿԱՆՆԵՐ

I. Գտնել կոչականները հետեւյալ հասկածներում:

I Նոյեմբերյան դու սերունդ, պայծառ պատանի,
Վոր բարձրացել ես ահա, լույսերի յերգով,
Տես, բարձրանում են ահա սերունդներ քանի,
Սոցիալիզմի կառուցման աղմուկի ներքո:

Գ. Սարյան

II Բայց տառապած մարդու համար չեր ճառագել մի արև
Մարքսի նման ճաճանչափայլ, Ենգելսի պես հանճարեղ,
Լենինի պես բոցակորով, Լենինի պես լուսահորդ
Յեւ լքեղ նման մեծ ու հստակ, ի՞նչ պողպատ. առաջնորդ (1):
Յերգում եմ քեզ, մեծ Ստալին, դու հարազատ ամենքին,
Դու մարդկային յերջանկության ճարտարապետ ու
դարբին:

Ն. Ջարյան

2. Մտազրեկ հետեւյալ հասկածները յեկ ընդգծել կոչականները մեկ գծով, իսկ միջարկությունները՝ յերկու գծով:

I Հէյ, ձեզ մատաղ, բանվոր տղերք,
Մեկ ել, մեկ ել, մի զարկ տվեք,
Մի զարկ տվեք ցարի գահին,
Վոր խորտակվի նա հիմնովին:

Հէյ, ազատության անսպառ զինվորներ,
գնւք, վոր անխռով

Ներկեցիք փողոց ու գործարաններ
ձեր տաք արյունով...

Յ. Կապուբյան

II — Այ, ուստան Դավիթ, տասը մանեթ հինգ շաշի նիսիա
կա վրե՛դ. բեր տո՛ւր, ախպեր, ու ելի ինչքան ուզում ես նստի
խմի, քեզ անուշ ըլի (1):

— Աղջի, քունդ տանում ա, գնա քնի (2):

— Աղջի, բա եդ քոռացած աչքերովդ տեսնում չե՞ս՝
արեւ մեր ա մտել, խի՞ չես փարգեքը քաշել, վոր մի քիչ հով
մտնի, — ասաց գիժ-Հոռոմսիմը: — Այ, վնչ ունենամ քեզ պես
հարսը, վնչ (3):

— Ը՛ր ..., ցավից մղկտաց Անանը և յերկու ձեռքով
ամուր գրկելով յերեխային՝ խոնարհվեց նրա վրա (4):

— Վը՛խ, վը՛խ ..., — մղկտում եր Անանը ցավերից դա-
լարվելով (5):

Նար — Դոս

III Ռնմ Ռոյ,

Հեյ,

Հնդիկ զինվոր,

Տերդ անաշխատ,

Դաժան՝

Յերկբումդ քեզ գերեց (1):

Յե՛վ հանկարծ գնդակ մի բացված՝

Ծակեց խոր կուրծքը չին աղի.

Ընկավ նա կրծքից խոցված,

Ճշալով նվաղ.

— Ա՛խ, հայրե՛հիկ (2):

Ա. Վշտունի

IV Լի, լի, լի, Սե ջրի չորան, սար ու ձոր մղկտացնող ջի-
վան, գազան մեղմացնող, քար ու ծառ հուղող չորան (1): Զուր
դառնայիր մորդ փորում, Հասո (2): Մղկտաց Հասոն: — Հեյ վնի,
իմ սիրուն ների, — կանչեց սրտաբուխ (3):

— Վնի, վնի, իմ անմեղ վոչխար, — մղկտաց Հասոն (4):

Վ. Փախազյան

ԿԱԴԱՎՅՈՒԹՅՈՒՆ

§§ 29, 30. ՀԱՄԱՋՍՅՆՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ՇԱՐԱԴԱՍԱՐՅԱՆ ԹՅՈՒՆ.
ՏՐԱՄԱՐԱՆԱԿԱՆ ՇԵՇՏ

1. Գտնել, քե ի՛նչ համաձայնություն կամ շարադասարյուն
ունենա ընդգծված բառերն իրար հետ:

1 Այս քաղաքում տեսել եմ յես անթափանց մի դիշեր,
Յե՛վ տնակներ կիսաքանդ՝ անպատուհան ու անդուռ,
Վորոնց վրա ծեք ժամի զանգի դողանքն եր իջել
Ու ծանրացել վորպես մուժ, վորպես անեծք,

վորպես բուռ:

Հիմի ո՛ւր են, ել չկան, ինչ տեսել եմ յես առաջ,
Մնացել են ժամերի սիլուետները կիսաքանդ,
Յե՛վ կուզիկ մի քահանա, վորպես դանդի մի դողանք,
Վորոնք մեր մեծ կառուցման քարերի տակ կմնան:

Գ. Սարյան

II Եմման կանգնած եր պատուհանի առջև և նայում եր
դուրս: Նրա առջև բացվում եր Թիֆլիսի մի մասը ... հեռուն
յերեւում եր հորիզոնը՝ մառախուղի նոսր, թափանցիկ շղարշով
ծածկված: Մոտակա լեռներն ու դաշտերն արդեն կանաչի
եյին խփում: Յերբեմն տարանցիկ թռչունների փոքրիկ յերա-
մակներ որընթաց անցնում եյին ողում: Եմման կանգնած եր
անշարժ: Նրա սեռիկ շրթունքների վրա խաղում եր մեղմ, յեր-
ջանիկ մի ժպիտ, վոր նրա քնքուշ դեմքի կանոնավոր գծե-
րին մի կատարյալ ներդաշնակութուն եր տալիս:

Վտաից գլուխ նա յերջանկութուն, սեր և խաղաղու-
թյուն եր շնչում:

Նար — Դոս

2. Ընդգծված բառերի շարադասարյունն այնպես փոխել, վոր
բրամբաճական շեշտ փոխվի:

Արխողոմ աղային ներկայացավ յերիտասարդ մը (1)...

Յերիտասարդն ծոցեն թուղթ մը հանեց և աչքերն Արխո-
ղոմ աղային տնկելով՝ բոլոր ձայնով պոռաց (2): Ատենաբանը

բնմեն կիջնա յեւ կերթա աթուռի մը վրա կը նստի (3): Յետ վտանավոր մարիկ ընելու չեկա հոս (4): Սեդրաք աղան կոշկակարի մը խանութը կը մտնե (5): Սեդրաք աղան այդ կոշիկներով դուրս կելնե կոշկակարին խանութեն (6): Այս դէպքով յիշատակեն Սեդրաք աղային ականջը կհասնեն (7):

Հ. Պարոնյան

§§ 31, 32. ՅԵՆԹԱԿԱՅԻ ՅԵՎ ՍՏՈՐՈԳՅԱԼԻ
ՀԱՍԱԶԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

1. ԳՏՆԵԼ ԲԱՂՄԱԿԻ ԵՆԵՔԱԿԱՆԵՐԻ ԱՏՈՐՈՂՅԱԼՆԵՐԸ ԵՒ ԳՈՒՅՑ
ՏԱՐ, ՔԵ ԻՆՎԵՍՏ ԵՆ ՈՐԱՆՈՒ ԽԱՄԱՃԱՅՆԵԼ ԲՈՂՈՒ ԵՒՂ ԴԵՄՈՒՈՒ:

1 Խորհրդային գրականությունը, նրա բազկացուցիչ մասը՝ հայկական խորհրդային գրականությունն ապրում են վերելքի շրջան: Գրականությունն ներկա մեծ վերելքը Խորհրդային Միության մեջ, ինչպես նաև կուլտուրական շինարարության և արվեստի այլ ճյուղերի աննախընթաց աճումն ու ծավալումը, հիմք ունեն մեր յերկրի՝ Խորհրդային մեծ հայրենիքի հաստատուն և բարգավաճ գրությունը, տնտեսական վերելքը, սոցիալիզմի կառուցման հզոր առաջընթացը: Գրականության զարգացման առաջին թափ ու ծավալ հնարավոր և միայն Խորհրդային իշխանության պայմաններում ... Մինչդեռ ինչքան լաճն են մեր գրողների հնարավորությունները:

Ա. Խանդյան

II Վեր հեքլաթի թեալոր ձին,
 Ի՛նչ թունալոր նիզակ ու նեա
 Կարցեյին սալառնակի
 Մահ տարածող թռիչքի հետ:

Ն. Զարչան

III Այնտեղ տիրում էյին անսովոր շարժում և իրարանցում (Շիրվ.): Ամեն տեղ յերևում եր գարնան վերածնող շնչի ուժն ու գորությունը (Ն. Դ.): Յես և ընկերս նստել էյինք քարին՝ հիացմունքով դաշտին էյինք նայում ու փորձում գտնել ծանոթ գյուղերը (Բակ.): Յես և իմ ընկեր Անդոն հաց ենք տանում

Նրա հոր՝ ըրուտ Սվազի համար (Բակ.): Յերբ դարունը բացվում էր, այլևս չկար վնչ յեզ, վնչ գոմեշ, վնչ սերմացու, վնչ փող... (Փափ.): Յեվ մի խորունկ զայրույթ, վառվող կատաղու թյուն ընկնվում էր մի ժամանակ մեծ, առատ տան զավակներին սրտի մեջ (Փափ.): Հարկավոր էր քանդված ոջախի վրեժն առնել, զավառն ամբողջ ազատել կլանող հրեշի ձեռքից, վիշապի ախոռները խլել (Փափ.):

2. Արագրեկ հեռեկյալ հասկանցներ՝ փոխելով յենթակայի յեկ
ասորոցյայի շարագասությունը:

1 Են ժամանակ մեր գործարանը մեծ տաղնապի մեջ էր (1):
 Մեր գիտակից ղեկավար ընկերներից շատերը բանտում էյին (2):
 Մնացել էյինք մի քանի հոգի (3): Առուն անցնում էր այդու-
 միջով (4): Եսպես մտքերի մեջ էյի, չէրք նկատեցի, վր ապու-
 ներքից դալիս ե մի փոքրիկ տղա՝ դառն առաջն արած (5):
 Տարորինակ էր տղան (7): Հանկարծ մեկ մեկու յետևից ողբ
 թնդացրին գործարանների սուղոցները (7): Յերբեք ալդպես կա-
 րոտալի չէր թվացել ինձ մեր բանվորական այդ չեբաժտու-
 թյունը (8):

Արագի

II Յեւ շինել տվեց աղան փայտյա սանդուղքը (1): Ո՛հ, չնր եր աղան, հպարտ եր, հպարտ (2): Այդ խայտառակությունն արեց աղան (3): Զալխեն տեսավ Հասոյին, ժպտաց նրան, կարմրեց և նշան արավ (4): Իմացավ հովիվը, վր Ջալխեն ել սիրում և իրեն (5): Սիրան ուրախությունով լցվեց (6): Խնդաց սար ու ձոր (7), շարժվեցին ծառեր (8), դողացին քարեր (9): Ծարժվեցին վոչխարները, մոռեցան սանդուղքին ու սկսեցին միմյանց յետևից բարձրանալ աշտարակն ի վեր (10): Հա բարձրանում ելին վոչխարները, հրում միմյանց, սընգի ձայնից դյութված՝ մոռանում ելին տակի անդունդը (11): Յես քեզ սիրում եմ, այնքան եմ սիրում (12), վորքան չեր սիրում Լեյլան Սեջյումին (13):

Վ. Փափազյան

1. Արագրել հասկացումները՝ յեռագաս կամ առաջագաս դարձնելով ընդգծված վորոշյալները:

I Նայիրյան այդ հնամյա քաղաքն ամեն ինչով նման էր Նայիրյան բոլոր հին ու նոր քաղաքներին (1): Յերբ և շինված Նայիրյան այդ հին քաղաքը, աստված ինքը դիտե (2): Բայց ասում են, վոր այդ քաղաքը հիմնողները յեղել են հին Նայիր-ցիներ (3): Գուցե խալդեեր լայնաթիկունք ու ջլարագունկ, գուցե՝ գանգրահներ ուրարտացիներ (4): Իսկ շոգեկառքի ճակատին, ճիշտ լապտերի վերևը, ծածանվելիս և յեղել կապույտ մի դրոշակ՝ վրան վոսկենկար յերկզկիսանի մի արծիվ (5):

ՅԵ. Չարենց

II Բաս ձայներով մրմուռն էլին հեռավոր փողոցները, դնգում, գորգում (1): Այնտեղ լցվել էլին թրքուհիներ՝ կապույտ սպեց-հագուստներով, կարմիր գլխաշորներով (2):... Յերեկվա չաղրավոր սուրկուհիներն են, համ, լավ իմացիք, Սասգ, սրան խորհրդային իշխանություն կոսեն (3):

Դ. Դեմիրճյան

2. Գեներ ընդգծված վորոշյալների վորոշյալները յեվ արագրել իրաւ կողմի:

Խավար և ... գիշեր ... հեռու գնդիթում
Մշուշի միջից դալուկ գեմքերով
Նիրհում են անգույն աստղերը տրտում,
Սոսկումով պատած մարմրում շուտով:
Տնքում և հողը. շնչով մահահոտ
Վիշտն և գալարվում յերկրի յերեսին,
Ողի թևերին կակիծի լացոտ
Մրմունջն և հնչում, չկա և լուսին...
Բայց դուք կամեցաք մրցել յերկնային
Վառ կանթեղների լույսի հետ նսեմ,
Յեվ ձեր բազմաթիվ լապտեր-ջահերին
Մի ակնթարթում կյանք տվիք վսեմ:

Շ. Կուրղինյան

1. Արագրել հասկացուցիչ-հասկացյալները յեվ գրել, թե ի՞նչ են ցույց տալիս հասկացուցիչները՝ պատկերաբաններ, սերո՞ւմ, թե՞ վերաբերություն:

I Վարդան Ահրումյանի ծնունդը կատարվում է Զիլզիլ քաղաքի միջին մասում, մի տափակ կտուրով միահարկանի քարաշեն տան մեջ (1): Դրաի կողմից այս տունն ունի միմիայն մի լուսամուտ (2): Մուսյուլթյունը կրկնապատկվում էր լուսամուտի յերկաթե ցանցի թանձր փողով ու սարդի խիտ վոստայններով, վորոնց մեջ հանգչում էին անթիվ ճանձեր (3): Շատ չանցած մահուկն իր տուփն ավելի սիրեց, քան բոլոր խաղալիքները, քան բոլոր շրջապատողներին, քան նույնիսկ հարազատ ծնողներին (4): Յերկու ձեռներով տուփը մոտեցնում էր, ականջ դնում մետաղի ախորժալուր հնչյուններին (5): Նրանց աչքերին ներկայացավ հետևյալ տեսարանը (6): Ճշուտ սենյակի անկյունում Վարդանը համբույրում էր մի բուռն արծաթի և սլոնձի դրամներ (7):

Շիրվանզադե

II Յեվ մութ ալերից մամուտ ժայռերի,
Թավուտ ծակի լին խորքերից
Մանուկ հասակի հնչուն ծիծաղի
Արձագանքն անա լուռն եմ նորից (1):
Ամպի տակից ջուր և գալի,
Դու և տալի, փրփրում (2):
Են համ յարն և նստած լալի
Հոնգուր-հոնգուր են սարում (3):

Հ. Թումանյան

2. Գեներ յեռագաս հասկացուցիչները յեվ արագրել իրենց հասկացյալների հե՞ս ցույց տալով, թե ի՞նչ խոսքի մասով են ցուցնում արտահայտված (գոյական, գերանուն, ածական, դերբայ յեվ այլն):

I Ատաններն ուրագ, յեղունգները՝ թուր,
Կուրծքը կասենաս մի լանջ էր լեռան,
Մեջքը սարաժայռ, կունքը պերան:

Մի խոսքով՝ մի դե և վոչ թե հսկա (1):

— «Ուղիղ ե ասածն Առան իշխանի,—

Ասաց քեզիսը Գուգարաց յերկրի,—

Մեր հսկաներն ել ձորերը մտան,

Վոր գլխերն զոչինչ հարկ չտան (2):

Դ. Աղայան

II Յեղ շող դառնալով դարնան արեի՝

Կուզեյի պայծառ աչերումդ վառվե,

Կամ ինչպես քնքույշ վոսկիվառ գոտի

Չքնաղ իրանիդ փաթաթվե, փարե (1):

Մտերիմ դամփոնները կրծում են կապանք,

Կրծում են անդադար կապանքն արքայի (2):...

Արտավազդ, վերջ չունի հոգուդ տառապանք,

Յեղ դեռ շատ հեռու յի վախճանն աշխարհի (3):

Հովհ. Հովհաննիսյան

3. ԳՏՆԵԼ ԲԱՍԿԱԿԱՆ ԿԱՏԿԱԳՅԱԼՆԵՐԸ յԵՎ ԲԱՆԿՆԻՆ ԿԱՏԿԱԳՅԱԼՆԵՐԸ
ԳՆԱԿԱՆ ԳՆԱԿԱՆ ԿԱՏԿԱԳՅԱԼՆԵՐԸ յԵՎ ԲԱՆԿՆԻՆ ԿԱՏԿԱԳՅԱԼՆԵՐԸ
ԿԱՏԿԱԳՅԱԼՆԵՐԸ յԵՎ ԲԱՆԿՆԻՆ ԿԱՏԿԱԳՅԱԼՆԵՐԸ
ԿԱՏԿԱԳՅԱԼՆԵՐԸ յԵՎ ԲԱՆԿՆԻՆ ԿԱՏԿԱԳՅԱԼՆԵՐԸ

I Տան տղերքն ել աչքերն երև ճմռեցին ու քնահարամ
մտան գոմը, վոր ասվարին, ձիանոցը խոտ տան (1), հարգեալ
հարսերը՝ ասղարույր գյուղաբաթն ու ոչմաղը մինչև քթներն կեսը
խոր քցած, մեկ մեծ գոտիով մեջքները չորս տակ, հինգ տակ
կապած զլի պես թռան (2): Տան ջահել աղջկերքն ել գլխերն երև
սանդղեցին, մաղները հուսած քամակներին քցած՝ կարմրազա-
գաթ պոպոզ մորթի գզակները գլխներին, ախանջները կապե-
ցին, դաստամալն ուսերներին քցեցին, կուժը վրեն դրին ու դնա-
ցին (3):... Եսոր ջերդ լցնես, հքուց պետք ե մատդ լստես (4):
Ողազս լիքը ըլի, տանս՝ բարաքյաթ, վորդիքս՝ սաղ-սալամաթ (5):
Գզակս ծուռը կղնեմ, քեֆս կքաշեմ (6):

Խ. Աբովյան

II Իմ քաղցրիկ ընկերուհի.

Շնորհակալ եմ ցավակցությանդ համար (1): Նախորն
նամակումս խոստացել էյի քեզ տեղեկություն տալ մեր ընա-
նիքից և ահա կատարում եմ խոստումս (2): Այս անգամ դար-
ձյալ հորս մասին պիտի գրեմ, վորովհետև բոլոր մտածությանս
առարկան նրա ոտարոտի դրությունն ե, վորից մինչև այժմ ել
գլուխ չեմ կարողանում դուրս բերել (3): Աղքատ տեղովդ ինձ
քսան ուսերի յես ուղարկել (4): Յեղ դեռ ներողություն ես
խնդրում, վոր ուշ ես ուղարկում, վորովհետև ուժիկդ նոր ես
ստացել (5): Նպատակդ թնչ ե, վոր ուղարկել ես (6): ... Նամա-
կիս հետ յետ եմ ուղարկում ուղարկածդ քսան ուսերին (7): Դո՛ւ
Աննա Սարոյան:

Նար—Դոս

§ 35. ԲԱՅԱՀԱՅՏՈՒ ՅԵՎ ԲԱՅԱՀԱՅՏՅԱԼԻ ԿԱՊԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆ

1. ԳՏՆԵԼ ԲԱՍԿԱԿԱՆ ԿԱՏԿԱԳՅԱԼՆԵՐԸ յԵՎ ԳՆԱԿԱՆ ԿԱՏԿԱԳՅԱԼՆԵՐԸ
ԿԱՏԿԱԳՅԱԼՆԵՐԸ յԵՎ ԳՆԱԿԱՆ ԿԱՏԿԱԳՅԱԼՆԵՐԸ

1 Այդ մենք ենք զալիս...

Մենք՝ բանվորներս, ապրելու ահից

Կյանքի շուկայում ստոր վաճառքից

Եթան ծախվածներս...

Ո՛ր, մեծ տղրուկներ՝ մարդկային կյանքի

Ստեղծագործության անարգ խեղդիչներ.

Դուք՝ փարթամության, անառակ տենչի

Դնած խիղճերով թմրած խուրդներ.

Դուք՝ ամոթապարտ դերեզման փորոզ

Դարչ դահլիճներդ սուրբ աղատության...

Յերգեն զրկանքի յերգը հողեկան՝

Չոր հացի յերգը՝ մահվան մրմունջով:

Շ. Կուրդինյան

II Կայարանի առաջ նվազելիս ե յեղել զինվորական յե-
րաժշտախումբը և նրա մոտ կանգնած դիմավորել են գնացքը
մի շարք պատկառելի նախրեցիներ և բարձրաստիճան պաշտո-

նյութներ. Գիններով Արուշը, Մազութի Համոյի հայրը՝ Առաքել աղան, վճիռը հիշես ... (1): Բայց ամենից հետաքրքիրը կոշկակարի հա-
րեւանն է՝ պարսկաստանցի մի վաճառական, վոր դբաղվում է
գորգի, քիշմիշի, ձորթեղենի և շաքարի առևտրով (2): Կանուխ,
մութլուսուն, բացվում են խանութներն իրար յետևից, ծույլ,
դանդաղ, մխապաղաղ—սկսվում է քաղաքի գործնական յեռուզե-
ռը՝ գործնական առերջան (3):

Յե. Չարենց

§ 36. ՀՈՒՈՎՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌԱՅԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԳՏԵԼ, քե ընդգծված բառերը ի՛նչ կուով Եճ յեվ կհրառական
ի՛նչ նշանակություն ունեն:

1 Նորից փակվեցին Հաբիրայի ծանր ու անհյուրընկալ
դարպասները (1): Թուրքական թաղամասում ով դեռ չէր հա-
վատում նախապաշարմունքների, Հեղնարի մահից հետո համոզ-
վեց, վոր անհետացած պառավի տան վրա անեծք կար ծանրա-
ցած (2): Յերբ մոլլայի կնոջ միջոցով լուրը տարածվեց ամ-
բողջ թաղամասում, այնտեղ գտնվող բոլոր ընակիչները բահ
ու քլունգներով գինգած, անասելի զոռոցներով հավաքվեցին
Հաբիրայի տան առջև հիմնահատակ կործանելու այն (3): Ու
մինչդեռ ուստա Մկրտչի դժբախտության լուրը սլացավ քաղաք՝
կայծակի արագությամբ և ուժգնությամբ տարածվելու աշ-
տեղ, մոլլան, Իբրահիմը, Սաֆարը, Հաջի Բյարիմը և բոլոր
մյուս աղամարդիկ սկսեցին քլունգների կատաղի հարվածներ
տեղալ շենքի ազդուս պատի վրա և չեչոտել նրա հարթ մակե-
րեսը (4): Աղյուսներից բարձրացավ կարմիր փոշին և զգալիո-
րեն մշուշեց հավաքված բազմությանը (5): Զգիտես ինչու՝ կա-
նայք սկսեցին վայնասուն բարձրացնել և իրենց մագերը պո-
կոտել, իսկ յերեսներն այդ ամենից ապշած՝ զոռալով լաց
յեղան (6): Միանգամից տերեց այնպիսի լուրթյուն, վոր
թվաց, թե լսելի գարձավ կարմիր փոշու ձայնը, վորն ողից
նստում էր մարդկանց գլխների, ուսերի վրա և գետնին (7):
Բահերն ու քլունգները մարդկանց ձեռքերում դարձան ավելորդ
և մարդիկ նայեցին միմյանց՝ չգիտենալով ինչ անել (8). բոլո-
րը կարծես նոր վերհիշեցին, վոր այնտեղ, տան ներսում, հա-

վիտենական քնով քնել էր մի կին, վորին խաղաղություն էր
հարկավոր, ինչպես յուրաքանչյուր քնած մարդու (9): Նույն
ըսպելին դարբասը նորից բացվեց և ուստան դուրս յեկելով
մոտեցավ մոլլային (10):

Մ. Արմեն

II Հինգ ամիս էր ընդամենը՝ Ողեսայումն էյի, չորրորդ
անգամ փոխեցի սենյակս (1): Փոքրի շատե մեծ քաղաքում բնակ-
վող մենակեցի հայմար մի առանձին հանույք է ստեպ-ստեպ
կացարան փոխելը (2): Անցնելով մի թաղից մյուսը, կարծում
ես մի յերկրից մյուսն անցար (3): Տանտիրուհիս իտալուհի
յեր (4). նրա ամուսինը չեղել էր խաղաղան ուղեբայի հուշա-
րար (5): Հենց առաջին որը յես ծանոթացա հարևաններես հետ
(6): Զվարճության տաք միջոցին դռների մեջ նկատվեց ինձ
համար մի անծանոթ կերպարանք (7): Անծանոթը հենց առաջին
վայրկյանին գրավեց ուշադրությունս (8): Յես դիտեցի նրան
(9): Մենք մտանք մի սենյակ (10): Այնտեղ, մութ անկյունում,
պատի տակ յերևում էր ինչ վոր բան, նման անկողնակալի թե
թախտի՝ չգիտեմ (11): Մինչդեռ Ստեֆանիայի հաղթանգամ
մարմինը թագցնում էր այն իմ աչքից (12): Ամբողջ զարուհը
և ամառը պատանին այցելեց նավահանգստի պանդոկները (13):
Յերբեմն գալիս էր սենյակս և ինձ հաշիվ տալիս (14): Հաղիվ
այդ որից անցել էր մի շաբաթ, յերբ մի յերեկո, մոտ ժամը
տասին, հանկարծ սենյակս մտավ Ալմաստը շփոթված (15):

Շիրվանզադե

§ 37. ԿԱՊԵՐ ՅԵՎ ԿԱՊԱԿԱՆ ԲԱՌԵՐ

ԳՏԵԼ իսկական յեվ անիսկական կապերը յեվ առազբի
առանձին-առանձին իրենց խնդիրներով:

1 Յեթե դոմի դռան մոտ կապած բլլը չլիներ, վորը թե
առջև թափած խոտն էր ուտում և թե մեղ էր նայում, այլև
պառավ, ուժազուրկ շուշը, վոր սրահի շքարանից յեկնելով՝ մի-
յերկու բերան ծուլաբար հաջեց և ապա նորեն բակի մեջ ընկած

հին սալլի տակը մտալ, մենք կկարծեյինք, թե այս տան մեջ կենդանի շունչ չկա (1): Այս ասելով նա գետնից մի քար վերցրեց և նետեց սալլի տակ պառկած շան վրա (2): Մատաղ ըլեմ քու աչքերին: Ես ա հինգ տարի լա՛յ յերեսը տեսել չեմ ... քու առնա ինձ նման մերը (3): Վերջին խոսքերի հետ արտասուքի կաթիլները գլորվեցին պառկելի խորշոճած դեմքի վրա (4): Անշուշտ սա չե՛ վեղուեց Սարգիսը,—ասացի չես Պետրոսին և նրա հետ միասին առաջացա դեպի նրան (5): Նշմարելով մեզ մի քանի քայլ հեռավորութեան վրա, նա խսկույն գործելուց դադարեց և բա՛նը դեղձենու բնին դնելով՝ առաջացավ դեպի մեզ (6): Բարի աջողում, Սարգիս ապեր,—ասացի չես առաջին անգամ և մոտենալով՝ ձեռքս պարզեցի դեպի ձերունին (7): Մի առանձին բան չուենեք, հենց ման գալու համար ենք չեկել (8): Ծերունին ժպտաց: Սակայն նրա ժպտի մեջ այնքան ծաղր կար ուղղված դեպի ընկերս, վոր յես չկարողացա իմ հետաքրքրութունը դապել (9):

Մուրացան

II Մի որ Բողոքասարը նրա համար շուկայից բերեց մի տափալ տուփ, վորի փակ կափարիչի վրա կար մի նեղ ծակ (1): Վաչ ե, յեթե մեկն այդ միջոցին փորձեր ձեռք տալ նրա դանձին, առնետի պես ծվծվալով կհարձակվեր հանդուգն փորձողի վրա, վորպէսզի յեղունգներով հասնի նրա աչքերը (2): Ա՛խ, առանց նրան յես կարող եմ աղբել (3): Քեզ ել, Գյուլում, Վարդանի հետ կտանեմ Բագու (4): Հնա, յես Բագվից քեզ համար կուղարկեմ մի լավ գիրք (5):

Վոչ վոր առաջին պահ չնկատեց նրան բացի ինձնից (6): Կար այդ ձայնի մեջ մի սրտաշարժ շեշտ, վոր արտահայտում էր հեղութեան հետ և թախիժ (7): Նա անմիջապէս դիմեց դեպի գոները (8): Բացի ուսանողից և յերկրորդական բարիտոն Բոբէլից, բոլորս հետեցինք նրան (9):

Շիրվանզադե

ԲԱՐԴ ՆԱԽԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

§ 38. ՀԱՄԱԴԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ՍՏՈՐԱԴԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆ

1. Զոկել բարդ համադասական յեվ բարդ ստորադասական նախադասութիւններ:

I Որը կիրակի էր, յեղանակը լավ. այդում բավական զրոսնողներ կային (1): Այստեղ՝ նոր կանաչող ծառերի տակ և նորածիլ, փթթող, փայլուն խոտերի մոտ գարնան կենսատու ուժին առավել ևս զգալի էր, արևի ճառագայթներն ավելի ևս ակտիվ էին, ողն առավել ևս թարմ, պարզ և թափանցիկ (2): Նրան թվում էր, թե անասունները, յիրը նրանց սպանդանոց են տանում, ճիշտ նույնը պիտի լինեն. զգալիս, ինչ վոր զգում էր ինքն այդ բողբոջի (3): Խոհանոցից դուրս չեկող խմբիկ ծառային խնդրեց կամացուկ, վոր տանտիրոջն իմաց տա, թե ուղում ե տեսնել նրան (4): Պատրիկյանը յետևից նայեց նրա յերկարաճիտ փափուկ, անկրունկ կոշիկներին, վորոնք քայլելիս վոչ մի ձայն չէին հանում (5): Ուր նայում էր, տեսնում էր գորգ ու թավշա բարձիկներ (6): Կար և գրքերի մի շատ յերկար պահարան ապակյա դռներով, վորի բոլոր դարակները լիքն էին վոսկեկաղմ գրքերով (7):

Նար—Դոս

II Արեգակը թեքվել էր դեպի մուտքը, և նրա վերջին ճառագայթները վողողել էին բուսականութունից դուրի, անհրապույր քաղաքը և նրա առջև տարածված ծովի մակերևույթը (1): Քարե պատերը շիկանում են կիզիչ ճառագայթներից, ավազը խանձվում է, ողը դառնում է հեղձուցիչ (2):

Բնակիչներն շտապում են լողարանները, և որը մինչև յերեկո ծովը լի յե մերկ մարմիններով, վորոնք մերթ փայլիվում են արեգակի տակ, մերթ սուզվում ջրի մեջ վորպէս դելֆիններ (3): Մահամերձն աչքերը բաց արեց, գլուխը դանդաղորեն բարձրացրեց (4): Նրա դեմքն արդեն ընդունել էր մահանիշ հողագույն ստվերագծեր, բերանի անկունների բնորոշ աղտներն ալժմ հարթվել էին, կլորիկ յերեսը յերկայնացել էր. մնում էր ինչ վոր անհանգստութեան մի թուլլ ժպտա թառամած

շրջաններին վրա (5): Կինը նրա բարձի տակից դուրս բերեց մի մեծ ծրար, վոր կնքված էր կարմիր դմուռառով (6): Մեռնողն ապակյա աչքերով նշան արեց դեպի Սմբատը, և մայրը ծրարը տվեց վորդուն (7): Խոսակցությունը դարձյալ դորձերի մասին էր. սկսվել էր դրսում, աչժմ շարունակվում էր նույն յեղանակով (8): Նոր կացարաններին շինության մեջ Սմբատը նկատել էր թերութուն, վոր Սուլյանի անակղի խնայողության հետեւիւնք էր (9): Նա հանդիմանում էր կառավարչին մեղմարար, բայց հուզված էր, և յերբեմն ձայնի մեջ հնչում էր բարկություն (10): Պարզ էր, վոր Սուլյանը չէր նրա դժկամակության բուն պատճառը (11):

Շիրվանզադե

2. Գեներ գլխավոր յեվ յերկրորդական ցախագաստությունները բարդ ստորագասական ցախագաստությունների մեջ:

Իմ ծանոթը, վոր մինչ այդ անհամբերությամբ հետևում էր նրանց շարժումներին, նրա գնալուց հետո հանդուստացավ և սկսեց յերգել (1): Յերգչորանում էյին կտաճերը, նրանք հավաքում էյին, կարմիր եյին ներկում (2): Յերբ փռում էյին տանիքների վրա, տանիքներն ստանում էյի տոնական տեսք (3): Սկսվեց նրանից, վոր ջուլհակներն սկսեցին ձեռք առնել Ակրադին՝ ինարիկ նրա բացակայությամբ (4): Չորրորդ օրը լիս լսեցի, վոր Քենոն մահացել է (5): Ակրադան ձեռքով արեց, վոր թողնեն գործերը (6): Բոլորն էլ կարծում էյին, վոր մի վաս բան պիտի պատահի (7): Նույն գիշեր, յերբ լիս հանդիստ քնել էյի տատիս հետ, տատս ինձ դարձեցրեց (8): Յես չգիտեյի՝ «յանկուն»¹ ինչ բան էր (9): Յերբ աչքս բացի և սենյակը լուսաւ վորված անսա կրակի լուսից, հասկացա (10):

Գ. Մահարի

§ 39. ԲԱՐԴ ՀԱՄԱԴԱՍԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Յույց օալ, քե Բանի՝ համագաս ցախագաստություն և պարու ցախվում յուրաքանչյուր բարդ համագասական ցախագաստություն մեջ, յեվ առանձին-առանձին ցեղ օաղկապներով ու առանց օաղկապների իրար կապակցված համագաս ցախագաստությունները:

- I Մենք փող զարկինք, և արձագանքն անավոր
Յերկրից յերկիր վորոտաձայն շառաչեց,
Յեվ սրտերում միլիոնավոր, բյուրավոր
Ըմբոստությունն անգնացավ ու անեց (1):
Յերթը ձգվեց հերոսական, փառավոր,
Յեվ կայծակներ շոյալով շողացին,
Յեվ դրոշներ հազարավոր, բյուրավոր
Նրա վերև արնանման շողացին (2):

Յե. Զարենց

II Մութը դետինն առավ, վորքը խաղաղվեց, ամեն մարդ յուր սենյակը մտավ (1): Սաքոն ուղիղ ճանապարհով չի գնում, նա անց կացավ պատի տակը և շուտ-շուտ խլիչոտելով իրեն ձգեց մովրովի նախասենյակը (2): Նրա համար առաջուց իմաց տալ չկա. յասավուլն իրավունքը չունի արգելել նրան (3):

Պ. Պոռչյան

- III Գունատում և մութ գիշերը, և ուրախ
Արեգակն և վոսկեգոծում սար ու ձոր (1):

Քնքշարույր ծաղկանց հրեղեն խաղով
Ժպտում են նորից անտառ ու ձորակ,
Յեվ հեղեղները խոսուն-առոնորակ
Վողջունում են ինձ գվարթ ծիծաղով (2):

Վ. Տերյան

IV Հյուսիսային քամին փչում էր, անձրևի կաթիլները՝
բռնի դորութենով զարկելով կառքի պատուհաններին, կրկնապատկում էյին Իվան Գրիգորիչի հուզումը (1): Հասնելով քաղաքի ծայրը՝ կառապանը մի անգամ ևս մտրակեց ձիերին, և

¹ Հրգեհն

կառքն անհետացավ դիշերային խավարի մեջ (2): Յերկնակա-
մարը կրակի լուսից շառագունել եր, քամու գործընթացը բացը
կատարարար այս ու այն կողմն եր տարածվում. ամբողջ Սև
քաղաքը ծխի մեջ թաղվել եր (3): Տոթը խեղդում եր նրանց
կիսամեղմ մարմինները, խոշոր կայծերը անձրևի նման հեղե-
ղում էին նրանց գլխին, բայց՝ խորասուզված իրենց գործի
մեջ, կարծես, նրանք վռչինչ չէին զգում (4):

Շիրվանզադե

§ 40. ՄԻՍՎՈՐՅԱԼ ՆԱԽԱԴԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. ԳՏՆԵԼ ԵՎ ԸՆԳՁԵԼ ՄԻԱՎՈՐՅԱԼ ՏԱԽԱԳԱՏՈՒՄՆԵՐ:

1 Մի քանի որ Մարթայի վարձուների մեջ մի առանձին
տարրերնակ բան չեր նկատվում: Սովորականի պես առավոտ-
ները վաղ վեր եր կենում, փոքրիկ ինքնայեռը գցում, անկողի-
նը հավաքում, թախտն ու հատակն ավելում, ամեն բան իր տե-
ղը դնում ու նստում հինած դործելու մինչև ինքնայեռի վեռ
գալը:

Ջաղունյանն առավ նամակը և շտապեց դուրս գնալ:
Ջաղունյանի ժպտաց նրա յերեսին, վերցրեց Ջաղունյանի համար
լցրած դեղիքան շուրը, խմեց, հանեց շշի դինը, դրեց սեղանի
վրա, վեր կացավ, գլխարկը ծածկեց և դուրս գնաց Ջաղունյանի
յետևից: Կես գիշեր եր: Փողոցում անց ու դարձը դադարել եր:
Ջաղունյան շտապեցրեց քայլերը և հասավ Ջաղունյանին: Նա
դինվորական պատիվ տվավ, յերկարածիտ կռչկները կրճատեց-
րը խփելով իրար՝ զրնգացրեց խթանները, դարձավ, կանչեց դա-
տարկ անցնող մի կառք, առանց շտապելու դնաց նստեց և հե-
ռացավ:

Նար—Դոս

II Ուղեղը խնդաց, և սակայն մթնեց,
Մռայլեց հանկարծ չարագույժ մտքից,
Լուռ ու մտախոհ թամբիցը բռնեց,
Ներքև և իջնում սիրած նժուզից
Ու վերջին անգամ իր հին ընկերին
Փայփայում, շոյում, փարում և վզին:

Հ. Թում. (Թարգմ.)

2. Տույց օալ, բե ին, ո՞վ ե՞ն միավորված եսեվյալ միավորյալ
նախագասուրյունները (յեճակայո՞վ, բե՞ ստորոգյալով) յեվ
հան՞ բազմակի յեճակա կամ ստորոգյալ ունի նրանցից
յուրաքանչյուրը:

Դամալյանը ջարդված սրտով, թուլացած մարմնով ընկավ
աթոռի վրա և յերկու ձեռներով պինդ սեղմելով գլուխը՝ սկսեց
անթարթ աչքերով նայել հիշատակարանին (1): Հետո նա՝ շուռ
ու մուռ դալով՝ դարձյալ մոտեցավ սեղանին և հանկարծակի,
խեղազարի պես, հարձակվեց հիշատակարանի վրա, վերցրեց
այն և սկսեց ձեռներով ճմուռել ու ասամներով կրծոտել (2):
Դամալյանը՝ հիշատակարանը կրծոտելով և վայրենաբար բղա-
վելով՝ մոտեցավ վառարանին, վերցրեց ունեկիքը և կրակը
խառնեց (3):

Դեպի մուտքը թեքվող արեգակի շողերը խուրձերով
ներս էին թափվել և լուսավորում էին բաղձաթիվ գլուխների
խաչտաղեռ շարքերը (4): Ամբոխի շունչը, կերակուրների գուրը-
շին, ծխախոտի ծուխը, փոշին, կեղտն ու քրտինքը միմյանց
խառնվելով՝ սենյակում գույացրել էին ստորին տեսակի պանդո-
կի մթնոլորտ՝ ծանր, անախորժ (5): Մարդկանց ագահությունը
և դվարթ, ուրախ դեմքերը, վրմանց անամոթ բարձրաձայն
ծիծաղները ակամա զզվանք էին ներշնչում Սմբատին (6):

Հանգուցյալի գործակատարներն ու ծառայողները նրանց
կերակուր էին բաժանում (7): Կեղտոտ, կիսամեղմ մուրաց-
կանները միմյանց հրում էին, զարկում, հայհոյում՝ աշխատե-
լով իրար առաջև և քոտենալ խոհանոցին (8): Պղնձե հսկայա-
կան կաթսաների հնչյունները, շերեփների զրնգոցը, ծառայող-
ների դուռում-գույունները, քաղցած խուժանի կառաչյունը իրար
խառնվելով՝ ասիական բազարի տալավորություն էին գործում
(9): Կոպտությունը, կեղտը, կերակուրների գուրըշին, ցնցոտի-
ների հոտը նողկանք էին ներշնչում կուշա ու անտարերը դե-
տողին (10):

Շիրվանզադե

§ 41. ՀԱՄԱԴԱՍ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ
ՁԵՂՉՈՒՄ

ԳճԵՆԷԼ, ԲԵ ԸՆԳՉԾՎԱԾ ԳԱԽԱԳԱՍՈՒՐՅՈՒՆՆԵՐԻ մԵՋ Ի՛ճ, անգամ-
նԵՐ ԵՖ զԵՂՎԱԾ յԵՎ արժագրել այդ ԳԱԽԱԳԱՍՈՒՐՅՈՒՆՆԵՐԸ՝ ՎԵ-
րականգնելով զԵՂՎԱԾ ԲՈՂՈՐ անգամները:

- I — Խմբագիրն այստեղ չէ,—հարցրեց Ջափինյանը:
— Դժբախտաբար՝ ՎՈՂ,—պատասխանեց քարաուղարն
ստորկական-հարգական ժպտով (1):
— Ներեցեք, դուք ստանձնւմ եք մայրաքաղաքի թեր-
թերը:
— Ինչպես չե (2):
— Ուրեմն անշուշտ կարդացած կլինեք ինձ վերաբերյալ
ռեցենզիաները: Ամենքը գովում են (3):
Շոպենհաուերը և Հարամանը, ճիշտ է, մտքի մեծ պա-
շար են տալիս, բայց սրտին՝ յեՎ ՎՈՂ մի (4):

Նար—Դոս

II Կասեցնել տեմպերը՝ դա նշանակում է յետ մնալ: Իսկ
յետ մնացողներին խփում են: Բայց մենք չենք ուզում խփված
լինել: Վո՛ղ, չենք ուզում: Հին Ռուսաստանի պատմութեան
էյությունն, ի միջի այլոց, այն էր, վոր նրան հետամնացու-
թյան համար անդադար խփում էին: Խփում էին մոնղոլական
խաները: Խփում էին թյուրքական բեկերը.... Բոլորը խփում
էին հետամնացութեան համար: Ռազմական հետամնացու-
թյան համար, կուլտուրական հետամնացութեան համար, պե-
տական հետամնացութեան համար, արդյունաբերական հետա-
մնացութեան համար, գյուղատնտեսական հետամնացութեան
համար:

Ի. Ստալին

§ 42. ԲԱՐԴ ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԸՆԳՉԾԵԼ ԳԼԽԱՎՈՐ ԳԱԽԱԳԱՍՈՒՐՅՈՒՆՆԵՐԸ:

- I Քանզում ենք ահա արդանդը հողի,
Վոր թագքերել է իր դանձերը լուռ (1):
Այս դույզ գծերը գնում են հասնում

Հին Արեւելքի դռանն, ուր հողի
ՅեՎ մուրճի մարդը զիզում է ցասում
Մի նոր աշխարհի պոռթկումով հղի (2):

Վ. Նորենց

II Յերբ խնամում էյինք թշվառին, պատմեց իր սարսա-
փելի պատմութեանը (1): Հողի աշխատավորը կարծել էր, թե
քրտինքն ու աշխատութեանը նույնքան արժեք ունեյին հողի
արդյունքն ստանալու համար, վորքան բռնի ուժը (2): Սակայն
նրան շատ ազդու կերպով հասկացրել էյին, վոր դեռ չեն հասել
այդ որերը, և վոր հողի տերը նա յե, ով ուժ ունի, ով ունի
կողմիտ ու զազանակն բռնեց (3):

Վ. Փափագյան

III Մանիր, մանիր, իմ ճախարակ,
Մանիր սպիտակ մալաչներ,
Մանիր թելեր հաստ ու բարակ,
Վոր յես հոգամ իմ ցավեր (1):
Դեռ հարս էյի, վոր գործեցի
Քանի՜ կարպետ, խալիչա... (2):

Ղ. Աղայան

§ 43. ԲԱՐԴ ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ
ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԳճԵՆԷԼ յԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԳԱԽԱԳԱՍՈՒՐՅՈՒՆՆԵՐԸ յԵՎ ցույց տալ, ԲԵ
նրանցից ՎՈ՛ՐԵ Ե առաջագաս, ՎՈ՛ՐԵ Ե միջագաս յԵՎ ՎՈ՛ՐԵ Ե
վերջագաս:

I Պահակի աչքին կասկածելի թվաց ցնցոտիները հազին
մի պատանի, վորը պտտում էր շտաբի շուրջը (1): Պարոն կա-
պիտան, չնթե ինձ խփեք՝ մեծ վնասներ կստանաք, վորովհետե
յես պարոն Սմբատին շատ կարեւոր ռազմական գաղտնիքներ
ունեմ հաղորդելու (2): Ուժեղ պահակախմբով ուղարկեցեք պա-
րոն Սմբատի մոտ և ասացեք, վոր վտանգավոր լրտես է (3):

Վ. Անանյան

II Ժամի յերկուսին, յերբ Զաքարը տուն յիկալ, Զաղու-
նյանն արդեն դնացել էր (1): Յերբ նա՝ իր սովորութեան հա-
մեմատ մտալ կնոջ սենյակը, կինը նստած էր փոքրիկ թախտի
վրա (2): Այդ որից, հենց աչք բոլեցից Եմման զգում էր, վոր
Զաքարի հետ ունեցած իր հարաբերութեանն ակամա թշնամա-
կան բնույթ է ստանում (3): Այն տեղը, վոր Զաքարը բռնում
էր նրա սրտի մեջ, դատարկվեց (4):

Նար—Դոս

III Մենք գիտեցինք, վոր այդ յերեկո պետք է կայանար
Պետրոգրադի խորհրդի նիստը, ուր Լենինը պիտի զեկուցեր
Գերմանիայի հետ վարած հաշտութեան բանակցութեանն երի
մասին (1): Թվում էր, թե պայքար է տեղի ունենում մարդ-
կային զանգվածի և բնութեան մոլեգնած տարերքի միջև (2):
Արդեն չեմ լսում՝ ինչ է ասում Իլյիչը, վորովհետեւ մարդկային
ալիքը քշում, շարտում է ինձ ավտոմոբիլից շատ հեռու (3):

Թարգման.

IV Բայլէիկ և Շիր-կանալը... Դարու զալակ այդ հերոսին,
Մեր այս դարու հարազատին ո՞վ չի տեսել, թող գտ,
տեսնի (1):

Ուր ձեռք մեկնես, աջտեղ հրաշք, աջտեղ մի գյուղ
թող կանաչի (2):

Ուր յերեաս, ուր էլ հասնես, մի նոր սերունդ աշտեղ
աճի (3):

Ո՞վ ծարավ է, թող հագենա (4), ո՞վ լարամաղ՝ թող
կշտանա (5)...

Հ. Հակոբյան

§ 44. ՀԱՄԱՍՏՈՐԱԴԱՍ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԳՏԵՆԷ ԽԱՄԱՍՏՈՐԱԴԱՍ ՈՒՍՏԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ:

I Այժմ Միքայելին թվում էր, վոր սառն ու քարացած
դիակը ծաղրում է իրեն, ծիծաղում չարախինդ ու չարախինդ,
վորպէս մի անծանոթ աշխարհից յեկած դիվային ուրվական, վոր
խլել է նրա յերջանկութունը (1): Իսկ նա միամտաբար կար-

ծում էր, թե այդ մարդու մահով կադատվի վերջապես ճանճրա-
լի հսկողութեանից, անտանելի կշտամբանքից, կզաւնա ինքնա-
զուլիս, կապրի՝ ինչպէս ցանկանում է, կծախսի՝ վորքան կա-
մենում է (2):

Շիրվանզադե

II Այդ Մարտինը, յերբ դեռ աղա չէր, այլ հասարակ
մշակ, և անունն էլ Մարտին չէր, այլ Մարտիրոս, ամառ-ձմեռ
և զիշեր-ցերեկ զգակը գլխից չէր վերցնում, վորովհետեւ քոսը
տեղ-տեղ կերել էր նրա միանգամայն լեղի գանգի մաշկը՝
զգվելի սպիւններ թողնելով աշտեղ, վորի համար և քաջալ
Մարտիրոս եյին անվանում նրան (1): Մի զարմանալի զուգա-
դիպութեամբ նրա կինն էլ քաջալ էր: Թերեւս այդ էր պատճա-
ռը, վոր մարդ ու կին փոխադարձաբար վոչ մի հակակրանք չե-
յին տածում դեպի իրենց այդ ֆիզիկական պակասութեանը,
և, ընդհակառակը, շատ հաշտ ու սիրով եյին ապրում իրար հետ
(2): Տարին մեկ կամ յերկու անգամ զուցե, յերբ վորեւս պատ-
ճառով նրանք զխոչում եյին իրար, և կինը լեզուն իրեն չէր
պահում, մարդը հանկարծ դուրս էր գալիս համբերութեանից և
զոռում (3):

Բայց հայրը նկատեց, վոր նա մենակ գործի նստած
ժամանակ խոսում է ինքն իրեն, դեմքով ինչ-վոր ծամածռու-
թեաններ անում, յերբեմն ծիծաղում առանց վորեւս առիթի,
յերբեմն էլ սգովորի պէս մղկտալով մեծոքում, լաց լինում (1):
Մի օր էլ ծերունին գրեց ներս գալով տեսալ՝ թախտը մի
կողմն է քաշել ու կացնով քանդում է դետինը (2):

Ի նկատի ունեցիք, վոր սիրտս արդեն բաց է յեղել քո
առջև և յես այլևս չեմ կարող ծածկել քեզնից իմ զգացումները:

Նար—Դոս

III Վերին գյուղում ուսուցիչն ասում է, վոր պատեւազմը
շուտով կվերջանա, վոր փոշտն անտառով տանելուց յերկու
դինլած մարդ վրա յեն տվել, վոր մեր հայոց լեզվի վարժապետ
Մինասի տանը «կոմիտե» յե նստում, և նրանց պաղվալը լիքը
դենք է (Բակ): Պատալը տեսալ, վոր ասածն աղդեց, յերիտա-
սարդ տղան ցնցվեց ահալոր հայտնութեանից և գլուխը կախեց
(Թոթ):

IV Դու ծնվեցիր այն գիշեր, այն կովի գիշեր,
Գնդակների շառաչուն տարափի ներքո,
Յերբ մեր յերկրին շողշողուն արևն եր լջել,
Յերբ բանվորները յերկրի՝ տուն դարձան յերգով:

Գ. Սարյան

V Նա յե հիմա մեզ մոտ հերոս,
Ով կտրատում է պատմության
Կուռ շլթանները դարավոր,
Քանդում դժոխքը հավիտյան,
Կերտում նոր կյանք, նոր առավոտ:

Ն. Զարյան

§ 45. ՅԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԿԱՐԳԻ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
Արագրել բարդ ստորագրական նախագրությունները՝
ընդգծելով նրանց մեջ յեղած յերկրորդական կարգի
նախագրությունները:

I Զինչ ուրախությունը պատում է ինձ, յերբ գրում եմ
այս տղերքը ժայռերի մեջ կորած յերկու մանուկների, գանգուր
մաղերով լիսեմի և բրուտների քարանձավի մասին, վոր մյուս
ժայռերից տարբերվում է մարդու ձեռքով փորած խոռոչներով,
վորի կիսամութում... բրուտը պատացնում է փայտյա «չար-
խի» կլոր տախտակը (Բակ.): Առավել քան այժմ յես կարոտ եմ
այդպիսի խրախուսանքի, վորովհետև զգում եմ, թե ինչպես
վերջին հարվածը հիմն ի վեր տապալել է ամբողջ բարոյական
աշխարհ (Ն.-Դ.): Վերցրեք թեկուզ Ուրալը, վորը հարստու-
թյունների մի այնպիսի կոմբինացիա յե, վորի նմանը վոչ մի
յերկրում չկա (Ստալին): Լսում եյինք, թե ինչպես եր բանը
զնգում, յերբ խրվում եր ավազոտ հողի մեջ (Բակ.): Յերբ
տեսնում ես, յերբ զգում ես, վոր տկար են ուժերդ, պետք է
հպատակվես (Ն.-Դ.): Մեր առավելությունն այն է, վոր մենք
չգիտենք գերարտադրության ճգնաժամեր, մենք չունենք և
չենք ունենալու միլիոնավոր գործազուրկներ, մենք չունենք
անարխիա արտադրության մեջ, վորովհետև մենք պլանային
տնտեսություն ենք վարում (Ստալին): Առաջին պայթյունը

կարծես նրա համար եր, վոր հաստատեր, թե գալիս են (Բակ.):
Իսկ փողոցում սպան՝ աստամները կրճատցնելով պատմում եր
Մաշոյին, վոր ամբողջ ձմեռը սիգնալներ է տվել ձորից այն
գաղանը, վոր մանույրի շորերով անե-տուն ման եր գալիս
(Բակ.):

§ 46. ՅԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲՆԱՅԹԸ

Վորոշել ընդգծված յերկրորդական նախագրություններին
բնույթը:

I Հաղիվ թե կարիք լինի ապացուցելու, վոր կապիտալի
տիրապետություն, արտադրության միջոցների սեփականատի-
րություն յեվ դասակարգերի գոյության ժամանակ անկարելի
յե ապահովել ազգությունների հավասարությունը, վոր քանի
գոյություն ունի կապիտալի իշխանությունը, քանի դեռ կռիվ
է մղվում արտադրության միջոցներին տիրանալու համար,
ազգությունների վոչ մի հավասարություն չի կարող լինել,
ինչպես և չի կարող լինել ազգերի աշխատավոր մասսաների
փոխադարձ աշխատակցություն: Պատմությունն ասում է, վոր
ազգային անհավասարության վերացման միակ միջոցը,
հնչված յեվ կիսամենշված ժողովուրդների աշխատավոր մաս-
սաների յեղբայրական աշխատակցություն ուժիմը հաստատու-
յու միակ միջոցը կապիտալիզմի վերացումն է յեվ խորհրդային
կարգերի հաստատումը:

Ստալին

II Տեսին, ուր ապրում եր Մոսկին, գտնվում եր գյուղի
ծալրում (1): Յեվ փոխանակ խոսքով գիտողություն անելու,
քանոնի ծալրով բոթում եր կամ մեկի կրծքին՝ կամենալով
ուղիղ նստեցնել նրան, կամ մյուսի գլխին՝ վորպեսզի սա շատ
չկորացնի այն, իսկ հաճախ դարկում եր սրա ու նրա գրքին,
վորպեսզի ծնկների վրա դնելու փոխարեն ձեռքերնին առնեն
(2): Հին պատառոտուն հագուստը, վոր շատ տեղ չեր ծածկում
տղայի նիհար մերկությունը, անմեղ և տխուր հայացքը,
վոր մի առանձին գրավչություն եր ստացել զգացած յերկյու-
ղի ազդեցության շնորհիվ, այնպես հուզեցին կամսարյանի
սիրտը, վոր նա չկարողացավ իր դժգոհությունը զսպել, ծանր

գիտողութիւնն արա՞վ վարժապետին, վոր նա կոպտարար ե
վարվում յերեսաների հետ (3):

Մուրացան

III Ինչ դարերով յողել ե թույն,
Անեծք անանց յե՞վ նախատինք
Ու ծանրացել «աղամորդու»
Չարքաշ ուսին յե՞վ նակատին,
Մենք դարձրինք խորհրդանիշ
Հերոսության ու պարծանքի:
Նա յե հիմա մեզ մոտ հերոս,
Ամենամեծն ու պանծալին,
Ով իր կաղնյա բազուկներով
Ձեզ ե տալիս թուջին, քարին:
Ով չի ձգտում հոգով ազնիվ
Ամպածրար կատարներին,
Նա բլուրին ել չի հասնի
Իր յերգի գորշ ճանապարհին:

Ն. Զարյան

IV Առյուծ ու վագր նրան տեսնելիս
Սովոր շան նման մոտն ելին գալիս,
Կարծում եյին, թե նա ել ե գազան
Յե՞վ նա յե իրենց զորավոր արքան...
Ինքն աչնուհետե գնում եր անտառ,
Վոր սնունդ գտնի իր ուժի համար:

Դ. Աղայան

V Գինետունն ուներ նուշնդես մի լալն պարսպապատ բակ,
վորի մեջ կային մի քանի տներ (1): Յերկու մուռք ուներ
նա, մինը ուղղակի դռնից, վոր եր հասարակաց դուռը, իսկ
մյուսը՝ բակի միջից (2): Այսպիսի մի ժողովատեղին՝ հեռու լի-
նելով գյուղից ե բնակությունից, հարկավ պետք ե ունենար մի
տեղ, ուր յեկվոր բազմությունն իջեվաներ, կերակրվեր յե՞վ
պատասպարվեր (3): Ասում են, վոր վոյ մի գինեվանառ չի
կարողացել յերկու-յերեք ամսից ավելի պահել Սաքոյին (4):

Մանավանդ նրա հարգանքն ավելացավ, յերբ ամենքն իմա-
ցան, թե Սաքոն մովրովի յերկու աչքի լույսն ե (5): Տեսեք,
թե մեր միկիտանն ինչպես ե շարունակում իր տեսակցու-
թյունները մովրովի հետ (6): Բա՛վական ե, վոր մովրովը
տանն ե (7): Ներսից դուռը փակված ել լինի, Սաքոն ունի
լուր բաղնիքում ձեզ (8): Թե վոր քեզանից ավելի խեր տվողի
գտնեն, թող քո տեղը դրկեն (9):

Գ. Պոռյան

VI Կապիտալիզմի ֆնացորդները մարդկանց գիտակցության
մեջ շատ ավելի կենսունակ են, քան թե վորե՞վ մեկ ուրիշ
ասպարնզում: Նրանք ավելի կենսունակ են, վորովհետե՞վ հնա-
րավորություն ունեն լավ դիմակավորվելու ազգային կոս-
տյումով:

Ստալին

§ 47. ՇԱՂԿԱՊԵՆԵՐ ՅԵՎ ՀԱՐԱՔԵՐԱԿԱՆ ԲԱՌԵՐ

1. Ջուկել համադասական յե՞վ սոսորդասական ժողկապները
յե՞վ ցույց տալ, թե ի՞նչ են ժողկապում նրանք՝ նախադասու-
թյան անդամներ, թե՞ նախադասութուններ:

I Ընկեր կոլանտեսականներ ե կոլանտեսիներ: Յես չե-
յի մտածում հանդես գալ ձեր համազումարում: Չեյի մտածում,
վորովհետե ինձնից առաջ հանդես յեկած հոետորներն ճառերում
արդեն ասված ե այն ամենը, ինչ վոր պետք եր ասել, ասված
ե լավ ու զիտով: Արժեք արդյոք դրանից հետո ելի հանդես
գալ: Բայց քանի վոր դուք պնդում եք, իսկ ուժը ձեր ձեռքին
ե (յերկարատե՞վ ծախահարություններ), չես պարտավոր եմ
յինթարկել:

Ճիշտ ե արդյոք այն ուղին, վոր բռնել ե կոլանտեսա-
կան գյուղացիությունը, ճիշտ ե արդյոք կոլանտեսային ուղին:
Այս հարցը պարապ հարց չե: Դուք՝ կոլանտեսությունների
հարվածայիններդ պետք ե վոր կասկածելիս չլինեք, վոր կոլ-
անտեսությունները կանգնած են ճիշտ ճանապարհի վրա: Ուստի
ե հնարավոր ե, վոր այս հարցը ձեզ ավելորդ թվա: Բայց վո՞չ
բոլոր գյուղացիներն են մտածում այնպես, ինչպես դուք...

Ահա ձեզ յերկու ուղի՝ կապիտալիստական ուղին ու սոցիալիստական ուղին, դեպի առաջ՝ դեպի սոցիալիզմ տանող ուղին և դեպի յետ՝ դեպի կապիտալիզմ տանող ուղին:

Կան մարդիկ, վորոնք կարծում են, թե կարելի չի վտաք դնել ինչ վոր մի յերրորդ ուղի: Այդ յերրորդ ուղուն, վորը հայտնի չէ վոչ վորքի, առանձնապես սիրով կառուում են այն մի քանի տատանվող ընկերները, վորոնք դեռ լիովին չեն համոզվել կոլտնտեսային ուղու ճշտության մեջ: Նրանք ուզում են, վոր մենք վերադառնանք հին կարգերին, վերադառնանք մենատնտեսությանը, բայց առանց կապիտալիստների ... Իրոք դա յերրորդ ուղի չէ, այլ յերկրորդը՝ դեպի կապիտալիզմ տանող ուղին:

Առում են, թե կոլտնտեսութունների ուղին ճիշտ ուղի չի, բայց նա դժվարին և Դա ճիշտ է մասամբ միայն: Իհարկե այդ ճանապարհին դժվարություններ կան, Լավ կյանքը ձրի չի տրվում: Բայց բանն այն է, վոր գլխավոր դժվարություններն արդեն անց են կացված, իսկ այն դժվարությունները, վորոնք կանգնած են ձեր առաջ, չարժե նույնիսկ, վորպեսզի դրանց մասին խոսենք...

Միմիայն մեկանում՝ խորհրդային յերկրում գոյութուն ունի մի կառավարություն, վորը սարի պես կանգնած է բանվորների ու կոլտնտեսական գոյզացիների թիկունքին, քաղաքի ու գյուղի բոլոր աշխատավորների թիկունքին, ընդդեմ բոլոր հարուստների ու շահագործողների:

Ի. Ստալին

II Դնացքը թեև դանդաղ, բայց փոխելով տեսարան տեսարանի յետևից գնում էր դեպի հարավ. Ասադը վազոնի պատուհանի մոտ նստած դիտում էր նորականաչ զաշտերն ու ծաղկած այգիները: Ծառերը չաղբավոր նախշուն կանանց նման շարանշարան գնում էին գանազան ուղղություններով և Ասադի յերևակայության մեջ վառում Նիգյարի գեղուղեշ հասակը, յերբ նա չաղբայի մեջ ձեքձեքվում էր պատերի տակով ... Նրա բոլոր հրապույրները միայն տանջանքի բուն են, վոր ամեն բոպե այրող խանդ են զարթեցնում և տանջող սեր:

Ծնողները զարմացան, վոր նա առանց Նիգյարի յերբ

Ասադի հայրը հազաց և վեր կացավ տեղից, սկսեց անց ու դարձ անելով ծխել:

Յեվ մի յերեկո հորը հայտնեց, վոր ուզում է Նիգյարին փախցնել Մաքու:

Մի գիշեր ել հայրը ներս բերեց մի արևառ, սև տղա՝ մարդու և ուղղակի ասաց, վոր նա մաքսանեղ է և Ասադին ու Նիգյարին կանցկացնի Արաքսից՝ յեթե Նիգյարը գա և ձայն չհանի:

Դ. Դեմիրճյան

2. Ընդգծել հաւաքեալկան բառերը յեվ հաւաքեալկաները, յեթե այգիսիները կան գլխավոր ցախադասութեան մեջ:

I Յերբ թեքվում է արեւը և ստվերում գետինը, դեռ յերկար ժամանակ փայլում են բարդիների բարձր, հեռավոր գագաթները՝ կարծես փառքի պսակով լուսավորված (1): Յեվ վորպեսզի վոչ վորք չխանդարի իրեն, նա տուն կուղարկի բոստանի վողջ բերքը, վոր հենց այդ նպատակով է ցանված (2): Մուկուչը համոզված է, վոր այնտեղ, լեռներում, ուր ձմեռները տաք է լինում, նա ցրտահար չի լինի, յեթե իր ձեռքի վրա բռնած ունենա ալյալիսի մի դոլում՝ տաք ու պոյծառ (3): Փոքրիկ, սերտ վարունգներ, վորոնք, յերբ ձեռքով յերկու մաս անես, շրխում են ու կիսվում (4): Ահա թարխունը, վորի փոքրիկ, յերկար ու նեղ տերևները հաճելի կերպով թմրեցնում են մարդու բերանը, ստեղծելով մի համ, վոր կարելի չէ արտահայտել միայն թարխունահամ անունով (5): Ահա գազարները, վորոնց տերևներից յերբ ձգում ես, դեմնի տակից տուֆի պես վարդազույն արմատներ են դուրս գալիս՝ հողի մեջ ձաղարած անցքեր թողնելով (6): Ահա գետնախնձորը, վորն աչքան նման է կարտոֆիլին և նրա պես դուրս է գալիս գետնի տակից, սակայն բոլորովին տարբեր է նրանից իր համով (7): Սակայն նրա ինչի՞ն է պետք շահեկան այդ գիտելիքները, յերբ նա չի հասկանում անշահ մի բան՝ հողի փիլիսոփայութունը (8): Այդ սկսվեց այն ուրիշ, յերբ քաղաքի հյուսիսում, տասներկու կիլոմետր այն կողմը, Արփաչայը կիսվեց (9): Յեղավ աչքան, վոր նախ և առաջ սկսեցին իրեն հրավիրել (10): Մուկուչը չի ուզում արատավորել այդ բառը, ուստի բանջարանոց անուն է

տալիս նրան (11): Նաև ուրիշները, ովքեր հանդիպում եյին իրեն և մի ժամանակ սիրում, այժմ մի տեսակ սառչում եյին, յետ քաշվում, յիւր լսում եյին, վոր Մուկուչը դեռ կոխողում չի (12): Միթե նրանք ուրիշ աչքեր ունեն, վորոնցով տեսնում են Մուկուչի համար այնքան անհասանելի հեռուները (13):

Մ. Արմեն

II Նրան թվում, վոր ամենը, ինչ կատարվում էր շուրջը, յերազ է, հանկարծահաս, ծանր մի յերազ (Ստ. 2.): Ինչպես ամեն տեղ աշխարհիս յերեսին, այնպես էլ նայիրյան այդ փոքրիկ քաղաքում, կանուխ մութլուսուն լեչնում է նայիրցի խանութպանը (Չար.): Այդ փողոս, ցեխոտ, նեղլիկ փողոցում են կենտրոնացած քաղաքի առևտրական հիմնարկութունները և ուրիշ վոչ մի տեղ, յեթե, իհարկե, չհաշվենք թաղերում գտնվող այն մի յերկու տուն-խանութները, վորոնցում առևտուրը տեղի չէ ունենում հաճախական ձևով՝ ապրանքների փոխանակությամբ (Չար.): Մըսում եյին առավելագույն ձևերը, վորոնց ինչքան էլ աշխատում էր կուչ ածել իր յերկարամյա սյուրբուղի կարճ թևերի մեջ, այնուամենայնիվ դատարկները լաց եյին փնտում (Ն.~Դ.): Աղջիկը սովալլուկ հայացքով աչքի տակից նայեց հոր դատարկ ձեռներին և այն միջոցին, յերբ փակում էր դուռը, մի ծանր հարված զգաց գլխին (Ն.~Դ.):

3. Ահագրեկ հաւսւածը՝ փակագծում հեռակալած Եղկապետից յեվ հարաբերական բառերից ընտելով այն, վո՛րհ ամենի հարմար է յեվ համապատասխան:

Իջնող խավարի մեջ նրանց ծաղկաթերթերն արևի փետուրներ լինեն կարծես, (վոր, վորոնք) շաղ են յեկել և պայծառ վառվում են շրջապատի կիսախավարում (1): Ահա գոռմները, (վոր, վորոնք) զաֆրանի հիանալի գուլն ունեն ներքեից (2): Իսկ գետնի վրա, խավարի մեջ, փռված էր մի բան, (վորն, վոր, վորը) ամեն ինչ էր, (բայց, սակայն) վոչ իր բոստանը (3): Յետեից, Մուկուչի մեջքի վրա յեր ընկել ելեկարական լույսը, (մինչդեռ, այնինչ, թեև) նրա դեմքը թաքնված էր մթության մեջ (4): Խավարի մեջ, (ուր, վորտեղ) արդեն անգոյացել եյին բոլոր առարկաները, աղջիկը դեռ յերկար փնայ կանգնած (5):

(Բայց, սակայն) այդ վերավորոնքը կրկնապատկվեց, (յերբ, հենց, վոր) աղջիկը հիշեց (վոր, թե) Մուկուչն (այնուամենայնիվ, բայց և այնպես) պատասխանեց իրեն, (և, ու) նույնիսկ հիշեց, (թե, վոր) ինչպիսի պատասխան էր այդ (6): Յերեք որ պեռք չեղավ (վորպեսզի, վոր) Մուկուչը շրջեր տնտեսութունը (7): Նա փակեց իր աչքերը, (վոր, վորպեսզի) պատկերացնի այդ մեծ բոստանը (8): Սակայն նույն վայրկյանին կարծես մի կայծակ շանթում և Մուկուչին, (և, իսկ, ու) նա բաց է թողնում ձեռքից լոբարույսի յերկար թելը (9): Նա տեսնում է նաև, (թե, վոր) ինչպես այնտեղ՝ մարդերի սահմաններում աճում ու մեծանում են դալար այն ճյուղերը, (վոր, վորոնք) վաղը հով պիտի անեն կուսացած քրտնաթոր մեջքերի վրա (10):

Մ. Արմեն

§ 48. ՅԵՐԿԻՐՈՐԴԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՐՃԱՏՈՒՄ

1. Կրճատել ընդգծված յերկրորդական նախադասութունները:

I Դնից զարթնում են այդպիսի կսկիծով այն մարդիկ, վորոնք նախորդ որը գործել են մի սոսկալի հանցանք (1): Այդպիսի կսկիծ զգում է Լևոնը ամեն անգամ, յերբ արեվածագից ուշ է զարթնում (2): Յեթե ուզում ես մարդկանց բուռն հավաքել, քաջուցից վոչ մի մազ չպիտք ե տաս նրանց ձեռքը (3): Յերեսաները, վոր արդեն զարթնել ու նստել եյին տեղաշորում, իսկույն վեր ցատկեցին և սեղանի մոտ վազելով, սկսեցին կարաղը մատնել (4): Արուսն այդ բանակցութունների ընթացքում վոտով սեղմում էր մարդու վոտը և աչք-ուներով պահանջում, վոր վերցնի «փեշքաշը» (5): Արուսը, ոգտվելով այն հանգամանքից, վոր ամուսնու ուշադրութունը գրավվեց աղջկա կողմը, Դրեգոր Սահակյանի յետեից դուրս գնաց (6): Լևոնը գործ դրեց իր վարպետության բոլոր նրբութունները, վոր համողի Յոթնովիմեքանին, թե հնարավոր չե հացահատիկ բաց թողնել առանց աշխորի (7): Նա չհամողվեց և կոլխողի նախագահից առստիկ դժգոհ դուրս գնաց՝ ճանապարհին հանդիպողներին խոսքած և փոփոխված գույներով պատմելով այն բոլորը, ինչ տեսել ու լսել էր նախագահի տանը (8):

Ն. Զարյան

II Այն ժամանակ, յերբ քաղաքի տեղը շամբուտ եր յեւ
անտառ, ծորի բոլոր տներից ծուխ եր բարձրանում (1): Յեւ
յերբ առաջին մովրովը հրամայեց տափարակի վրա կառուցել
սպիտակ քարե զորանոցը, Հյուսիսային ձորի աստղը թեքվեց (2):
Գետի կամրջով գյուղից հեռացավ նա, ով վոսկի ունեւ (3): Յեւ
ուղտերը, վորոնք քերման շալ բարձած, ծանր հակերի տակ
տնեքով չորում եյին Հյուսիսային ձորի հրապարակում՝ փոք-
րիկ կրպակների առաջ, իրենց գլուխները սպիտակ դորանոցի
կողմը դարձրին և շամբուտները կոխելով մտան քաղաքի առա-
ջին փողոցը (4): Բերդի քարերը մեկ-մեկ ընկան, յերբ տափա-
րակի վրա բարձրացան սպիտակ զորանոցի պատերը (5):
Հյուսիսային ձորի ժայռերը տեսան, թե ինչպես գունավոր գոր-
գերը հանեցին քարանձավներից, շալակով տարան յեւ փոխա-
րենը քաղաքից ստացան նավթ, շաքար (6): Յեւ միակ հարցը,
վոր դառնում եր մեր գյուղում, մի «խնչու» չե այն մասին,
թե ինչպես են մարդիկ ապրում այս քարերի տակ, ինչո՞ւ չեն
հեռացել մի ուրիշ, հարմար տեղ (7):

Այն յերկուշաբթի, վոր համակել եր հորը, անցավ վորդուն,
անցավ և հարսին (8): Այն կաշվե պալուսակը, վոր մաշել եր հոր
մեջքը, վորդին ուսն առավ և շրջեց յերկրից յերկիր, և յերեք ժանդ
չառանց պողպատե դործիքների վրա (9): Յեւ մարմարի վոր-
սորդը գոհ ե, վոր իր աշխարհի համար գտավ այդ գանձը (10):
Ծրագը ծխի մեջ ավելի ազոտ եր լուսավորում, և նրանք, վոր-
ոնք կռացել եյին Պետրոգրադի բարտեզի վրա, սպիպված
եյին գործածել նաև ձո՞ւ և լուցկի, ավելի պարզ տեսնելու վոր-
դոցները, կառուցվող բարեկազմները, կամուրջները (11):

Ա. Բակունց

2. Հետեվյալ բնագծված բառերից կազմեցե՛ք յերկուրդակամ

նախադասություններ յեւ կապակցեցե՛ք գլխավոր

նախադասությունների հետ:

Նմուշ. Սակայն նրա այդ խաղի մեջ այնքան ծաղր կար
ուղղված դեպի բնկերս, վոր յես չկարողացա իմ հետաքրքր-
ությունը զսպել. — Սակայն նրա ժպտի մեջ այնքան ծաղր
կար, վորը ուղղված եր դեպի ընկերս, վոր յես չկարողացա
իմ հետաքրքրությունը զսպել:

I Ողոստոսի սիրուն առավոտներից մինն եր, յերբ յես ու
ընկերս՝ կանխավ արած մեր վորոշման համաձայն դուրս յե-
կանք քաղաքից ձիով՝ հայրենի գավառակի գյուղերը պտտե-
լու յեւ մի քանի ավերակներ տեսնելու (1): Յերկուսս աչժմ
միացած, դնում եյինք բնության քաղցրություններից մեր կա-
րոտն առնելու (2): Ընկերս սիրում եր խառնվել ուրիշների
գործին կամ հաճախ՝ ինքնակոչ դատավոր հանդիսանալ (3):
Այսուամենայնիվ այս բոլոր տարրերնակությունների հետ
միասին նա ճանապարհի լավ ընկեր եր (4): Միջոցների մոտ
մենք գտնվում եյինք արդեն բաց ռաշտի վրա (5): Քիչ ժամա-
նակից հետո մենք գլուղը հասանք և ուղղակի դիմեցինք ընկե-
րոջս ազգական գյուղացու տունը (6): Վերջին հովանավոր
սրահը և հյուրընկալի քաղցր ընդունելությունը շուտով մոռաց-
րին մեզ նանապարհի շոգից կրած մեր նեղությունը (7): Վե-
ղունց բակը մտնելով՝ մենք վո՞չ վոքի չպատահեցինք (8): Այս
ասելով նա գետնից մի քար վերցրեց և նետեց սայլի տակ
պառկած շան վրա (9):

Մուրացյան

II Այսպիսի մի ժողովատեղին՝ հեռու լինելով գյուղից յեւ
ընակությունից, հարկավ պետք ե ունենար մի տեղ, ուր չեկվոր
բազմությունն իջևաներ, կերակրվեր և պատասպարվեր (1): Գո-
մին կպած եր բանտը՝ յերեք չորս մանր յեւ մութ սենյակ-
ներով (2): Պատերի տակին համարյա միշտ կգտնես թիկնած
յերկու կամ չերեք հուժկու մարդիկ՝ արխալուղների թեվերը
վերելով ծալած յեւ կոնները մինչեւ արմունկները բաց (3):
Յեւ ահա պատրաստ ե յասավուլն յուր պաշտոնը կատարելու
(4): Արժան և տեսնել յասավուլին մովրովի, կամ դիցուք, մի
հասարակ աստիճանավորի հետ զնացած ժամանակ (5):
Ահանջները սրած՝ ամեն բոպե նա սպասում ե յուր տիրոջ
հրամանին (6):

Պ. Պոռչյան

ԳՅՆԵԼ զԵՐԲԱՅԱԿԱՆ ԼՐԱՅՈՒՄՆԵՐԸ յԵՎ ՎՈՐՈՇԵԼ, ԹԵ ՄԵԱՌԲ Ի՛ՆՅ ԿԱՇՏՈՑ ԵՑ ԿԱՏԱՐՈՒՄ, ՏԱԽԱՂԱՍՈՒՅԱՆ Ի՛ՆՅ ԱՆՊԱՄ ԵՑ:

I Մեր արդյունաբերությունը կառուցող բանվորական միությունները զանգվածները որ որի վրա շինարարության վիթխարի փորձ են կուտակում (1): Լենինիդը կուսակցական և պետական աշխատավորի հատուկ տիպ մշակող, աշխատանքի հատուկ լենինյան վոճ ստեղծող տեսական և գործնական դպրոց և (2): Միայն դեպի անցյալը գնացող և կործանման դատապարտված կուսակցությունները կարող են վախենալ լույսից և քննադատությունից (3): Արեւելքի ժողովուրդների համալսարանում կան գաղութային և կախյալ լերկրներից մեզ մոտ չեկած ուսանողների մոտ 10 տարեկան խմբեր (4): Կապիտալիզմի զարգացումը չի կարող չստեղծել կապիտալիզմի հակասությունները սրող պայմաններ (5):

Ի. Ստալին

II — Միևյորինա Լուիզա, չես ձեզ խնդրում եմ ինձ չխըզճալ,—գոչեց պատանին վերավորված,—սինյորա Ստեֆանիան այստեղ չէ (1): Մի քայլ առաջ գնալով՝ տեսա հնամաշ վերնապահի տակ պառկած մի կնոջ դեմք (2): Ըստ յերևույթին նրա միտքը կլանված էր մոր հիվանդությամբ կամ մի ուրիշ հոգսով, վորովհետև մեր լերևալն աննկատելի մնաց նրա համար (3): Չեխինին հետևեց նրան, ասելով, թե «արտիստի» մայրը մեռնելու ախորժակ չունի դեռ, կարիք չկար անհանդատանալու (4): Նրանց դուրս գնալուց հետո սենյակն աֆնչափ գոնե ազատվեց, վոր չես կարող եյի դիտել շուրջս (5): Լեռնը կոտրատվել չգիտեմ, ամեն բանի վերաբերվում էր հասարակ (6): Յես արդեն մի քանի անգամ լսել եյի նրա նվազելը (7): Վատ էր նվազում, թե՛ լավ, չգիտեմ, միայն զգացվում էր և զգացնել տալիս լսողին (8):

Շիրվանզադե

III Ինչպես մի հեղեղ վեր կենար հանկարծ,
Յերկնքի մթնած ամպերից իջներ,

Ինչպես փոթորիկ սաստիկ սրընթաց
Գյուղից սլացան մի խումբ կտրիճներ:
Յավից տաքացած էլ բան չեն հարցնում,
Թույլում են, ասես, ասից հալածված,
Ու նրանց առջև ահուկ բացվում,
Թշուռում և ձորը արյունով լցված:
Գյուղը դատարկվեց մի ալինթարթում.
Քաղաքի դիվին կանգնած ահաբեք
Լուռ, սրտատրոփ ահանջ են դնում,
Նայում են ներքև ... ձեն չի գալի դեռ.
Դեքետն է մենակ անզնգում՝ հուզված
Խլածայն վողբով սողում դեպի ցած:

Հ. Թումանյան

IV Այդ տուն կոչվածը մի բավական մեծ խրճիթ էր, վոր լերբեմն տերով կլիան կուկերի համար գոմի տեղ էր ծառայում (1): Շուշանն ածրող մարմնով դողալով կուչ էր չեկել հին լաթիքի վրա և վերմակի նմանություն ունեցող մի ինչ վոր բան էլ վրան էր առել (2): Սոնեն, դուռը փակելուց հետո, արագությամբ մոտեցավ անկողնում պառկած հիվանդ մորը և տողորակը շալակից վայր բերեց (3): Յերկու քույրերը հափշտակեցին նրա վոտների առաջ դրված առարակը և հավաքական ուժով քարշ տվին դեպի երեսն տաքացնող յափնջին (4): Մայրն այլևս չգիմացավ, վեր թռավ տեղից, կատաղած վազեց դեպի աղջիկը և այնպես պինդ ձիգ տվեց նրա մազերից, վոր նա ձեռքից բաց թողեց լերբեմաներից խլած հացի կտորները և մի սոսկալի ձիգ արձակելով վազեց գետնին (5): Սոնեն պանրի փըշլանքները հացի կտորտանքից ջոկում և քերեղանն էր ածում մեծ գործ կատարող մարդու լրջությամբ (6): Նա մի առանձին հպարտություն էր գգում, վոր այդքան պանիր էր բերել իրենց ծանոթ մի ընտանիքից, ուր հաճախ կամ ինքը, կամ մայրը մի վոր հացի համար գնում էին ամբողջ որով կամավոր աղախնի դեր կատարելու՝ սամավար սրբելու, բակն ավելիելու, ծծկեր յերեխալին պահելու և այլն (7):

Նար—Դոս

1. ԳՅՆԵԼ ԸՆԳՂԾՎԱԾ ԳԵՐԲԱՅԱԿԱՆ ԻՐԱՑՈՒՄՆԵՐԻ ԿՈՂՄՆԱԿԻ յՆՈՐԱԿԱՆԵՐԸ (ՈՒՂՂԱԿԱՆ յԵՎ ՍԵՌԱԿԱՆ ԽՈՂՄՆԱԿԻ ԽՈՂՄՆԱԿԵՐԸ յԵՎ ԿՈՂՄՆԱԿԻ ԱՅԱՐԱՂԱՆԵՐԸ:

I Այդ կողմից մտնում էյին հեռու տեղից յեկած ինչպե՞տունները՝ կապելով յուրյանց ձիանքը բակի մեջ կամ գոմում (1): Այդ չերկու ալերակներից հյուսիսային կողմը զտնվող այն արժանահիշատակ ամարաթն է, վոր մի չերկու տարի դեպի յուրյան բաղամթիվ ժողովուրդ էր քաշում արդարութուն և իրավունք խնդրելու (2): Մովրովի քնած ժամանակն էլ Սաքոն կարող և ուղղակի մտնել ննջարանը և զարթնեցնել (3): Մըտնում է Սաքոն մովրովի մոտ, կանգնում դռան տակին և զլուխ տալիս՝ ձեռքերը կրծքին դրած (4): Մեկին իր ետեղ յեղած վախտն եմ պատվիրել, մեկին յաստվուրի բերնով եմ ապսպրել (5): Դու յես մեր կյանքի ու մահի վճիռ տվողը (6):

Պ. Պոռոյան

II Սակավաթիվ վոչխար ունեցողները հանձնում էյին իրենց վոչխարները շատ ունեցողներին (1): Այն ժամանակ յես դժկամակությամբ թողնում էյի գլուզն ու հոտը՝ սիրելի վոչխարներս հանձնելով ուրիշին, և գլուզացիական ու խորկված դեմքով գնում էյի քաղաք (2): Մենք հավաքվել էյինք հոտին մոտիկ, ձորակի լանջից բղխող աղբյուրի բոլորը (3): Սոււմբատը հրամաններ էր արձակում՝ ահագին դաշուհն շարունակ ձախ կողմից առաջ մղելով (4): Յես կարդում էյի աղագայիս վոսկետառ պիրքը, վոր եջ առ եջ բացվում էր հիացմունքով վառված աչքերիս առաջ (5): Ընկերս կողքիս բթեց՝ աչքի ծայրով Սոււմբատին ցույց տալով (6): Յես հաղիվ զսպեցի ծիծաղիս պայթումը, վորովհետև չէյինք սիրտ անում ծաղրել մեր մեծերին (7):

Ավ. Իսահակյան

III Մթին ամպերը դեկը կորցրած նավերի նման տատանվում էյին՝ չիմանալով ուր գնալ (1): Յերկինքը խավար էր, կատաղի հողմից բարձրացող փռին վոլոր-մոլոր պատույաներ էր

գործում փողոցներում և քաղաքին տալիս վիթխարի աղորիքի տեսք (2): Թող ուրեմն այս քաղաքը կրի մի անգործ կատակարանի հնարած կեղծ անունը— Զիլզիլ (3): Շատ քչերն էյին ներս մտնում այդ դարբասի մեջ բացված փոքրիկ կամարածեղունով, կանխապես զարկելով նրա վրա քաշ արած հաստ ու կեռ յերկաթե զարկոցը, վոր նույնպես ժանգոտվել էր քիչ գործածվելուց (4): Պատմում էյին, որինակ, թե մի որ սաստիկ բարկանալով կնոջ վրա, այնքան ինքն իրեն կորցնում է, վոր բռնում է մի տարեկան աղջկա թևից և նրանով զարկում մոր գլխին (5): Նայելով իր գանձը կրծքին սեղմած այդ հագիվ-հագ թոթովող մանկանը՝ կարելի չէր կարծել, վոր նա խանձարուրից արդեն ստացել է անխախտելի դադափար դրամի մասին (6): Յեվ նա՝ մանրամասն բացատրելով տոկոսի նշանակութունը, ավելացրեց (7): Առաջիկա աշնան սկզբին Բաղդասարը վորոշեց Վարդանին տալ ուսումնարան (8): Վարդանը գլուխը քաշ լուծ էր հոր խոսքերը՝ ամուր բռնած նրա ձեռք և մի քայլին չերկուսն անելով՝ հաղիվ կարողանում էր հավասար ընթանալ նրա հետ (9): Շուտով Բաղդասարը հանձնարարեց նրան՝ վաճառել ապրանքի հակերից մնացած խտրներն ու պարանները (10):

Այն ժամանակ յես չհասկացա նրա խոսքերի մեջ թագնւրված բուն վիշտը (11): Լեռնը չափազանց վշտացավ և սկսեց պաշտպանել մորը (12): Հետո գլուխը կրծքին թեքած, ով գիտե ինչ խորհրդածութունների մեջ վերադառնում էր տուն (13): Նա նորոգել էր տվել մոր ձեռքով լուսամուտից փողոց շարված կիթառը, նվագում էր (14):

Շիրվանզադե

IV Հագուստներն այնքան հին էյին, վոր հնախուղները զանոնք գնելու համար մեծաքանակ դումար մը կուտային (1): Աբխոզոմ աղա՝ այս տեսարանին առջև բոլորովին շվարած անհամբեր տեսնել կուղեր, թե ի՞նչ պիտի ընէր այս պարոնը սեղանին վրա (2): Յերիտասարդն ծոցին թուղթ մը հանեց և աչքերն Աբխոզոմ աղային տնկելով՝ բոլոր ձայնով պոռաց (3): Աբխոզոմ աղա՝ այս ահաբեկ ձայնն վախենալով նստած տեղեն չերկու կանգուն վեր ցատկեց և չկրնալով ինքզինքը զսպել՝

պոռաց (4).—Ո՞վ է այս մարդը, հիմարանոցեն փախած խենթ
ե, թե՞ հիմարանոց յերթալու հիմար (5):

Սեղրաք աղան կը ձեռնարկէ նոր կոշիկներն հագնելու
(6): Կոշիկաւարն քալֆայոֆն և աշակերտներոֆն Սեղրաք աղային
ոգնելու կերթա (7): Սեղրաք աղան կզգա, թե գերի բռնված է,
ուստի անձնատուր կլլա կոշիկաւարին, վոր յուր խումբովը կհա-
ջողի կոշիկներն անցնել յուր հաճախորդին վտռելու (8):
— Զըլլար, Սեղրաք աղա, չըլլար, ամեն խանութ նամուս ունի,
մենք մեր խանութին պատիվը չենք կրնար կտրել անանկ
մեծ, լայն և ածե կոշիկներ կարելով (9): Սեղրաք աղան կստիպ-
վի հանել լարճիկները և ընդունել մոտային համաձայն կոշիկ-
ներն ու անոր հարգածները (10):

Հ. Պարոնյան

V Այժմ նա տուն եր դառնում հուլիսը բոլորովին կտրած
և խիստ չարացած ամենքի և ամեն բանի վրա (1): Դավիթը
մտաւ արյուն կտրած աչքերով (2): Զնայելով վոր ցերեկը տաք
էր, բայց արեւ մայր մտնելուց հետո, ինչպես մարախն և լի-
նում միշտ, չեղանակը զգալի կերպով ցրտել էր (3): Զգում էր
միայն, վոր մի քանի բաժակ ողին բավական էր այդ հիվան-
դաղին յերեւոյթները ձեռաց վանելու համար (4):

Զափինյանն ամուր և չերկար սեղմեց քարաւդարի
ձեռքը, թեթեակի գլուխ տվեց սեղանի ծայրին կուչ յեկած
Պատրիկյանին և դուրս գնաց նուշնպիսի արագ քայլերով, ինչ-
պես վոր մտաւ՝ հատակը թխթխկացնելով իր պլպլան կոշիկ-
ների խիստ բարձր ու բարակ կրունկներով (5): Յերեկ—մե-
կել որլա քելիս ուտող տիրացուն էր, ե՞ (6): Իսկ հիմա ... իր
պարտքն և համարել այցելություն տալու խմբագրին (7):
Իտալիայում իր արվեստը կատարելագործելուց հետո նա վեր-
ջին վեց տարվա ընթացքում չերդել և Ռուսիայի զանազան քա-
ղաքներում (8):

Դարունն այստեղ շատ վաղ յեկած լինելով՝ չեղանակը
հիանալի չեր և այնքան տաք, վոր մինչև անգամ լուսամուտնե-
րը բաց էլինք արել (9): Յեղրալոներս՝ չեղանակը լավ լինելու
պատճառով այդ որը դուրս էլին գնացել և դեռ տուն չելին յեկել (10):

Նար—Դոս

2. Ընդգծված գեղարվական լուսուճերն իրենց կողմնակի անգամներով վերածել յերեւոյթական նախադասութան:

i Ամբողջ նամբին հիվանդ լինելով՝ չիմացաւ, թե քանի
որում չեկան, կամ թէր էլին, գնում, կամ յի՞րը հասան (1):
Հարկ էր լինում վորոնել ավելի հիմնական բազա (2): Ապաս-
տանի բանտարկությունը՝ առաջին հարկադրանքը կյանքի մեջ
ապրել, ինչպես թուլաւորելի յե, սապաիկ գժվար չեկաւ Լիպո-
յին (3): Ի՞նչ, չի՞ կարելի բանալի շինելը սովորել (4): Արհես-
տանոցում վարպետը տարված իր աշխատանքով սրում, ձեռ-
վորում էր մի հին բանալի (5): Կամենալով ծածկել իր «ար-
հեստը» խուժանությունը, նա իսկույն բաւարակ մտաւ մի կու-
լակի տուն մի վոր հացի (6): Մոտանալով իր նպատակը՝ նա
առաջ գնաց իր նոր կյանքի մեջ, սկսեց աշխատակցել պատի
թերթին, վոր պուղի կոմիտեի անդամները հրատարակում էլին (7):
Ճիշտ է՝ մի անգամ սա գոգություն կատարեց, բայց Լիպոն ու
իր ընկերները միջամտեցին, խոստացան ուղղել նրան և նրան
փրկեցին դուրս անելուց (8):

Դ. Դեմիրճյան

II Մանր, մռայլ քաթուխովը գալիս է, կանգնում շրջակա
բլուրների վրա ու անպատկառ սպանում ներս խուժել գյուղը
(1): Ինքն իր մեջ ուժ զգալով պաշտպանվելու համար, Մուքե-
լը զտղաղում էր ջահելների հարձակումներից ու խախտում իր
նահապետական հանգստությունը (2): Վերջին անգամ տուն
դառնալիս Մուքելը փորձեց իր բախոր տերողորմյալով (3):
Չորս կողմը մարդ ու մեքենա իրար խառնված մի չեռանդուն
ժողոր էլին առաջացնում (4): Յերեկին Մուքելը բռնապետ
կանգ էր առնում շունչը տեղը բերելու համար, նայում էր
շուրջը սփռված խառնիճազանճ բազմության վրա ու բացու-
կանչում (5): Մուքելն բատ իր սովորության ուղում է չգալ,
բայց իր համազրուգացի ջահել բանվորները՝ իմանալով նրա
բնավորությունը ուղեցին ծեռք առնել ու պնդեցին, թե ժողո-
վը մթերման հարցերի մասին է, և անպատճառ պետք է բոլորը
ներկա լինեն (6):

Արագի

III Մարդոն վախենում եր նայել նրանց (1): Իսկ նայելիս՝ շփոթվում եր և մաքի թելը կորցնում (2): Այդ նկատելի յեր մանավանդ առաջին շարքում նստող մի ջահել մազմազոտ բանկուրի աչքերում (3): Յեւ «բրդոտն» ուրախ-ուրախ ճանապարհ դրեց նրան մինչև տուն՝ պատմելով դարձյալ, թե վորքան ցանկություն ե ունեցել սովորելու, բայց չի յեղել մեկը, մի հարմար մարդ, վոր դիմեր (4): «Բրդոտից» բաժանվելով Մարդոն իրեն թեթևացած զգաց (5): Իսկապես հետաքրքրվում եր ամեն ինչով, ամեն տեսակ առարկաներով, հաճախ այնպիսի նշութներով, վոր հանրադիտակ պիտի լինեին մարդ նրա հարցասիրությունը բավարարելու համար (6): «Բրդոտն» ու Անդրանիկն ել ամեն որ ուզում եյին. դաս պատասխանել և զրատախտակի մոտ գնալ (7): Մարդոն խոսք չգտավ ասելու. նույնիսկ հուզմունքից չերկար ժամանակ չկարողացավ դասն սկսել, իսկ յերբ սկսեց՝ շփոթվում եր, ասելիքը մոռանում (8): Մարդոն անբացատրելի տխրություն զգաց (9):

Ստ. Զորյան

IV Զորացած ծառի դալար ճյուղն այնպիսի ուժով եր սեղմվել տանիքի յեղրին, վոր խոր վերքի պես ակոսել եր կտուրը (1): Ծան վզին կապած շղթան մեխի հետ դուրս եր պրծել պատի մեջ ամբացած փտած փայտից և ընկել հողի մեջ (2): Յերբ ծառից ընկած այդ վտիտ սովերը փոխում եր իր տեղը, նա ել ծուլորեն, լայն բացած բերանով հորանջում եր և տեղից դժվարությամբ բարձրանալով՝ փոխում եր տեղը (3): Ապա խոսքում ուզում եր ծիծաղել, հրհուլ լիաթոք, բայց ձայնը դուրս չեր գալիս (4): Դնած գյուղացիները յերկրաշարժից արթնացածներին նման՝ սարսափահար զեպի դաշտ եյին վազում (5):

Միք. Մանվելյան

§ 51. ՄԻՋԱՆԿՅԱԼ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Արագրել միջանկյալ հախազասուրլուհները յեվ վերլուծել օտրանյուտուրեհ:

I Մեր քահանան վոչ մի աղոթք չեր հիշում (Սիբաը նրան շնջում եր, անիծիր):

Լուսաբացի ծիրանավառ մշուշում
Ցայտում եյին ճաճանչները ցան ու ցիր...
Մռայլ սպան լուռ նայում եր աջ ու ձախ
(Արդյոք հիշեց նա յուր մորը սգավոր).
Գունատվում եր մութ գիշերը, և ուրախ
Արեգակն եր վոսկեղոծում սար ու ձոր...

Վ. Տերյան

II Ես մի բանն ել (Սաքոն բուժը և ցուցամատը միմյանց քսելով հասկացրեց, վոր փողի համար ե ասում), ես մի բանն ել շարթի ես գլխին դու գնում ես, շարթի ես գլխին հետո տա-
նում ես (Պոռչ): Անցյալ անգամները (այդ մասին, կարծեմ, քեզ չեմ զրել) հորս բժիշկը (դու պետք ե, վոր ճանաչում լինես այդ պարոնին) դառնում ե մեզ և ասում ծածուկ, վոր հորս այլևս վոչինչ չի ոգնի, և իզուր համ նա չե չարչարվում, համ մենք (Ն. Դ.): Հազար ութը հարյուր յոթանասուն ... չեմ հիշեր՝ քա-
նիին, սեպտեմբերի յերեսունը մեկին—նեբեցեք, յերեսունին պի-
տի ըսելի, վասնզի սեպտեմբերն յերեսուն որ միայն ունի—
յերկար և ընդարձակ թիկնոցի մը մեջ փաթտված միջանասակ
և գիրուկ մարդ մը, վոր Տրապիզոնի շոգենավեն նոր չեղած եր,
Ղալաթիո նավամատուցին վրա կախած՝ նավակն մը յուր սըն-
տուկները հանել կաշխատեր (Հ. Պարոնյան):

II Տները, ինչպես ասացի, նայիրյան այդ քաղաքում ցած-
լիկ են, մեծ մասամբ միհարկանի, տափակ կտուրներով, բայց
տներին և խանութների այդ միտրինակ տափակության ծովում,
քաղաքի ճիշտ կենտրոնում վորպես ուրիշ մի աշխարհից, կամ
յերկնքից ընկած քարեղեն մի հրաշք կանգնած կա, չերեակա-
յում եք ... հինգհարկանի մի հսկա՝ քարե մի թյուրիմացու-
թյուն (Յե. Զ.): Դեռ մինչև որս ել կիրակի որբը շատ անգամ
կարելի չե հանդիպել չերկու պատկառելի նայիրցիների, վորոնք
կիրակնորյա պտույտի յեղած (յերկաթուղու կայարանը քաղա-
քային այգուց հետո չերկորդ դրոսավայրն ե նայիրյան այդ
քաղաքում) կանգնել են չերկաթուղագծի առաջ և դրազված են
այսպիսի դրույցով (Յե. Զ.): Մնացած խանութների մասին թող
նրանց ցուցակներն ասեն ճիշտ այն հերթով, ինչ հերթով վոր

շարված են նրանք Լորիս-Մելիքյան փողոցի մի ծալրից մյուս ծալրը՝ մինչև կաշարան «Մանրուքի խանութ» Պողոս Կոլոպոյանը—«Գինի, արաղ, կոնյակ, Համբարձումով Նիկոլայ» (սա իր բավականին ընդարձակ փորի պատճառով քաղաքում կոչվում է ըռչկա Նիկոլայ) — «Դագաղագործ» ընդունում եմ պատվերներ, Ֆենոթ Կարապետյան» (սա հենց ինքն է Մեռելի Ֆենոթը) — «Ճաշարան «Յնվրուպա»» Յնվոր Արզումանով» և ելի մանրամասնառ, ու ելի՝ մանր-մուկ խանութներ՝ մինչև կաշարան (Յն. Զ.):

III Ամենից առաջ իր ճերմակ ձիուն նստած դնում էր տանուտեր Արսենը՝ չերքեզի չուխին հաղին, ինչպես միշտ՝ տանուտերական նշանը դեղին շվիթով վիզը դրած, ինչպես անում էր սոհասարակ պաշտոնական գործերով տեղ գնալու ժամանակ (մի ուրիշ նշան էլ փոքրիկ ողով կարած էր կրծքին) (Մտ. Զ.): Մի քանի անգամ էլ հերանք եղպես ուղել էր հարսին. մի յերկու անգամ նաև համաձայնել էր. մի յերկու անգամ էլ չեր համաձայնել, պատճառ ընկելով իրենց մենակությունը, աշխատանքը. խոստացել էր, վոր ինքը կտանի Վարդիշաղին հերանց տուն (և տարել էր ու ինքն էլ հեռը մի քանի որ մնացել) (Մտ. Զ.): Լիպոյի կյանքը դառնացավ: Առաջին անգամ նա սկսեց մտածել—արդեն տասնհինգ տարեկան էր—թե ինչից ինչ դառավ (Դ. Դեմ.): Իր նոր ընկեր բանվորների ոժանդակությամբ Լիպոն դուրս հանեց խուժանական վորջերից Կոլոտ Սարգսին, Գոռ Պետրոսին (Մոսկոն ուղղիչ տանն էր) և բերեց գործարան (Դ. Դեմ.):

§ 52. ՈՒՐԻՇԻ ՈՒՂՂԱԿԻ ՅԵՎ ԱՆՈՒՂՂԱԿԻ ԽՈՍԲ

1. ԳՏՆԵԼ ՈՒՂՂԱԿԻ ԵՎ ԱՆՈՒՂՂԱԿԻ ԽՈՍԲԸ ԵՎ ԱՐՏԱԳՐԵԼ ԱՌԱՅՈՒՆ-ԱՌԱՅՈՒՆ:

I — Տղանք, ով կա այստեղ,—ձայն է տալիս մովրովը խոսովունքին և նորից խոսելով պատվիրում, վոր վոչ վոքի չընդունեն:

— Հը,— ձայնը բարձրացրեց մովրովը,— Ինչ ես պոռնեքդ կես գազ կախ քցում, բերնիցդ հո քրեհ չեմ ուզում:

Դրա համար մի քանիսն առում են, թե քրդստանցի չե, վոմանք էլ պնդում են, թե աշտարակցի չե:

— Այ տղա, շուտ,— հրամայում է Սաքոն յուր ուղասով փրներին,— ազա Կարոյի ձիու հոգսը քաշեցեք, բոլ խոս ու դարման լցրեք առաջը, թամքը թուլացրեք, ծանրությունը տուն բերեք:

.... Նախըջին վերջին յերկու մանեթն էլ Սաքոյին տվեց ու խնդրեց, վոր դնա թե չե, մնացածն առաջին յեկողի հետ դրկի:

Գ. ՊՈՂՅԱՆ

II Մի անգամ գլուզում Տորքին զայրացրին,
«Անգնդ, գեշ, անգեղ»,— հետքից գոչեցին...
Արքան հրավրեց կուսակալներին,
Վոր աչդ ժամանակ պալատումս եյին,
— «Կուզեմ իմանալ,—ասաց,— մեր յերկրում
Ի՞նչպես ցեղեր կան, ի՞նչպես են ապրում»:
«Ուղիղ է ասածն Առան իշխանի,—
Ասաց բղնշիւր Գուգարաց յերկրի,—
Մեր հսկաներն էլ ձորերը մտան,
Վոր գղերներին վոչին հարկ չտան»:

Դ. ԱՂԱՅԱՆ

III Ու կատաղեց հերն աղջկա, հովիվ կարդեց ուրիշին,
Սիամանթոն իջավ սարից՝ աչքը սարի մշուշին:
«Գնա,— ասաց բեկը նրան,— իմ աշխարհից հեռացիք,
Խելքդ մի տա էլ աղջկան, վոչխարն անի ցան ու ցիր:
Մինչ արևմադ պետք է կորչես, վոր չտեսնի գլուզը քեզ,
Իմ հաճույքից թուած անհալո, վաղուց կորած նետի պես»:
Խճեղարեն հորը գրկեց ու խնդրում էր, աղերսում.
«Հայրիկ, ինձ մի մալուլ թոգնի, հայրիկ, իմ սիրտն է մրսում:
Հայրիկ, հայրիկ, ծիծեռնակի ձագր բնից մի հանի,
Մի սպանի քո աղջկան, չարին մալուլ մի անի»:
Բայց քարի պես, մեծ քարի պես բեկի սիրտը անդգա
Ասես չեր էլ ուզում լսել լացն ու մորմոքն աղջկա:
Յեկ աղջիկը, չեր մանում էր ապալանքը իրենց նով,

Մտայլում եր ու բոցի պէս սիրտն եր մտնում մի հին դող՝
Ու հիշում եր որ ու գիշեր ու տեսնում եր յերազում՝
Միամանթոն և հով դառած իր ականջին փսփսում,
Թե «սիրելիս, չի մոռանա շնչավորը արեին»,
Սիրուդ վարդը դեռ չի թոշնել սրտիս կանաչ տերեւին»:
Յեւ աղջիկը մոլոր, տխուր միշտ ասում եր իր մտքում,
«Զի մոռանա և սիրտս քեզ, դու ասող հոգուս յերկնքում»:

Հովհ. Շիրազ

IV Ես վախկոտ Նազարը մի գիշեր կնգա հետ շեմքն և
դուրս գալիս Վոր շեմքն և դուրս գալիս, տեսնում ե ճրըք-
ճրըքան լուս լուսնյակ գիշեր, ասում ե.

— «Ա՛յ կնիկ, ինչ քարվան կտրելու գիշեր ե ... Սիրտս
ասում ե՝ վեր կաց գնա Հնգստանից լեկող Շահի քարվանը
կտրի բեր տուն լցրու...»

Կնիկը թե.

— «Զնդ կտրի, տեղդ նստի, քարվան կարողիս մախ
արա...» (1): Եստեղից վեր ե կենում Վախկոտ Նազարը ուղիղ
գնում և իրենց գյուղի տերտերի մոտ:

Պատմում ե իր քաջագործությունը ու հետն ել հալտ-
նում ե, վոր պետք ե կնգանից կորչի, միայն խնդրում ե՝ իր
արածը տերտերը գրի, վոր անհալտ չմնա, ամենքն ել կար-
գան իմանան (2):

Հ. Թումանյան

2. Սրտագրել վարժություններ՝ ուղղակի խոսքը անուղղակի դարձնելով:

I Ծխական դպրոցի ծանոթ ուսուցիչ պարոն Մարուքե
Դրաստամադյանը, վոր պակաս մի հրաշք չե նախիրյան ալը
քաղաքում, ամեն անգամ ալը շինության մոտից անցնելիս
ասում ե ինքնիբնե, կամ, յեթե խոսակիցներ և ունենում՝
նրանց. «Ուրիշ բան ենք մենք, ուրիշ՝ յեղրտպացիք ... ա՛յ»:
Յեւ նա հիացած աչքերով նայում ե հինգհարկանի շենքի տա-
րորինակ փոքրիկ քառակուսի պատուհաններին: — «Դեռ մենք
չմտ ենք հետամնաց», — ասում ե նա (1):

— «Ան վոչխարը նայե. մեկ փութ դմակ կախված ե

յետեկից», — ասում ե Հաջի Ռսիկ Եֆենդի Մանուկոֆը դահլեճի
(սրճարանապետ) Սեթուլին: «— Յես յաղու մը կլլած եմ առտուս»
— տեղի-անտեղի պատասխանում ե դահլեճին, ինչպես յերևում
ե, բոլորովին տարբեր տրամադրություններով տարված (2):

Յե. Չարենց

§ 53. ԿԵՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Բացառել հետեվյալ հասկացումների կեսագրությունը:

I Տղամարդիկ հունձ ելին գնացել: Ու յերեկոյան տղերքը
հնձից յեկան թե չե, տանուտերը բոլորին կանչեց կանցիլար ...
Դրանց մեջ եր ամենից առաջ Մաճկալանց Դավիթը, հետո Ծիրա-
նանց Արշոն, Ժամհարի աղա Զաքարը, Անդարդ Սեթոն, Է, վճր մեկի
անունը տաս, բոլորն ել ջահել տղաներ, բայց դրանց մեջ Դա-
վիթն եր մենակ, վոր վեց ամիս չկա՝ լեկել եր «ծառայությու-
նից» և յերեք ամիս եր, ինչ պակսել եր ... Մի խոսքով, տա-
նուտերը սրանց բոլորին կանգնեցրեց և հայտնեց, վոր «թուղթ
ե լեկել զապասը հավաքելու», թող պատրաստ կենան վաղը
քաղաք գնալու:

— Կո՛ւ՛վ, ես նեղ մաջալին եզ եր պակաս, — խոսեց
առաջինը Ծիրանանց Արշոն:

— Բա մեր արտերը, վո՛նց պիտի անենք, — բղավեց
Ժամհարի աղա Զաքարն իր հաստ, բամբ ձայնով:

Ու ամեն կողմից սկսեցին՝ «արտեր, արտեր»...

Բոլորը խոսում ելին արտերի մասին, վորովհետե ար-
տերը հասնելու վրա ելին: Իսկ Անդարդ Սեթոն, ինչպես ամեն
բանում, այստեղ ել անդարդ ձևացավ:

— Ե՛, տնաշենի՛ տղերք, արտեր, արտեր ... Էնտեղ
կ'ենձենք, ելի. մարդ թե արտ, մին չի...

Ուրիշ ժամանակ դուցե տղերքը ծիծաղելին այս խոս-
քերից, բայց այսօր վոչվոր ուշադրություն չդարձրեց, մի յեր-
կուսը նույնիսկ տհաճությամբ նայեցին նրան. «Սարսաղ սալ-
սալակ»...

Այդ ժամանակ Մաճկալանց Դավիթը լուռ եր: Նրան
թվում եր, վոր ամենը, ինչ կատարվում և շուրջը, յերազ և,

հանկարծահառ, ծանր մի լերադ: Կռիվ. Ինչ կռիվ, վճռող,
ինչի՞ համար....

Ստ. Զորյան

II Արեւը կամաց-կամաց սկսում է բարձրանալ, և ահա
մյուս, վոչ—խառնութեամբ, քաղաքացիները լեռնում են և մայթերի
վրայով գնում են մի մասը «պրովիզ» գնելու, մի մասը՝ դոր-
ծի: Պաշտոնյաներն շտապում են պաշտոնատեղի, պ. Մարուքեն
շտապում է դպրոց: Սանուկներում գործը հետգնտե սկսում է
լեռալ, և գուցե միայն դադադադործը և «Յեվրոպա» ճաշարանի
տնօրեն Յեզոր Արզումանովն հիմա անդործ նստած իրենց խա-
նութներին տուջ ձանձրութից հորանջում են Սրբում, սըր-
բում է դուքանչի Յեզորը և շվացնելով «Վասադուլի» ուսուս-
կան յերգը՝ մտածում է, վոր հարկավոր է մի մեծ քաղաք տե-
ղափոխվել՝ Ռոստով կամ Կատինդար, և աչնտեղ կարգին
«ստալավո» պահել: Յեվ հանկարծ, ինքն ել չգիտի՝ ինչու, հի-
շում է, վոր դահվեճի Սեթոն մի անգամ բարեկենդանին մի
ֆուտու լվացքի սապոն մի անգամից կերպով տասը ուրբու գրա-
դի համար: «Թյո՛ւ քո դալած ճամբեն...», զղվանքով հաչոյում
է Յեզոր Արզումանովը և սրբիչը մի կողմ նետելով՝ յեռնում է
փողոց:

Մարդիկ անցնում են դանդաղ, անշտապ անցնում են
մարդիկ, կանայք, լերեխաներ. յեւել են փողոց, վոր գնան
պաշտոնի, գնումներ անելու, բաղնիք, գործի Բաղնիք, ասենք,
առավոտվա վաղ ժամերին միայն կանայք են գնում նաչիրյան
այդ փողոցի քաղաքում. քաղաքում կա միմիայն յերկու բաղ-
նիք, յերկուսն ել ասիական, թեկուզ մեկի ան լան է «Շերմակ»,
վորովհետեւ պատերն սպիտակացրած է կրով, իսկ մյուսը, վոր
մեկի թի նման ձմերուկաձեղմբեթ ունի, կոչվում է «Ֆանտա-
զիա, բաղնիք առանձին համարներով»....

«Եսոր ելի հաջին բաղնիք և դրեկ Նունուֆար հանքմին»,
ասում են հարևանները քմծիծաղ: «Խեյր եղնի», ասում է աղալիսի
որերին Յեզոր Համարարձումովը՝ «Յեվրոպա» ճաշարանի տերը
Հաջի Մնիկին. «Եսոր Հաջին մեղ մոտ պիտի ճաշե. լավ բողբաշ
եմ շինել ալե, իսկական դամաշնի՝ պամիդորով ու սոխով»:

Յե. Զարենց

2. ԴՆԵԿ ԵՔԵՏՎՅԱԿ ԽԱՏՎԱԾԻ ՄԵՋ ԱՆԽՐԱԾԵՑ ԿՔՏԱԳՐԱԿԱՆ ՍԵԱՆՏԵՐ:

Լենինիզմի հիմունքների մասին բրոշյուրում ալած է լե-
նինիզմի հայտնի բնորոշումը վորն ըստ յերեուլթին քաղաքա-
ցիության իրավունք և ստացել Նա ասում է լենինիզմը իմպե-
րիալիզմի և պրոլետարական հեղափոխութեան դարաշրջանի
մարքսիզմն և ալեւել ճշրիտ լենինիզմը պրոլետարական հեղա-
փոխութեան թեորիան ու տակտիկան և ընդհանրապես, պրոլե-
տարիատի դիկտատուրայի թեորիան ու տակտիկան առանձնապես
ձիշտ և արդյոք այս բնորոշումը

Յեւ կարծում եմ վոր ճիշտ է Նա ճիշտ է նախ այն պատ-
ճառով վոր ուղիղ և մատնանշում լենինիզմի պատմական ար-
մատները բնութագրելով այն վորպես իմպերիալիզմի դաքաշը-
ջանի մարքսիզմի հակակշիռ Լենինի քննադատներեց վոմանց
վորոնք սխալ կերպով կարծում են թե լենինիզմը ծագել է իմ-
պերիալիստական պատերազմից հետո Յերկրորդ Նա ճիշտ է աչն
պատճառով վոր ուղիղ է նշում լենինիզմի միջադպշին բնութթը
ի հակակշիռ սոցիալ-դեմոկրատիայի վորը լենինիզմը կիրառելի
լե համարում միայն աղալիս-ուսական պայմաններում Յեր-
րորդ Նա ճիշտ է այն պատճառով վոր ուղիղ է նշում լենինիզ-
մի որդանական կապը Մարքսի ուսմունքի հետ բնութագրելով
այն վորպես իմպերիալիզմի դարաշրջանի մարքսիզմի հակա-
կշիռ լենինիզմի քննադատներեց վոմանց վորոնք այն համարում
են վոչ թե մարքսիզմի հետագա զարգացում ալ միայն մարք-
սիզմի վերականգնումն ու նրա կիրառումը ուսական իրակա-
նության նկատմամբ:

Ի. Ստալին

Յ Ա Ն Կ

Յերկու խոր 3

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ

ՀԱՐԱՆԱՅԻՆԱԿԱՆ 5

ԽՈՐԱՎ ԵՎ ԳՆԱԿԱՆԱՅԻՆԱԿԱՆ

- 1. Խոր 7
- 2. Նախադասություն 9
- 3. Պարզ և բարդ նախադասություններ 10
- 4. Նախադասության անդամներ և կապակցություն 13
- 5. Նախադասության տեսակներն ըստ բնույթի 13

Պարզ Գնադասություն

- 6. Նախադասության պիտանք անդամներ. համառոտ նախադասություն . 15
- 7. Նախադասության լրացրողական անդամներ. ընդարձակ նախադասություն . 16
- 8. Լրացման լրացումները 17

Յեղակա

- 9. Յեղակայի արտահայտություն 19
- 10. Զեղչված յեղակայով նախադասություն 21
- 11. Անյեղակա նախադասություն 23

Ստորոգյալ

- 12. Պարզ ստորոգյալ 25
- 13. Բաղադրյալ ստորոգյալ 27
- 14. Վերացական բայով պարզ ստորոգյալ 28
- 15. Զեղչված ստորոգյալով նախադասություն 29
- 16. Անդեմ նախադասություն 31

Նախադասության յերկրորդական անդամներ

- 17. Յեղակայի լրացումներ 32
- 18. Վերջիչ 32
- 19. Հատկացուցիչ 34
- 20. Բացահայտիչ 35
- 21. Ստորոգյալի լրացումներ 37
- 22. Ուղղիչ խոյր 37
- 23. Անուղղակի խոյրներ 39
- 24. Պարզաներ 40

- 25. Բաղմակի լրացումներ 43
- 26. Միջանկյալ բառեր 44
- 27. Միջարկություններ կամ ձայնարկություններ 45
- 28. Կոչականներ 45

Կապակցություն

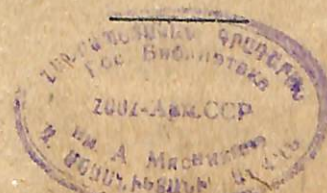
- 29. Համաձայնություն և զարգացություն 46
- 30. Տրամաբանական շեշտ 47
- 31. Յեղակայի և ստորոգյալի համաձայնություն 48
- 32. Յեղակայի յեղ ստորոգյալի զարգացություն 51
- 33. Վերջիչի և վերջյալի կապակցություն 52
- 34. Հատկացուցչի և հատկացյալի կապակցություն 53
- 35. Բացահայտիչի և բացահայտյալի կապակցություն 54
- 36. Հոյրիչի կիրառական նշանակություն 56
- 37. Կոչիչի և կոչական բառեր 59

Բարդ Գնադասություն

- 38. Համադասություն և ստորադասություն 64
- 39. Բարդ համադասական նախադասություն 66
- 40. Միավորյալ նախադասություններ 67
- 41. Համադաս նախադասությունների անդամների ղեղչում 67
- 42. Բարդ ստորադասական նախադասություններ 68
- 43. Բարդ ստորադասական նախադասությունների զարգացություն . 69
- 44. Համաստորադաս նախադասություններ 71
- 45. Յերկրորդական կարգի նախադասություններ 71
- 46. Յերկրորդական նախադասությունների բնույթ 73
- 47. Շաղկապներ և հարաբերական բառեր 79
- 48. Յերկրորդական նախադասությունների կրճատում 81
- 49. Դերբայական լրացում 83
- 50. Նախադասության կողմնակի անդամներ 84
- 51. Միջանկյալ նախադասություններ 86
- 52. Ուղղիչ ուղղակի և անուղղակի խոյր 87
- 53. Կետադրություն 89

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԵՐԿԻՐՈՐԴ

ԿԱՐԴԻՆԱԿԱՆ 99

Горазірене 1948

uz. whet &

44

4. $\mathcal{U}_u$
5. $\mathcal{U}_{u/p}$

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0245707

1720 40 409.
 1721 40 410.

1. СЕРИЯ
2. ПОДПИСАНИЕ
3. ПОДПИСАНИЕ
4. ПОДПИСАНИЕ
5. ПОДПИСАНИЕ
6. ПОДПИСАНИЕ
7. ПОДПИСАНИЕ
8. ПОДПИСАНИЕ
9. ПОДПИСАНИЕ
10. ПОДПИСАНИЕ
11. ПОДПИСАНИЕ
12. ПОДПИСАНИЕ
13. ПОДПИСАНИЕ
14. ПОДПИСАНИЕ
15. ПОДПИСАНИЕ
16. ПОДПИСАНИЕ
17. ПОДПИСАНИЕ
18. ПОДПИСАНИЕ
19. ПОДПИСАНИЕ
20. ПОДПИСАНИЕ
21. ПОДПИСАНИЕ
22. ПОДПИСАНИЕ
23. ПОДПИСАНИЕ
24. ПОДПИСАНИЕ
25. ПОДПИСАНИЕ
26. ПОДПИСАНИЕ
27. ПОДПИСАНИЕ
28. ПОДПИСАНИЕ
29. ПОДПИСАНИЕ
30. ПОДПИСАНИЕ
31. ПОДПИСАНИЕ
32. ПОДПИСАНИЕ
33. ПОДПИСАНИЕ
34. ПОДПИСАНИЕ
35. ПОДПИСАНИЕ
36. ПОДПИСАНИЕ
37. ПОДПИСАНИЕ
38. ПОДПИСАНИЕ
39. ПОДПИСАНИЕ
40. ПОДПИСАНИЕ
41. ПОДПИСАНИЕ
42. ПОДПИСАНИЕ
43. ПОДПИСАНИЕ
44. ПОДПИСАНИЕ
45. ПОДПИСАНИЕ
46. ПОДПИСАНИЕ
47. ПОДПИСАНИЕ
48. ПОДПИСАНИЕ
49. ПОДПИСАНИЕ
50. ПОДПИСАНИЕ
51. ПОДПИСАНИЕ
52. ПОДПИСАНИЕ
53. ПОДПИСАНИЕ
54. ПОДПИСАНИЕ
55. ПОДПИСАНИЕ
56. ПОДПИСАНИЕ
57. ПОДПИСАНИЕ
58. ПОДПИСАНИЕ
59. ПОДПИСАНИЕ
60. ПОДПИСАНИЕ
61. ПОДПИСАНИЕ
62. ПОДПИСАНИЕ
63. ПОДПИСАНИЕ
64. ПОДПИСАНИЕ
65. ПОДПИСАНИЕ
66. ПОДПИСАНИЕ
67. ПОДПИСАНИЕ
68. ПОДПИСАНИЕ
69. ПОДПИСАНИЕ
70. ПОДПИСАНИЕ
71. ПОДПИСАНИЕ
72. ПОДПИСАНИЕ
73. ПОДПИСАНИЕ
74. ПОДПИСАНИЕ
75. ПОДПИСАНИЕ
76. ПОДПИСАНИЕ
77. ПОДПИСАНИЕ
78. ПОДПИСАНИЕ
79. ПОДПИСАНИЕ
80. ПОДПИСАНИЕ
81. ПОДПИСАНИЕ
82. ПОДПИСАНИЕ
83. ПОДПИСАНИЕ
84. ПОДПИСАНИЕ
85. ПОДПИСАНИЕ
86. ПОДПИСАНИЕ
87. ПОДПИСАНИЕ
88. ПОДПИСАНИЕ
89. ПОДПИСАНИЕ
90. ПОДПИСАНИЕ
91. ПОДПИСАНИЕ
92. ПОДПИСАНИЕ
93. ПОДПИСАНИЕ
94. ПОДПИСАНИЕ
95. ПОДПИСАНИЕ
96. ПОДПИСАНИЕ
97. ПОДПИСАНИЕ
98. ПОДПИСАНИЕ
99. ПОДПИСАНИЕ
100. ПОДПИСАНИЕ